

Onze Taal. Jaargang 22

bron

Onze Taal. Jaargang 22. Genootschap Onze Taal, Den Haag 1953

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_taa014195301_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

[Nummer 1]

Letters, letters, letters

In de vorige maand waren er in de kranten berichten over de ‘Moveo’ te lezen. Nu is dit woord een Latijnse werkwoordsvorm en betekent ‘ik beweeg’. Als afkorting voor ‘meer ontspanning voor ernstige oorlogsgewonden’ is ‘Moveo’ een veelzeggende en zinrijk geformuleerde naam. De moderne talen bezitten zeer veel namen, die uit afkortingen zijn ontstaan. In 1934 verscheen een Duits woordenboek, een Kurzwortlexicon, dat ongeveer 26000 afkortingen gaf, en in 1937 een Nederlands woordenboek, dat er meer dan 10000 verklaarde. Deze boeken zijn in onze dagen weer gedeeltelijk onbruikbaar; onlangs telden wij in een brochure over de U.N.O. er meer dan dertig, die alle in de jaren na 1945 ontstaan zijn op het gebied van de werkzaamheden van deze organisatie.

Men moet niet denken, dat deze woordvorming louter een nieuwigheid van de laatste tijd is. De neiging tot afkorten en het spel met de letters zijn ook in vroegere taalperioden bekend. De Romeinen hadden hun S.P.Q.R., in de Rooms-Katholieke Kerk zijn afkortingen als A.M.D.G., R.I.P. e.a. zeer oud, de Oostenrijks-Hongaarse monarchie had een als klank zeer geslaagde spreuk A.E.I.O.U. De letter als teken voor de klank heeft iets van een toverwereld. De kabbala en de alchimie geven daarvan genoeg voorbeelden. In het Middeleeuwse spel ‘Marieken van Nieumeghen’ wil Marieke haar naam niet opgeven als die Duvel bij haar aandringt deze te veranderen in ‘Lijnken, Grietken of Lijsken’. Ze wil wel de eerste letter, de m, van Maria behouden, als die Duvel dit tenslotte voorstelt: ‘Dus suldi Emmeken genaemt sijn, in u lant syn doch veel maechden ende vrouwen, die Emmeken ghenaemt sijn.’ De letter alleen doet soms veel meer dan het hele woord. Wie kent niet van Multatuli de Halle-mannetjes, d.z.b.f.w.? De drang tot afkorting ontstaat ook, omdat men om redenen van angst, fatsoen of voorzichtigheid de woorden niet voluit wil schrijven en zeggen: ergens de p. in hebben, t.b. enz. Jacob van Lennep laat Kapitein Pulver in het bijzijn van dames ‘vloeken’ met ‘bl.’ en Hildebrand gaat in zijn Camera zelfs twee letters verder door ‘wel verd.’ te schrijven. In vrijwel alle talen leeft ook de gewoonte voornamen te verkorten: ‘Frederik’ wordt ‘Fred’ of ‘Fré’; soms tot in het dwaze, als het meisje Theodora, dat op school altijd met ‘Tee’ werd aangesproken. Voor een Engelsman roept G.B.S. een ander gevoel op dan ‘George Bernard Shaw’, B.P. zegt een padvinder meer dan ‘Baden Powell’; de Boul' Mich' is voor een Parijzenaar meer dan de ‘Boulevard Saint Michel’. De Amsterdammer en de Hagenaar gaan naar de Cinéac, zonder te weten, dat dit woord met ‘cinematographie’ en ‘actualiteiten’ te maken heeft. In villawijken kan men op de huizen soms buitenissige namen lezen als ‘Wijami’ of ‘Katruto’, die de trotse vaders van Willem, Jan en Mies, Karel, Truus en Tom daarop hebben laten schilderen. Het aantal afkortingen is niet te schatten. Natuurlijk zijn er ook nog, die slechts op papier bestaan en bij het lezen altijd in de volledige woorden worden omgezet: A'dam, blz., enz. Een vorming als z.o.z. hoort men evenwel vaak lezen als ‘zet-oo-zet’.

In de hedendaagse maatschappij is een dringende behoefte aan een kernachtige naamsaanduiding voor de ingewikkelde verschijnselen van het economische, politieke en wetenschappelijke leven.

Men kan een hekel hebben aan afkortingen, er om lachen, ze niet fraai vinden, ze zijn er, onze tijd heeft ze nodig. ‘Unesco’ is nu eenmaal gemakkelijker dan ‘United Nations Scientifical, Educational and Cultural Organisation’. Het is handiger met D.D.T. te werken dan met ‘dichloordiphenoxytrichlooraethaan’. Als de mogelijkheid van afkorting in de talen krachtens aard en bouw aanwezig is en dit spel met de letters eeuwenoud is, kan men zich er bezwaarlijk over opwinden, dat juist in onze tijd dit middel tot woordvorming zoveel wordt aangewend. Paul Zumthor heeft in 1951 in zijn ‘Abréviations Composées’ een uitgebreid onderzoek naar afkortingen ingesteld. Aan zijn verhandeling danken wij voor ons artikel een beter inzicht in dit taalkundig verschijnsel. Hij meent, dat de neiging tot afkorten in West- en Midden-Europa in de laatste tientallen jaren zich vooral uitgebreid heeft door Engelse en Russische invloed. Terwijl de Engelse taal voorbeelden gaf op het gebied van de economie, smeedde het Russisch talloze nieuwe woorden op politiek terrein, die later, wat vorming betreft, in andere landen werden nagevolgd. Het Engels ging meer te werk met de beginletters van de woorden, het Russisch daarentegen met gehele lettergrepen. Vooral in een taal met betrekkelijk lange woorden als het Russisch zocht men bij nieuwe begrippen naar korte klankeenheden, die een veelzijdig verschijnsel moesten aanduiden, bijv. kolchoz = k o l l ektiwnoje c h o z j aistwo (gemeenschappelijke boerderij), komsomol = k o m m oenistitsjeskij s o j oez m o l odjozji (communistische bond voor de jeugd). Men heeft wel eens gedacht, dat in deze lettergreepwoorden een verlangen naar een geheimtaal verborgen was. Anderen meenden, dat deze vorming te danken was aan Rabbijnse invloeden. De beide wereldoorlogen hebben een vloed van letter- en letter-greepwoorden gebracht. Alle oorlogvoerende en zelfs ook sommige neutrale landen hebben dit middel toegepast. Wat ‘Pluto’ (pipe line under the ocean) betekende, zullen de meesten wel zijn vergeten, maar de ‘jeep’ is gebleven (een merkwaardig voorbeeld van woordvorming door afkorting van G.P. = general purpose, dus een soort Manusje-van-alles.)

Al zal men vol afgrijzen terugdeinzen voor de 26000 woorden van het Kurzwortlexicon, alle oude en nieuwe afkortingen zijn gemakkelijk in groepen onder te brengen. In hoofdzaak kan men drie types onderscheiden:

- a. g e d e e l t e l i j k e a f k o r t i n g e n : D-trein, Technicolor, Infraphil, D-Mark, een B-leerling (leerling van H.B.S.-B). Men noemt deze afkortingen gedeeltelijk, omdat in elk van deze woorden een onafgekort bestanddeel aanwezig is.
- b. l e t t e r g r e e p w o o r d e n : Benelux, Caltex, Turmac. Er wordt een klankengroep gezocht, die als slagwoord, firmanaam e.d. inslaat en zo springt een eenheid naar voren, die in de taal vaak zeer origineel en bruikbaar is. Men vergelijkte ‘Caltex’ met ‘Standard Oil of California and Texas Oil’. Het woord moet in klank en rhytmie aanvaardbaar zijn. De Hotel-, restaurant- en caféhouders konden de ‘Horecaf’ scheppen, de ‘Vereniging tot bevordering van de belangen des boekhandels’ zal wel nooit tot de ‘Vebebeboe’ komen en liever haar statige naam met waardigheid willen dragen.
- c. l e t t e r w o o r d e n : A.N.P., N.C.R.V., N.R.C. Dit stelsel is wel het meest bekend. Bij veel gebruikte letterwoorden zijn de letters als het ware leeg, d.w.z. ze worden niet meer gevoeld als afkortingen, ze vormen een nieuw geheel in klank en betekenis. Wat zegt ons ‘Burger’ in H.B.S.? Of ‘Radio Amateurs’ in

V.A.R.A.? De laatste woorden brengen ons op een eigenaardigheid. Bij de uitspraak van letterwoorden kan men te werk gaan op twee manieren, nl. 'ha-bee-es' en 'vara'. De eerste uitspraak vindt men bij medeklinkers. Toch zijn er merkwaardige uitzonderingen. Niemand laat K.R.O. horen als 'kro', of A.N.P. als 'anp', daarentegen zegt men voor U.N.O. meer 'uno' dan 'uu-en-oo'. R.A.F. is nooit 'raf' maar altijd 'er-aa-ef'. Evenals bij de lettergreepwoorden kiest het taalgevoel de volgens klank en ritme bruikbaarste uitspraak. De spelling van letterwoorden staat niet geheel vast. Naast een schrijfwijze als 'Avro' ziet men A.V.R.O. en ook AVRO. Men is geneigd in dergelijke vormingen codewoorden te zien, die als één woord gespeld kunnen worden, maar daartegenover staat, dat woorden als H.B.S., P.T.T. nog bijna altijd met punten geschreven worden. (De punt, die Onze Taal bij dr. schrijft, is van andere aard!) Het komt ons voor, dat het internationale gebruik ten gevolge zal hebben, dat de punten in vele letterwoorden niet meer geschreven zullen worden. (Wij weten, dat de Commissie voor de Normalisatie in ons land ook naar een bevredigende oplossing zoekt.) Het is opmerkelijk, dat bij het vormen van letterwoorden tegenwoordig naar een zinrijke formule gezocht wordt. Wij wezen reeds op 'Moveo'. 'P.E.N.-club' is daarvan ook een goed voorbeeld. Een enkele maal ontmoet men in gemeenzame taal grappige letterwoorden. Zo hoorden wij iemand klagen over het 'kir-systeem', waarmee hij een (naar zijn zeggen) Haags, departementaal gebruik bedoelde om de mensen met een Kluitje In het Riet te sturen!

Het geslacht van al deze afkortingen is bijna altijd dat van het hoofdwoord. Moeilijkheden en twijfels zijn ook hier. Zo schreven wij in Juni 1952 nog iets over de/het W.E.E.V.A. in Groningen.

Moet men, over Benelux schrijvende, het hebben over ‘zijn’ of ‘haar geschiedenis’? In het Frans is het woord van het begin af als mannelijk opgevat. Met afkortingen als ‘M.O.-A’ zit men te kijken. Hier is in het geheel geen richtingaanwijzend woord. Wanneer men, bijv. sprekende over een studie van de Duitse taal, zegt: ‘Het M.O.-A heeft zijn speciale moeilijkheden’, dan zal men wel ‘diploma’ als hoofdwoord veronderstellen, terwijl men toch de moeilijkheden van de studie bedoelt.

Dat de gewone afleiding en samenstelling ook bij de afkortingen voorkomen, bewijst wel, dat deze ‘nieuwigheid’ geheel in het leven van de taal is opgenomen. Voorvoegsels: een oud-K.N.I.L.-man, een ex-N.S.B.-er; achtervoegsels: een C. en A.-tje, een B.M.-er. Bij de samenstellingen ontstaan rare combinaties, die laten zien, dat de afkorting een geheel onafhankelijk leven leidt: het Mulo-onderwijs, de Moveo-gewonden. De gebruikers hebben het besef van de oorspronkelijke betekenis verloren, zodat het dubbele ‘onderwijs’ en de dubbele ‘gewonden’ niet in het minst storen. Zelfs werkwoorden kan men van de afkortingen maken, zoals het vóór de oorlog schertsenderwijs gebruikte ‘biappen’ (bond van internationale autoparasieten!), dat nu voor ‘liften’ geweken is. De meervoudsuitgang bij afkortingen is meestal een ‘s: nazi’s, enige K.B.’s. H.B.S. wordt natuurlijk ‘H.B.S.-en’ en niet ‘H.B.S.-sen’, zoals men wel eens ziet. Staat de afkorting zelf al voor een meervoudsvorm, dan komt het werkwoord vanzelf in het meervoud. ‘B. en W.’ is hierop een uitzondering. Daar de verbinding als een eenheid wordt begrepen, kan men veelvuldig lezen en horen: ‘B. en W. heeft besloten..’

Het eeuwenoude spel met de letters, die de woorden moeten aanduiden, kan in bepaalde tijden soms een boeiend effect krijgen. Het wordt een meestal luimige taal voor ingewijden. In de bezettingstijd was het gewone Nederlandse ‘o zo!’ het teken voor ‘Oranje zal overwinnen!’ Duitse auto’s met ‘W.H.’ en ‘W.L.’ werden ‘wij halen’ en ‘wij liegen’. Ieder kent wel voorbeelden, hoe afkortingen humoristisch kunnen worden uitgelegd. Deze dubbelzinnigheid met letters bestond vroeger ook: een dubbele, zij het niet tegenstrijdige, uitleg is bekend van het door ons in het begin genoemde A.E.I.O.U. (Austriae est imperare orbi universo, d.w.z. Oostenrijk moet de gehele wereld beheersen). Dit werd ook opgevat als Alles Erdreich Ist Oesterreichs Untertan. Een verzameling van alle afkortingen, die in Nederland en daarbuiten in de laatste jaren opgekomen zijn, zou een flink boekwerk vormen. Laten wij ons echter niet ongerust maken. Zeer vele namen zijn als eendagsvliegen. Met de functies, verenigingen, producten, instellingen komen en.. verdwijnen de afkortingen. Gelijk Hamlet riep: ‘words, words, words’, kunnen wij over de afkortingen ‘letters, letters, letters’ verzuchten. Letters zijn behalve boeiender en geheimzinniger ook gemakkelijker dan woorden, die zo voluit alles zeggen in hun hardheid. Het afschuwelijke gemak dient de luie mens en daar wij niets ijveriger zijn dan wie dan ook, noemen wij Onze Taal in de wandeling O.T., het gevaar lopende, dat schertsende schelmen daarvan iets anders zullen maken.

Mits

(Gr.) Kunt U mij alle betekenissen van ‘mits’ geven? Sommige woordenboeken geven geheel tegengestelde betekenissen. Hoe staat het met ‘vermits’ en ‘mitsdien’?

(Red.) Het zou een lang artikel worden, als wij alles over ‘mits’ moesten vertellen. Het woord is familie van ‘midden’, vroeger werd het ook wel ‘mids’ geschreven. Als voorzetsel kwam het voor in de betekenis van ‘in het midden van’, ‘door middel van’ en ‘om reden van’. Dit gaat dan over in de betekenis van ‘op voorwaarde van’. Via ‘mitsdien dat’ en ‘mits dat’ ontstaat het voegwoord ‘mits’, dat in hedendaagse taal uitsluitend gebruikt wordt in de betekenis van ‘op voorwaarde dat’. Daarom keuren sommigen een zin als ‘je moet komen mits niet op een Vrijdag’ af, omdat het woord niet in de positie van voegwoord staat. Een enkele keer ziet men ‘mits’ als zelfst. naamwoord in de uitdrukking ‘onder mits en conditie’. Geheel verouderd zijn het voegwoord ‘mits’ als ‘zodra’ en het bijwoord ‘mits’ als ‘onmiddellijk’. ‘Mitsdien’ had vroeger ook enige uiteenlopende betekenissen, nu is het uitsluitend ‘daardoor’; zo ook ‘mitsgaders’, dat men nu slechts kent als ‘daarbij bovendien’. ‘Overmits’ en ‘vermits’ hebben een geschiedenis, die ongeveer parallel loopt met die van ‘mits’. Tegenwoordig gebruikt men ze alleen nog als voegwoorden met de betekenis ‘omdat’. ‘Mits’ geeft een sterke voorwaarde aan en ‘vermits’ en ‘overmits’ zijn alleen bruikbaar in een wat plechtige stijl.

De consulterende geneesheer

(Gi.) Ik lees op een naambordje: Dr. X, consulterend geneesheer. Het onvoltooid deelwoord heeft actieve betekenis: ‘praktiserende doctoren’, ‘verplegende zusters’ zijn doctoren, die zelf praktiseren, en zusters, die zelf verplegen. Derhalve betekent ‘consulterend geneesheer’ een geneesheer, die zelf consulteert, d.w.z. een ander raadpleegt, de patiënt zeker.

(Red.) Ja, ‘consulteren’ betekent ‘raadplegen’ en niet ‘raad geven’. Het woord komt via het Frans van het Latijnse ‘consultare’. De dokter is niet consulterend, wanneer zijn patiënt hem consulteert, of het moest zijn, dat de laatste belastingconsulent is en door de eerste geconsulteerd wordt, hoe enz.

Nog eens ‘is te’

(Le.) Met belangstelling las ik het betoog over ‘is te’ in October. Maar dan gaat die uitdrukking toch nog mank aan het euvel, dat het geen duidelijke taal is; dikwijls zal zowel een ‘moeten’ als een ‘kunnen’ in de bedoeling kunnen liggen. Ik heb de uitdrukking altijd geweerd uit zakelijke stukken, waarin duidelijkheid van belang is. Dat is toch ook het geval bij de gewone spreektaal?

(Red.) Wij hebben ook gezegd, dat ‘is te’ als geb. wijs in de gewone verzorgde omgangstaal gelukkig zo goed als niet voorkomt.

Worden verzocht

(V.) In het boekje van P.J. Moes en M. Mendel ‘Handelstaal’ (5e druk) lees ik op pag. 76 over ‘de leden wordt verzocht’: ‘Deze constructie is verouderd. In de beschaafde spreektaal wordt gezegd: de leden worden verzocht. Er bestaat geen aanleiding om in zakenbrieven de ouderwetse vorm te gebruiken.’

(Red.) We zouden zeker niet de taal van iemand, die ‘worden verzocht’ zegt, onbeschaafd durven noemen. We hebben er voor eens ‘In de Doolhof van het Nederlands’ van Damsteegt opgeslagen en lezen op pag. 52, 3e druk: ‘Natuurlijk verdient het aanbeveling zich in verzorgde taal te houden aan de grammaticaal juiste constructie, maar het lijkt mij niet onmogelijk, dat de constructie-op-het gevoel steeds meer veld zal winnen, te meer omdat bij andere werkwoorden dezelfde ontwikkeling valt op te merken.’ In O.T. 1935, pag. 14, keurt de redactie ook de vorm ‘worden verzocht’ af.

Verleden en toekomst

(Dre.) ‘Met onzen brief van... deelden wij U mede geen bezwaar te hebben tegen..., waaraan wij de voorwaarde verbonden, dat de koopsom in guldens z o u w o r d e n betaald.’ Is ‘zou worden’ juist? Wanneer ik hierop de conjonction conditionnelle ‘si’ ent, is het gebruik van den verleden tijd ‘werd’ gebiedend en ik zou menen, terecht, omdat dit een pleonasme vermijdt. Immers in het stellen van de voorwaarde ligt toch het toekomstige al opgesloten. Wat heeft U in dit geval op het gebruik van den tegenwoordigen tijd ‘wordt’ tegen?

(Red.) We merken eerst op, dat Nederlands geen Frans is en ook geen Latijn. De strenge ‘consecutio temporum’ van het Ciceroniaanse Latijn kan men heus niet op het Nederlands toepassen. Het is niet zo eenvoudig voor onze taal, die vrij soepel is in het gebruik der tijden, regels op te stellen, die nauwkeurig de verschillende tijden uit elkaar houden. Daarbij komt nog, dat bij ons de aanvoegende wijs niet meer gebruikelijk is, zodat in menig geval ‘zou worden’ op een lijn staat met ‘werd’, bijv. in ‘ik hoopte, dat het beter zou worden’ en ‘ik hoopte, dat het beter werd’. Inderdaad zou een vertaling met het Franse ‘si’ ‘était’ opleveren, maar dit zegt nog niet veel voor het Nederlands. Als de spreker de gebeurtenis voorstelt als zullende gebeuren in het verleden, kan hij de verleden toek. tijd gebruiken; dus dan is Uw zin met ‘zou

worden' goed. Schermen met 'pleonasme' bij het voegwoord 'als' is in het Nederlands onmogelijk. Het voegwoord bepaalt de tijd van het werkwoord niet. Men zou ook kunnen zeggen, dat 'morgen zal ik komen' fout is, omdat het bijwoord 'morgen' voldoende de toekomst aangeeft. 'Werd' verdedigen met deze redenering is overbodig, want het kan in dit geval zonder bezwaar gebruikt worden. De teg. tijd 'wordt' klinkt ons wat vreemd in de oren. Wij voelen daarbij een andere schakering: de onderhandeling is nog niet afgelopen en de mogelijkheid bestaat nog steeds. Misschien kan men dan ook nog beter 'verbinden' zeggen.

De laatste regel

Het is ons reeds enige keren overkomen, dat men ons schreef over de laatste regel, die iedere maand ons blad vertoont: 'De stukken, in dit nummer opgenomen, zijn gezet in de spelling, waarin de redactie ze ontvangen heeft.' Men stelt de verdraagzaamheid van O.T. aangaande de spellingskwestie wel op prijs, maar het is niet juist, nu vrijwel al het gedrukte in de nieuwe spelling staat, deze spelling sedert jaren op de scholen wordt onderwezen en ook de regering sinds 1947 haar stukken aldus schrijft, nog toe te laten, dat in ons blad wel eens gedeelten voorkomen, die in de oude spelling staan. Voor deze opvatting valt, naar onze mening, veel te zeggen. Wij kunnen er nog aan toevoegen, dat de verscheidenheid in spelling op jeugdige lezers wel een vreemde indruk moet maken. Wij zijn evenwel nog niet bezweken voor de verleiding om de bijdragen van oudere lezers te corrigeren volgens de nieuwe spelling. Een levende taal wordt opgebouwd door drie generaties. Al schrijven wij zelf onze stukken geheel in de nieuwe spelling, wij willen de traditionele spelling van onze oudere medewerkers niet veranderen. De taal is hun lief en met de taal het oude vertrouwde woordbeeld. Voor jeugdige lezers van O.T. vinden wij die paar stukjes in de oude spelling niet zo verschrikkelijk. Het kan geen kwaad, dat zij van tijd tot tijd eens zien, hoe men in de vorige periode spelde: zo slecht was vroeger het Nederlands heus niet. Onlangs kwamen wij te weten, dat er een schooluitgave bestaat van Arthur van Schendels 'Het Fregatschip Johanna Maria'. Ook deze uitgave voor jeugdige mensen is in de oude spelling gesteld. Laten wij maar de laatste regel van O.T. niet veranderen.

[Nummer 2]

Wij vragen en u...

‘Het streven naar behoud van de zuiverheid van onze taal is streven naar de bewaring van een der hoogste nationale waarden.’ (Dr. H. Colijn)

‘Ieder rechtgeaard Nederlander, die zijn schoone en rijke taal in eere wenscht te zien gehouden, zal het Genootschap Onze Taal van zelf steunen.’ (Dr. J.Th. de Visser)

‘Uw strijd tegen de verwaarlozing van onze taal verdient de sympathie van ieder Vaderlander.’

(Prof. Dr. G.G. Kloeke)

‘Het orgaan Onze Taal moge een algemeene handleiding worden voor allen, die in het praktische maatschappelijke leven zuiver en keurig taalgebruik voor zichzelf en bij anderen van groot belang achten.’

(Prof. Dr. J. Wille)

Zo schreven in 1932, bij het eerste lustrum van Onze Taal, enige in politiek en wetenschap vooraanstaande Nederlanders. Andere gelijkkluidende stemmen voegden zich bij hen. Ons Genootschap bestaat nu meer dan twintig jaar. De ingebonden jaargangen zijn een schatkamer van praktische taalbeoefening in het volle leven.

Laten wij evenwel niet te verheugd zijn. Wij willen er geen doekjes om winden: veel te klein is de groep mensen, die wij kunnen bereiken. Op onze bevolking van meer dan tien millioen is ons aantal maar nietig. **Onze Taal heeft daarom meer leden en meer abonné's nodig!** U zult van ons niet veel reclame gewend zijn. Wij willen ook geen propaganda voor onszelf, maar voor ons doel, dat voor de snel wassende bevolking van ons land niet in het minst in noodzakelijkheid is achteruitgegaan, integendeel!

Dit jaar, 1953, moet voor ons een verandering brengen. Ons aantal moet **verdubbeld** worden. Tot ieder van U richten wij deze oproep. U moet niet denken: het is wel een aardig - zij het kinderlijk - plan het aantal leden in tien maanden te verdubbelen; ik behoef daaraan niet mee te doen; laat een ander maar wat nieuwe lezers zoeken.. Dan verschuilt U zich met deze redenering achter een ander en zo gaat het in onze wereld, helaas, zo dikwijls. Ieder van U kent heus wel in zijn omgeving, zijn kring van vrienden, kennissen en familieleden mensen, die evenveel belangstelling in ons werk hebben als U, ons werk: ‘onze taal hoog houden, bewaren voor ontsierende insluipsels’. In de jaren van ons bestaan hebben wij honderden vragen moeten oplossen. Het antwoord heeft U zeker niet steeds bevredigd. Dat kan ook niet, want een taal is geen algebra. Wij zullen met antwoorden op taalmoeilijkheden doorgaan. Vraag zoveel U wilt. Het antwoord komt; daarop kunt U rekenen. **Nu vragen wij U iets.** U hoeft Uw antwoord niet zorgvuldig aan alle kanten te bezien, te wikken en te wegen. U hoeft niet te twijfelen, zoals wij wel eens moeten doen: voor het ja valt iets te zeggen, maar voor het neen ook. Wij vragen U niet meer en niet minder dan: **WERF IN 1953 EEN NIEUW LID OF EEN NIEUWE ABONNÉ!** Wij vragen U niet zo maar wat aardige of onaardige dingen

over ons Genootschap en ons maandblad tegen anderen te zeggen, wij vragen U op de man af, wat wij in ons hoofd gezet hebben: **zorg dat dit jaar ons aantal verdubbeld wordt.** Wij vragen en U.. stelt ons niet te leur!

Redactie van het maandblad van het Genootschap 'Onze Taal'

Weer bergopwaarts

De oproep tot handelen, die onze nieuwe redacteur, de heer J. Veering, in dit nummer tot onze leden richt, is voor ons Genootschap al op zichzelf een vreugdevol teken. Het zegt, dat wij, na veel zorgen en moeite voor Uw bestuur, waarvan onze vroegere secretaris, de heer Van de Pol, wel het leeuwenandeel op zijn schouders heeft genomen, de weg opwaarts hervonden hebben.

Het zoeken hiernaar is nog veel moeilijker en daardoor langduriger gebleken, dan wij in 1948 bij ons grote verlies, het heengaan van onze oprichter, de heer P.C. Smit, voorzagen. Hij had het gehele werk, met inbegrip van alle details, voor ons tijdschrift verricht (wij kunnen eigenlijk zeggen, dat hij alleen het drukken niet zelf deed).

Uw bestuur stond er voor, zonder enige voorbereiding (een natuurlijk gevolg van het karakter van de heer Smit) zijn taak over te nemen. Wij zagen daarbij dadelijk dat, wilde ons Genootschap verder groeien uit de basis die gelegd was, het in de eerste plaats noodzakelijk zou zijn een organisatie te scheppen, die ook zonder de centrale figuur van Smit ons Genootschap de vereiste innerlijke sterkte zou geven.

Geen van de bestuursleden kon immers de tijd ter beschikking stellen, die Smit aan ons Genootschap had gegeven. Er mocht ook niet op worden gerekend, dat dergelijke bestuursleden vroeg of laat zouden kunnen worden gevonden.

Maar vóór wij konden bouwen, moesten wij wegwijs worden door, zoveel mogelijk aansluitende aan de oude wijze van werken, de zaken gaande te houden. Wij mochten daarbij gelukkig steunen op de medewerking van oude vrienden van Smit, die zijn werken van nabij hadden meegemaakt en op de hulp van onze Raad van Deskundigen, waarbij wij vooral dankbaar herdenken de te vroeg ontslapen hoofdredacteur van het Woordenboek van de Nederlandse Taal, Mej. Dr. J.H. van Lessen, die door feitelijk als bestuurslid op te treden, ons bestuur de taalkundige versterking gaf, die het voor het tenminste redelijk vervullen van zijn taak behoefde.

Uw Bestuur is zich bewust, dat in die overgangstijd onze leden soms veel redenen tot gerechtvaardigde opmerkingen hadden. Het prijst zich gelukkig, dat de leden, door ons Genootschap in overgrote meerderheid trouw te blijven, ook van hun zijde de steun hebben gegeven, waarom wij in het overlijdensbericht van Smit vroegen.

Wij geloven nu weer een organisatie te hebben, waarmede het doel van ons Genootschap met succes kan worden nagestreefd. Wij vonden een uitgever in de Nederlandse Uitgevers Maatschappij N.V., die bereid was onder het werk van het uitgeven van ons tijdschrift de schouders te zetten, met het oog op het doel van ons Genootschap tegen niet meer dan dekking van de kosten; wij vonden na lang zoeken ook een redacteur, die wij geschikt achtten en die ook van het schone van de taak overtuigd was, zodat hij de hem naast zijn eigenlijke betrekking overblijvende tijd geheel er voor wilde geven.

Daarom zette ik 'Weer Bergopwaarts' boven dit artikel ten geleide van zijn oproep en spreek namens ons gehele bestuur krachtig de hoop uit, dat onze leden door aan de oproep gevolg te geven, er ook aan zullen willen medewerken ons Genootschap een nieuwe stoot naar boven te geven. Voor meer werk is ook een groter draagvlak noodzakelijk; ons doel, het hoog houden van onze mooie taal, wat tevens betekent het hoog houden van ons volksbewustzijn, is zeker ons aller inspanning waard.

Hoofdletters of niet?

Er zijn ons in de laatste maanden enige vragen gestuurd over het gebruik van hoofdletters bij namen als 'van der Hulst', 'de Vries' e.d. Wanneer schrijft men daar 'Van' en 'De'. In de praktijk ontstaan daarbij nogal eens moeilijkheden. We weten, dat de Hoofdcommissie voor de Normalisatie zich ook met deze vraag bezig houdt. Zonder nu op de 'norm' van deze commissie voor de Normalisatie vooruit te willen lopen hebben we ons in deze (naar onze mening hoofdzakelijk typografische) kwestie gewend tot een deskundige in het drukkersbedrijf, die ons het volgende antwoord gaf.

(v.d. T.) Wanneer men op de kopij de voorletter(s) weglaat zetten wij altijd de V met een hoofdletter, dus: De heer Van den Heuvel merkt op..; plaatst men de voorletter(s) er bij, dan is het: De heer B. van den Heuvel merkt op.. Dit geldt ook voor H. de Wilde (De Wilde), S. van den Berg (Van den Berg), Michiel de Ruyter (De Ruyter) enz. Doch de kopij

laat ons wel eens in het onzekere. Als de schrijver ‘van den’ afbreekt en ‘v.d.’ schrijft, dan staan wij voor een moeilijk geval, immers iemand kan ‘van de’, ‘van den’ of ‘van der’ heten. Dat kunnen wij niet beoordelen, dus dan zetten wij: v.d. Velde, niet V.d. Velde, want dan zou die meneer ook Victor kunnen heten; en v. kan ook wel eens ‘von’ zijn (bij een Duitse naam b.v.).

Dus: de heer S. van der Velde, de heer S. v.d. Velde; de heer Van der Velde, de heer v.d. Velde; de heer H. de Wilde, de heer De Wilde; enz.

Wordt de naam geheel uit hoofdletters gezet, dan: S. VAN DER VELDE, weten wij niet of het ‘van der’ of ‘van de’ is, dan S. v.d. VELDE.

Wanneer er Mr. of Dr. voor de naam staat, en men laat de voorletter(s) weg, dan zou ik geneigd zijn te adviseren de v niet met een hoofdletter te zetten, dus: Dr. de Bruin, Mr. de Wilde, Ir. van Leeuwen, doch dan moet men Dr., Mr. en Ir. met een hoofdletter zetten; doet men dat niet, dan handhaaf ik zeker de hoofdletter voor de naam, dus: Dr. de Bruin of dr. De Bruin, Mr. de Wilde of mr. De Wilde, Ir. van Leeuwen of ir. Van Leeuwen.

Overeenstemming in persoon

De regel is gemakkelijk genoeg: een werkwoord richt zich bij de vervoeging naar het onderwerp. Nochtans doken er deze maand twee moeilijkheden op. Wat is het beste: ‘Mijn broer of ik heeft het’ of ‘heb’ of ‘hebben’? Ja, hoe men het ook draait en welke regel men ook opstelt, de overeenstemming in persoon blijft verstoord. Het onderwerp bestaat uit twee personen (3e en 1e). Grammaticaal en stilistisch lijkt ons ‘Mijn broer heeft het of ik’ of anders ‘Ik heb het of mijn broer’ het beste. Dan was er een probleem bij ‘noch’. Is het ‘de tuinman noch de timmerman heeft’ of ‘hebben’? Eerlijkheidshalve moeten we vermelden, dat beide vormen even veelvuldig voorkomen; zo vinden we in een van Charivarius' publicaties: ‘Willem noch Maria vergaten.. en ‘De Europeaan noch de Chinees heeft..’.

Ikheid

(Ra.) Is het geoorloofd het woord egoïsme met ikheid te vertalen of bedoelt men daarmee iets anders?

(Red.) Raadzaam is het niet, of het moest zijn, dat U nooit een vreemd woord wilde gebruiken en dan is er altijd nog ‘eigenbaat’. Huizinga heeft overdreven purisme eens een zonde tegen de cultuur genoemd. ‘Ikheid’ komt wel degelijk voor. Spieghele (16e eeuw) heeft het woord gevormd als navolging van ‘egoïsme’. In die betekenis bestaat het niet meer. Men vindt het wel eens in de betekenis van ‘het eigen ik’, zo bij Multatuli: ‘Men weet eindelijk niet juist meer, waar het lederen kussen van den wagen ophoudt, en waar de ikheid aanvangt’. In moderne, min of meer wijsgerige geschriften staat het woord voor ‘het geheel der karaktereigenschappen van iemand’.

Algemene vergadering

van het Genootschap ‘Onze Taal’, op Zaterdag 28 Maart, des namiddags 3.30 uur, in café-restaurant Den Hout, Bezuidenhout 11-13, 's-Gravenhage.

Unicaat

(Fo.) Ik gebruik het woord in voordrachten vaak om aan te duiden dat foto's van Daguerre 'unicaten' zijn. Voor iedere opname een aparte plaat. Men kan er nl. geen afdrucken van maken. Tegen 'het origineel' stel ik dus dit: van een negatief kan men vele afdrucken maken, van een zilveren plaat van Daguerre kan men dat niet, want dat is een 'unicaat', een éénling, enig in zijn soort en niet voor herhaling in dezelfde houding vatbaar. Mag ik het voor dit geval behouden? Ik geloof van wel.

(Red.) Verborgen in een hoekje van December stond ons signalement van 'unicaat'. Dat het in de vaktaal van fotografen voorkomt, wisten wij niet. Wij blijven het desondanks een vreemdsoortig tweelingszusje van 'duplicaat' vinden. Was er geen beter woord voor? Hoe noemt de buitenlandse vakliteratuur deze 'eenling' van Daguerre?

Zacht wordt scherp

(J.) Waarom 'beleven - belevenis', maar 'begraven - begrafenis', 'erven - erfenis'?

(Red.) Een zeer oud verschijnsel in het Nederlands is, dat de zachte medeklinker verscherpt wordt voor een l, n of m. Men vergelijk 'boche l, looche n e n, schoffe l, ijse l i jk, vre s e lijk' met de laatste klank van de stam van 'buigen, liegen, schuiven, ijzen, vrezen'. De 'erfenis' kunnen we nog vergroten met 'verbin t e nis, droe f e nis, beel t e nis. Natuurlijk zijn er uitzonderingen, zoals 'verrijzenis' en 'belevenis', die zich weer hebben aangesloten bij 'rijzen' en 'leven'. Maar met Uw 'belevenis' zijn we nog niet klaar. Er is een luchtje aan. Het is namelijk een afkeurenswaardig g e r m a n i s m e . Dit terloops, zij het met kracht.

Gegloofd

(Hoe.) Onder 'Trug' vermeldt Mu., dat de laatste tijd nogal eens wordt gehoord: 'gloven' i.p.v. geloven, zelfs: 'ik heb het gegloofd'. Een Limburger zal deze fout heel gemakkelijk maken, daar 'ik heb het gegloofd' in het Limburgs is: 'ich hōb het g e g l u i f d'.

(Red.) De zoet vloeiende Limburgse tongval lijkt uit de aard van de zaak meer op het Duits dan 'Hooghaarlemmerdijks'. Men behoeft bij 'gegloofd' nog niet aan Duitse invloed te denken. 'Geloven' wordt in onverzorgde uitspraak al gauw 'gloven'. Zo krijgt het voltooid deelwoord de vorm 'gegloofd', terwijl wij bij 'geloven' dit 'ge' er niet meer bij zetten.

Vergeeten is menselijk!

U maakt het onze penningmeester echter moeilijk, wanneer U de contributie of het abonnementsgeld over 1952 nog niet voldaan hebt. Het gironummer van de administratie te Leiden is
5 2 9 7 4 0.

Minimum

(v.M.) Is de volgende redenering wel juist? ‘Minimum’ is een zelfstandig naamwoord. ‘Minimaal’ is het bijvoeglijk naamwoord. Vaak bezigt men ‘minimum’, waar men ‘minimaal’ moet gebruiken. Voorbeeld: de minimum snelheid is fout, moet zijn: de minimale snelheid. Degene, die dit betoogt, heeft o.m. in een officieel voorschrift het volgende gezet: ‘De vereiste minimale lengte van en de toelaatbare belasting op heipalen worden ten genoegen van het Bouwtoezicht vastgesteld naar de uitkomsten van..’

(Red.) ‘Minimum’ is een zelfst. naamwoord, ‘minimaal’ een bijv. naamwoord. Waarom mag ‘minimum’ niet in ‘minimumlengte’ staan? We zouden het laatste woord als een geoorloofde samenstelling van twee zelfst. naamwoorden willen opvatten. Laat U niet bedriegen door de verschillende spellingen: minimum lengte, minimum-lengte, minimumlengte. ‘Minimaal’ betekent ‘zo klein mogelijk’; ‘minimale lengte’ is goed, maar niet beter dan ‘minimumlengte’. Het woord heeft evenwel een betekeniswisseling van ‘zeer klein’ gekregen. Zo lazen wij over Friese schaatsenrijdsters: ‘Rina reed of haar leven er van af hing, ze had echter slechts een minimale voorsprong.’ Omdat Onze Taal nu eenmaal germanismen niet kan luchten of zien, moet ons nog even van het hart, dat ‘minimaalloon, minimaalgewicht, minimaallengte’ zuiver Duits zijn.

U vraagt en wij...

vergissen ons deze eerste keer niet, want de eerste vroeg niets. Hij schreef slechts: ontzettend! Hij had een ‘mededeling aan onze losnummerkopers’ gelezen in een weekblad, dat wij niet willen noemen. Hij werd hels en vierde zijn toorn bot op een briefkaart. Wij vierten mee. □ Of in ‘als wij.. zouden lezen, stonden wij verbaasd’ dat ‘stonden’ wel goed is? Waarom niet? De verleden tijd komt in het Nederlands zeer veel als voorwaardelijke wijs voor. Tweemaal ‘zouden’ maakt de zin onverteerbaar. □ ‘Uitproberen’ gesignaleerd in echte drukinkt! Wij proberen het niet meer. Uit. □ ‘Kan jij Jansen’ lieten wij eens een inzittende van een autobus vragen. Iemand dient ons van repliek: ‘Neen, hoe doe je dat?’ Hij had zeker van die Duitse juffrouw gehoord, die op een examenvraag ‘Kennen Sie Ibsen?’ onvervroren ‘Nein, wie macht man das?’ zeide. □ Een andere verklaring van ‘mof’ kwam van de Nederlandse, die wij Oostenrijkse hadden genoemd. In Groningen kwam bij Noordelijke provincie woei. Niet mis, die verklaring. Wij blijven maar bij onze knorrighe huursoldaten, die er al waren vóór de kalkovens. □ Waarom ‘Dokumer’, maar altijd ‘Mokummer’ en ‘Hilversummer’? Wij hebben altijd ‘Mokumer’ geschreven en zijn er gloeiend trots op dit ook zo in woordenboeken gevonden te

hebben. Niet verdubbeld wordt een medeklinker als tussenletter, wanneer er een onduidelijke klinker voorafgaat. De man uit Hilversum (en Bussum?) houden waarschijnlijk meer van duidelijkheid. Daar zit wat in. □ ‘Chocolaterie-winkel’ is een pleonasme, dunkt ons. □ Waartoe keelpijn niet leidt! Iemand bedacht onder het gorgelen, dat het toch wel ‘verkoudenheid’ moest zijn, net als ‘gelegen-gelegenheid’, ‘bereid-bereidheid’ enz. Fout, zeggen wij met nauw verholen verwaandheid. ‘Verkoud’ is het stokoude, gewone zwakke deelwoord van het werkwoord ‘verkouden’. Van dit ‘verkoud’ is ‘verkoudheid’ heel normaal gemaakt. Later heeft men, lang na die ‘verkoudheid’, er ‘verkoud e n’ van gemaakt, dus sterk. Dit is niet een slim uitgedokterd foefje van ons, we kunnen het bewijzen met allerlei bestofte, vergeelde, oeroude woordenboeken. Gorgelt U nu maar verder en probeert U niet Uw verkoudheid nog een stukje langer te maken. □ Een ijverige vriend van O.T. heeft de moeite genomen in één avondblad zes keer ‘rond’ te onderstrepen, dat natuurlijk ‘ongeveer’ moet zijn. Hij schrijft er bij: ‘Daarmee stelt practisch de gehele pers zich aan de kaak.’ Wij hopen, dat deze woorden ironisch bedoeld zijn. Wij zijn er zelfs van overtuigd. Die kaak is nu wel afgezaagd. Theoretisch dan en niet practisch. □ Die oude Cato met zijn nietszeggende gemeenplaats heeft ons altijd al geboeid. Overigens zijn wij van mening, dat ons ledenaantal verdubbeld moet worden.

Van het genootschap

Het bestuur vergaderde op 8 Dec. 1952 en 12 Jan. 1953. Belangrijke punten van bespreking vormden het redactiewerk en de uitbreiding van de lezerskring. De jaarvergadering zal worden gehouden op Zaterdag 28 Maart te 3.30 uur in Café Den Hout te 's-Gravenhage.

[Nummer 3]

The old Dutch language

De meesten zal Boorman, de hoofdpersoon uit Willem Elsschot's sarcastische roman Lijmen, wel bekend zijn. Deze wijsgerige kenner van des mensen zwakheden en ijdelheden slaat zijn klanten om de oren met grootse namen en titels. Met de uit de duim gezogen General Board of the United States General Press Corporation lijmt hij de goedgehartige moeder Lauwereyssen. Aan deze sympathieke praatjesmaker moesten wij denken, toen wij onlangs een regenjas 'chemisch' lieten reinigen. De inrichting, die deze operatie - overigens keurig - voor ons verrichtte, heette Frisian Cleaner. Een Friese vlag op de winkelruit moest dat nog eens duidelijk maken. Na het vakkundige cleaneren van de cleaner bleef ons een duizelig gevoel over van in een wel wat lachwekkend land te leven. Op de winkelruiten leidt een vreemde taal een geheimzinnig en hardnekkig leven. Een taal, die wij overigens altijd graag hebben gehoord en gelezen en waartegen wij niet het minste bezwaar koesteren.

Het kost heel weinig moeite een bladzijde vol te drukken met Engelse namen van Nederlandse winkels, firma's en producten. Een wandeling door de steden of een beetje bladeren in een telefoonboek is daarvoor ruimschoots voldoende. In recht en krom Engels zien ons dan de namen aan. De Nederlanders laten hun hond een goede beurt geven in de Dogs Beauty Shop, kopen overschoenen in de American Rain Clothing, drinken koffie in The New Corner, thee in de Tearoom, melk in de Milkbar, lepelen ijs in de Icebar, happen een broodje paling in de Snackbar, een zure haring in Twelve o'Clock, laten hun oude radio nakijken in de Radio Shack, kopen sigaren in Dutch Glory, herenbaai in Smokers' Paradise, een vulpen in de Penshop, een tijdschrift in de Bookshop, een bos tulpen in de Flowershop, iets heel bijzonders in The Exclusive House, van alles en nog wat in The American Saleshouse, tennisballen in The House of Sports, voetbalschoenen in The House for Sportsmen, een overhemd in City House, een stropdas in Gentlemen's Club, een dameshoed in The Smart Lady, een luiierbroekje in Baby's Delight, laten hun jas reinigen in One Hour Cleaning Service, leren de danspassen in The Institute for Modern and Old Dances, rekken hun spieren in The Institute for Body Building, maken zich mooi in The Academy for Beauty Culture, laven zich aan een borrel in The Old Dutch Inn, kopen voor een kennis een blauw porseleinen bordje in **The Old Dutch Mill** (Dutcher dan met deze letters gaat het niet), en roken - neen, geen namen noemen, het merk hangt af van hun maatschappelijke welstand, maar of de Nederlandse sigaretten nu duur dan wel goedkoop zijn, één ding hebben ze gemeen: een Engelse naam. Deze zomer had een familielid van ons een gast uit Engeland. We hebben samen menige prettige tocht gemaakt en hij heeft hartelijk gelachen om de winkelruiten, maar hij vond dat van de sigaretten toch wel jammer, want hij had zo graag een pakje met een Nederlandse naam meegenomen. Gelukkig kenden wij de gemeenplaats uit Shakespeare uit ons hoofd en wij hebben hem verteld, dat een rose smells as sweet en de sigaret dus ook wel.

O vreemde Hovaardij, die ons eighen Lantsingeboren een kromtongh
koeterwaals maakt! O ghij, Nederlanders, waackt op, jaacht dese
hoochmoedighe vreemdelingh, die hier dus langh de meester heeft
ghemaackt, wederom naar huys!
Brederode.

Men begrijpe ons goed. Wij zien heus wel in, waarom dit Engels gekomen is en willen ook toegeven, dat men hierbij nog niet direct aan Boorman behoeft te denken. Er bestaat zo iets als de reclamepsychologie en de verkoopstechniek. Een geestesgesteldheid als in het kleinzielige Duitse boek ‘Engländerei in der deutschen Sprache’ wijzen wij af. Men zou zonder twijfel een boeiende studie kunnen schrijven, waarin alle maatschappelijke, taalkundige en zielkundige oorzaken behandeld worden, die geleid hebben tot de Shop en het House. Veel verstand is er ook niet voor nodig om in te zien, waarom een schooljongen liever ‘Oh, my darling!’ dan ‘Langs berg en dal klinkt hoorngeschal’ zingt. Wijze opvoeders maken zich ook niet boos, als zij deze knaap ‘have a smoke’ horen zeggen. Dat gaat wel over bij het klimmen der jaren en gaat het niet over, dan is er niet veel aan te doen, maar de opvoeder, die intussen nog wijzer is geworden, weet nu met zekerheid, dat hij met een aansteller te maken heeft en deze lieden zijn ongeneeslijk.

Wij zijn ons er van bewust, dat het ingewikkelde hedendaagse leven in zijn internationale gebondenheid soms buitenlandse woorden nodig heeft. Aan de conducteur zijn we gewend geraakt; als het nu heus beslist moet, willen we onze bromfiets desnoods nog bij een official dealer kopen, maar dat hij in het Bicycle Palace troont, vinden we uiterst mal. Dit Palace, House en deze Shop hebben maar weinig te maken met Engelse woorden, die in onze dagelijkse woordenvoorraad opduiken. Smaken kunnen hier verschillen. Wie free-lance journalist een bruikbaar en handig woord voor een uitgebreid begrip vindt, kan kwaad worden, als hij hoort, dat deze man een white-collar job heeft. Prof. de Vooy heeft eens studie gewijd aan deze Engelse woorden. De zinnen uit zijn conclusie kunnen wij geheel tot de onze maken: ‘Niet alle Engelse taalimport behoeft ons met overdreven bezorgdheid te vervullen. Er is een tijd geweest, dat het Latijn als internationale taal in West-Europa heerste en in alle landstalen doordrong. In de zeventiende en de achttiende eeuw heeft het Frans als wereldtaal de taal van de omringende landen diep beïnvloed. Zulke woorden zijn onmisbaar geworden. Zou het niet mogelijk zijn, dat in een latere periode voor woorden van Engelse afkomst hetzelfde geldt?’

Men vraagt zich wel eens af, of in andere niet-Engelssprekende landen, bijv. in de ons omringende, de Shop-en-Housewoekering in die mate aangetroffen wordt als in het onze. Het komt ons voor van niet.

Zou dit samenhangen met ons volkskarakter? Of moeten wij dit maar buiten geding laten? De Engelsman, met wie wij deze zomer over de Exclusive Palaces zoveel plezier gemaakt hebben, opperde zo iets als een ‘linguistic inferiority complex’, een minderwaardigheidsgevoel van de taal. Wij hebben het heftig bestreden. Maar met onze nationale waardigheid heeft het wel iets te maken. Of is dit laatste een van die grote leuzen, die wij tegenwoordig maar moeten schuwen?

Een nieuw lid in onze raad

Na het overlijden van Dr. J.H. van Lessen is gedurende lange tijd een leemte in onze Raad van Deskundigen gebleven. Het was immers de bedoeling, dat daarin ook de

redactie van het Woordenboek van de Nederlandse Taal vertegenwoordigd zou zijn. Groot genoeg doet het ons daarom nu te kunnen aankondigen, dat van deze redactie Prof. Dr. K. Heeroma zich bereid verklaard heeft lid van onze Raad te worden. Wij danken Prof. Heeroma van harte voor zijn welwillendheid en spreken de hoop uit, dat wij bij onze moeilijkheden nog lang de vruchten kunnen plukken van zijn ervaring en deskundigheid in taalzaken.

Bemoederen

Wij hebben ‘bemoederen’ een germanisme genoemd en werden gesterkt in onze mening, daar een lid van onze Raad dit woord ook als een germanisme voelde. Een ander lid van onze Raad van Deskundigen schrijft ons echter:

Het werkwoord ‘bemoederen’ beschouw ik *n i e t* als een germanisme, als het beperkt blijft tot de betekenis ‘als een moeder zorgen voor’ bijv. van een meisje over jongere broertjes of zusjes. Weliswaar bestaat ook in het Duits ‘bemuttern’, maar daar is het gebruik verruimd tot ‘zorgen voor’ en ‘beschutten’ b.v. in boscultuur. Dit laatste gebruik is typisch Duitse vrijmoedigheid inzake figuurlijke toepassing. Ook is het waar, dat ‘bemoederen’ niet voorkomt in de Nederlandse woordenboeken, noch in Van Dale, noch in Koenen, noch in het grote W.N.T. Dat is zeker bevreemdend, maar geen bewijs voor de stelling dat het werkwoord een germanisme zou zijn. Integendeel: het werkwoord is een volkstaalwoord of een woord uit de huiselijke omgangstaal. Ik ken het uit mijn jeugd. Maar bovendien, het heeft parallellen in: bedokteren = de dokter spelen over, als een dokter de patiënt behandelen, een moeilijke zaak in het reine brengen; en ook: be(school)-meesteren = als een schoolmeester tegenover iemand optreden, bedillen. Geen van deze werkwoorden vindt men in het grote W.N.T., noch in Van Dale (nieuwste dr.); in de laatste druk van Koenen alleen *b e m e e s t e r e n* waar het in deze betekenis goed wordt genoemd, in tegenstelling met de betekenis ‘overmeesteren’ (dat is germanisme volgens het Wdb. - wat nog zo zeker niet is). In het Duits komen geen equivalenten van ‘bemeesteren’ (in bedoelde bet.) en ‘bedokteren’ voor! De werkwoorden behoren dus hoogstwaarschijnlijk tot een groep die leeft in de Nederlandse volkstalen. Ik heb gedacht aan Friese invloed. Maar *b e m o e d e r e n* kan moeilijk Fries zijn, want in het Fries bestaat niet het grondwoord ‘moeder’ maar *m e m*. Daarentegen acht Prof. Brouwer ‘bedokterjen’ en ‘bemasterjen’ in het Friese taalgebruik gangbaar, hoewel ze ook weer in de Friese woordenboeken niet voorkomen.

Mijn conclusie is in ieder geval: geen germanisme; maar hetzij algemeen, hetzij regionaal beperkte uitbreidingen van een werkwoordsvorming door afleiding

van een zelfst. naamw. Het bijzondere is dan, dat dit grondwoord een *persoon* aanduidt en het werkwoord betekent 'optreden als bedoelde persoon', terwijl *be-*aangeeft, dat dit optreden gebeurt t.o.v. een andere persoon. Deze werkwoorden hebben ook een bepaalde gevoelswaarde, *bemoederen* gunstig, 'be(school)meesteren' ongunstig, 'bedokteren' is meer neutraal; maar die gevoelswaarde hangt samen met de betekenis van dat grondwoord zelf. Misschien zou men ook *beduvelen* (door het W.N.T. als *beduivelen* opgenomen! wat helemaal niet bestaat!!) hierbij mogen rekenen: iemand beduvelen is dan 'als een duivel tegen iemand optreden, bedriegen'. Deze mening wordt nog ondersteund door de volgende stem uit onze zo gewaardeerde Raad:

Een zonderlinge zaak is, dat zelfs het woord *moeieren* niet in het W.N.T. te vinden is; wel bij Van Haeringen, niet in mijn 21e druk van Koenen. *Bemuttern* is Duits, maar wordt in mijn woordenboek rustig met 'bemoederen' weergegeven. Naast dit woord kan men *beshoolmeesteren* zetten, dat geen Duits is. Ook hoor ik 'bemoederen' grif gebruiken door mensen, die het zeker niet van het Duits hebben.

Een oude geschiedenis

die altijd jong blijft. Iemand heeft in een taalboek gelezen, dat 'groter als' goed is. Hiermede is het tot levenslang veroordeelde germanisme ontsnapt. Grote schrik. O.T. moet het maar eens oplossen. Er is echter over deze kwestie reeds zeer veel geschreven. Ook in ons blad duikt ze om de zoveel jaren weer op. Het kan geen kwaad nog eens ons standpunt te verklaren. De meningen omtrent als/dan komen in het kort hierop neer:

1. 'Groter als' is even oud en goed als 'groter dan'. Het is onzin de eerste vorm als fout te bestempelen. Zelfs het W.N.T. moet (zij het wat spijtig) erkennen: 'Nevens het oorspronkelijke *dan* is in de 16e eeuw ook *als* in gebruik gekomen, dat allengs toenemende, vooral in de volksspraak, zozeer is doorgedrongen, dat het thans nog in de spreektaal, in Noord en Zuid, de meest gewone uitdrukking is. Later hebben de taalgeleerden krachtig gewerkt om *dan*, althans in de geschreven taal, in zijn oud recht te herstellen.' *Als* is zelfs nog ouder dan de 16e eeuw blijktens het lied van Heer Halewijn: 'Wat trok zij aan haren lijve? Een hemdeken fijnder *als* zijde.'

2. De reeds eeuwen bestaande en sinds lang in verzorgde taal als algemeen in acht genomen onderscheiding 'even groot als - groter dan' thans te gaan verwaarlozen is verkeerd. De begrijpelijke en redelijke onderscheiding brengt kleur en afwisseling in de taal (O.T. 1937, 8).

3. Zelfs al staat het vast, dat 'groter als' geen germanisme is in dien zin, dat de uitdrukking bij ons gekomen is onder invloed van het Duits, mag men ze niet gebruiken, daar ze voor ons taalgevoel een klakkeloze vertaling lijkt van 'grösser als', waarvoor wij 'groter dan' hebben.

4. Het verschil als/dan is een verschil tussen omgangstaal en verzorgde taal. Al kan men dan in de taalgeschiedenis veelvuldig sporen van 'als' vinden, de ontwikkeling in gebruik en gevoelswaarde van beide uitdrukkingen, hebben de laatste tientallen jaren nu eenmaal geleid tot de tegenwoordige toestand, waarin 'dan' beter klinkt dan 'als'.

Voor de tweede en de vierde opvatting voelen wij het meest. Misschien kan een parallel, die wel taalkundig van andere aard is, deze mening verduidelijken: Het is niet te ontkennen, dat het betr. voornaamwoord bij onzijdige woorden in de gesproken omgangstaal bij vele mensen, ook bij hen, wier taal wij nauwelijks onbeschaafd durven noemen, 'wat' is in plaats van 'dat'. Iedereen van deze laatsten, die 'het boek wat ik lees' zeggen, zal 'het boek dat ik lees' schrijven en terecht. Zou nu 'groter als - dan' ook niet zulk een verschil kunnen zijn? Het Nederlands heeft deze opmerkelijk veel. In het Duits schijnt 'grösser als' ook al op drift te zijn geraakt. De volkstaal laat daar 'grösser wie' horen, dat men vrijwel nooit gedrukt ziet. En het Engels? De Charivarius van Engeland (Sir Ernest Gowers in ABC of Plain Words) waarschuwt de Britten: 'than' is sometimes mistakenly used in place of 'as'! Laten wij deze zin maar niet woord voor woord vertalen in het Nederlands. De verwarring zou nog groter worden.. dan zij reeds is!

Letters

Wort tegen onze spraeck gezondigt, terstont verliest zij haren luister, en ons oor wraeckt dat geluit, eenen valschen klanck, die de muzijck der tale bederft.
Vondel.

Op ons artikel van Januari over de letterwoorden zijn enige reacties gekomen. De belangrijkste laten wij hier volgen.

(Bo.) Ik lees: '.. P.T.T. nog altijd met punten geschreven..'. Nu wil ik er U gaarne van in kennis stellen, dat de Directeur-Generaal van het Staatbedrijf der PTT reeds in 1947 heeft beslist, dat die punten voortaan weggelaten zouden worden. Op het officiële drukwerk van PTT (niet van de PTT, dat zeggen PTT-mensen zelf nooit!) zult U, behoudens misschien op drukwerk dat nog uit de zeer oude doos stamt, deze punten niet aantreffen. Helaas, de pers heeft deze gewoonte nog niet opgemerkt, en schrijft hardnekkig over 'de P.T.T.'. Het motief voor deze beslissing is geweest, dat met deze schrijfwijze tot uitdrukking komt, dat PTT tot een begrip is geworden, en veel meer inhoudt dan alleen een afkorting van de officiële naam, die een mondvul is: Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie, en die ook sinds lang de veelzijdige taak van dit bedrijf niet meer dekt.

(v.H.) Een van de eerste dingen, waarmee we na de bevrijding kennis maakten was dat grappige en nuttige voertuigje, de jeep. Het werd zo genoemd, werd gezegd, omdat de oorspronkelijke volledige naam 'General Purposes (Algemene doeleinden) Car' te lang was en heel vlug van 'G.P.' (spreek uit: dzjie pie) tot 'jeep' was geworden. Het zal moeilijk zijn in plaats hiervan de recentere uitleg ingang te doen vinden, dat de jeep zo gedoopt is naar het

wonderlijke baby-figuurtje uit de in Amerika beroemde krantenstrip van Segar: 'Popeye the Sailor'. Een van de voornaamste redenen voor de onwaarschijnlijkheid van de veronderstelde afleiding van 'jeep' van 'G.P.' is, dat het anders stellig 'jeepie' geworden zou zijn.

(Mi.) De woorduitspraak 'Kro' voor K.R.O. komt toch wel inderdaad voor. Zij wordt ook verondersteld door een wekelijks in de K.R.O.-gids verschijnende zgn. KROniek. Dat niemand 'Anp' zegt, is geen wonder; dit is onuitspreekbaar, en zou vanzelf leiden tot 'Amp'. In de Duitse versie van A.E.I.O.U. moet in plaats van 'Oesterreichs' gelezen worden 'Oesterreich'. Dit komt hierop neer, dat Untertan geen zelfstandig, maar een bijv. woord is.

H.) Ik kan U mededelen, dat ik in mijn bijna 40-jarige loopbaan in grote en kleine gemeenten, noch in brieven, noch in tijdschriftartikelen, noch in wettelijke bepalingen, noch tijdens lezingen, ooit heb gelezen of gehoord: 'B. en W. heeft besloten'. 'B. en W. hebben', of 'het College heeft', beide vormen worden in de praktijk gebruikt.

Zelf hebben wij nog een ontdekking gedaan, die wij de moeite waard vinden te vertellen. Onder de letterwoorden is zelfs een officiële naam van een staat, nl. P a k i s t a n . Dit woord is gevormd door de vier eerste letters van de streken: P endsjaab, A fghaanse Provincie, K asjmir en S ind. De lettergreep -tan is daarachter gevoegd volgens de laatste lettergreep van Beloetsjis t a n . De naam van dit verre land is dus letter- en lettergreepwoord tegelijk.

U vraagt en wij..

laten er geen twee maanden over groeien of U hebt antwoord. Als er iemand is, die dit een grove overdrijving van ons vindt, dat hij dat kenbaar make! Wij zullen hem ijlings antwoorden, ook al moet dit zijn op een vraag, die hij O.T. twintig jaar geleden heeft gesteld. □ Wellicht noemt U het vorige gepraat van 'Jan Kalebas'. Waarom, werd ons gevraagd, nu juist 'Kalebas'? Deze pompoen schijnt van binnen vol zaad te zitten. De veelbelovende omvang geeft maar weinig vruchtvlees. Eeuwenlang zegt men bij ons dit woord al minachtenderwijs voor 'bluffer, windzak'. □ 'De x-methode is de snelweg naar het Engels.' Wij werken onder 'hoogspanning', als we 'snelweg' moeten toetsen. Meer dan tien jaar geleden werd het woord in O.T. afgekeurd en dit geeft ons sterkte bij een nieuwe afkeuring. En nu naar het woordenboek.. snelbinder, snelbinden, snelblusser.. stop, dit 'snel' is bijwoordelijk van familie.. snelbuffet.. heet tegenwoordig snackbar.. sneldicht, snelverband, snelverkeer, sn.. laten we het boek onder dit snelvuur maar snel dicht doen en snel wegstoppen. □ Wij zijn nog steeds onzeker: daar hebben wij 'nieuwvorming' laten drukken. Hiermede hebben we onze eigen kop gesneld, ook al snel weg. We moeten over deze dingen eens een lang artikel schrijven. Ondertussen zullen wij Ongaaf Nederlands van Prof. Royen eens uit ons hoofd leren. Het artikel moet dan komen vóór.. nieuwjaar. □ 'De tram, wier receveur..' lezen we in een Antwerpse brief en ook nog de vriendelijke uitnodiging te zeggen, wat we daarvan denken. In Noord-Nederland is deze 'wier'-vorm toch wel beperkt tot gevallen, waarin het antecedent een vrouwelijke persoonsnaam is. De tram, waarvan de conducteur een man is, kan men toch wel niet

zo opvatten. □ Wij weten wel, hoe we ‘cercle vicieux’ moeten vertalen - zoveel Frans kennen wij! - maar weten niet, of voor dit begrip een bepaalde, goed Nederlandse omschrijving reeds in gebruik is. □ ‘Dat is niet te onderschatten’ is een wending, die zeker door de meesten goedgekeurd wordt, zelfs als men hier de ‘moeten’-betekenis aanneemt. □ O.T. vond ‘de heren worden verzocht’ wel niet onbeschaafd, maar toch niet wat-je-noemt, maar hoe staat het dan met ‘men wordt verzocht’? Dit is een strikvraag. Wij tippelen er niet in. □ Ja, als die ‘heren’ niet gewenst zijn, mag ‘men’ zich niet daarvoor in de plaats dringen. Wie A zegt, moet ook B zeggen en desnoods nog N, resultaat A B N, of laten we ons aan de afspraak houden: verzorgd Nederlands. □ Aan U met dit verzorgde Nederlands een andere uitdrukking te smeden. Geen kunst. □ Aan ons de taak een geschil bij de medewerkers van een reclamebureau op te lossen: ‘Is Uw omzet aan het nijgen? X doet die weer stijgen.’ Bittere twijfel over die ij. Hoe dit ook historisch, etymologisch en poëtisch in elkaar moge zitten, de praktijk leert ons, dat ‘nijgen’ voorkomt als ‘een buiging van het lichaam maken’ en ‘neigen’ als ‘overhellen, dalen’. Vandaar dat de dichters de zon ter kimme laten nijgen en neigen. Het reclamebureau kan beter de omzet laten neigen. Dat rijmt ook op stijgen. □ Over reclame gesproken: hebt U die machtige teksten op pag. 9 en 11 gezien? De administratie heeft reeds bij de arbeidsinspectie vergunning voor nachtwerk aangevraagd. □ Een vraag, waarover wij tevergeefs ons hoofd breken is: Wat is het Nederlands voor het Friese ‘jister’? Dat is een afgerasterde hoek van een weiland, waarin men de koeien drijft om ze te melken. Wij kunnen ons niet voorstellen, dat een niet-Friese boer zoveel geduld heeft om vijftien woorden te zeggen. □ En de afdeling onoplosbare problemen sluiten we vandaag af met ‘kunt U een beter woord geven voor neef (cousin) en nicht’? Steeds verwarring. Oomzegger(-ster), tantezegger(-ster) is lelijk. Als wij vroeger op school iets niet wisten, hadden wij wel laaghartige middelen om onze opvoeders schandelijke raden voor de ogen te draaien, maar nu weten wij het heus niet en raden willen we niet. □ Wat we wel weten, is dat het aantal lezers dit jaar verdubbeld moet worden.

Boeken over taalkunde

Een enkele keer wordt ons wel eens gevraagd, of wij enige (vooral dunne!) boekjes kunnen noemen, die op niet al te schoolse of te degelijke wijze een overzicht geven van regels van Nederlandse spraakkunst en spelling. Drie boekjes zijn ons deze maand gezonden, die wij zonder commentaar kunnen aanbevelen, nl. BEKNOPTE NEDERLANDSE SPRAAKKUNST door C. Apeldoorn en Dr. A.J. de Jong (Uitg. Muusses, Purmerend), BEKNOPTE NEDERLANDSE SPRAAKKUNST door Dr. B. van den Berg (Uitg. Van Goor, Den Haag) en VOLLEDIGE SPELLINGGIDS door Dr. F.C. Dominicus (Uitg. Van Goor, Den Haag).

Van het bestuur

Jaarlijkse ledenvergadering op 28 Maart 1953, te 15.30 uur, in Café-Restaurant ‘Den Hout’, Bezuidenhout 11-13, te 's-Gravenhage. Agenda: Notulen - jaarverslag van de secretaris - jaarverslag van de penningmeester - verkiezing van een lid van de kascommissie - aanvulling Raad van Deskundigen - redactie maandblad: waarover men schrijft - rondvraag.

Veel is er sinds Brederode en Vondel veranderd. De kern van het streven van onze grote dichters is echter gebleven: laten wij onze taal behoeden als een kostbaar volksbezit.

Help ons daarom met het bereiken van een grote lezerskring. WERF IN 1953 EEN NIEUW LID OF EEN NIEUWE ABONNÉ!

Geestdriftige ledenwervers hebben ons verweten, dat wij nooit de prijzen in ons blad vermelden. Welnu, hier zijn ze:

abonnement op het maandblad: per jaar minstens f1,50, lidmaatschap van het Genootschap: per jaar minstens f2,50 (het maandblad wordt dan gratis toegezonden).

[Nummer 4]

Her-beschouwing

Niet voor niets schreven wij over ‘her-’ in November 1952, dat men na een indringende beschouwing van a tot z herademen kan, maar spoedig weer alles zal moeten herzien. Er bestaat nu eenmaal twijfel: dat staat vast. Het taalgevoel weet bij nieuwe vormingen nog niet de weg. Een lid van onze Raad geeft het advies de voltooidde deelwoorden te ontwijken, dus ‘opnieuw gegroepeerd’, ‘opnieuw de waarde bepaald’ enz. Uit Indonesië bereikte ons een lange brief, waarin de verre lezer (Fr.) van O.T. de gehele lijst van her-woorden onder de loupe neemt en dan overgaat op de nieuwe vormingen:

Juist het onscheidbare voorvoegsel ‘her-’ trekt bij w.w. op -eren de klemtoon tot zich. Nu het spraakgebruik wankelt (men hoort en leest ook in verzorgde taal zowel ‘herwaardeerd’, ‘geherwaardeerd’ als ‘hergewaardeerd’) is er aanleiding naar analogieën te zoeken. Die zijn er wel, maar van heel anderen huize. Het zijn samenstellingen met niet meer productieve voorvoegsels òf afleidingen van samengestelde zelfst. naamw. Men ziet, hoe onze Nederlandse taal het probleem van het niet-scheidbare voorvoegsel met klemtoon gewoonlijk oplost: dwàrsbomen - gedwàrsboomd (doch dwàrszitten - dwàrsgezeten), glimlachen - geglimlacht, wàárborgen - gewàárborgd (doch wàárnemen - wàárgenomen), wànboffen - gewànboft.

Is er, met deze voorbeelden, nu geen aanleiding te spreken van ‘gehèrgroepeerd’ enz.? Hier komt voor mij een gevoel van volledigheid bij te pas, dat ik bij ‘hergroepeerd’ geheel mis. (Een van mijn leraren van Duitse origine zei vroeger altijd ‘je hebt niet goed studeerd’; bij ‘hergroepeerd’ moet ik daar altijd aan denken!). Laat ik dus een lans breken voor ‘gehèrformeerd’ enz. (per slot spreken we ook sinds jaar en dag van ‘gehèrbergd’!) Een en ander in afwachting van de dag waarop - misschien - het voorvoegsel ‘her-’ een nog zelfstandiger plaats heeft bereikt en tot scheidbaar kan worden geproclameerd; of zou het dan zijn ‘hèrgeproclameerd’?

Nu is ‘herbergen’ geen her-woord in onze betekenis. Het is een afleiding van ‘herberg’ = ‘verblijfplaats voor het leger’; men vergelijkte daarmee ‘heir (heer)’ en ‘bergen’. Een ander lid van onze Raad geeft een ruime verklaring, die wij trots laten volgen. Wij hadden namelijk dezelfde mening!

Het deelwoord van ‘hergroeperen’ enz. Een kwestie die moeilijk definitief is op te lossen. Het betreft hier nl. nieuwe werkwoorden, die dikwijls nog in ‘staat van wording’ verkeren of althans gebruikt worden in slechts enkele vervoegingsvormen. Wil men ze nu volledig gaan ‘vervoegen’ dan raakt men in het ongewisse, omdat er voor die speciale werkwoorden nog geen vaste gewoonte bestaat. Door hun nieuwigheid en frisheid van gebruik speelt

bovendien de klemtoon een rol; tevens is het van belang op te merken, dat de omvang van het woord en de aanwezigheid van het achtervoegsel -éren in de gegeven vbb. een woordje meespreken. Het voorvoegsel h e r - duidt herhaling aan; het komt voor in vele werkwoorden. In deze werkwoorden ligt het accent op het grondwoord (hergéven enz.), hoewel h e r - een duidelijke eigen functie heeft, en daarom niet toonloos is als b e - , v e r - enz. in berekenen, verzekeren. In deze gevallen twijfelt de taalgebruiker nooit: het deelwoord wordt gevormd z o n d e r g e: herstèld. Deze werkwoorden zijn bovendien reeds lang in de taal opgenomen en ieder is er mee vertrouwd. Maar het voorvoegsel h e r - is een levend voorvoegsel, d.w.z. men vormt er telkens nieuwe werkwoorden mee.

De moeilijkheid schuilt blijkbaar bij werkwoorden, waarvan het grondwoord reeds eindklemtoon heeft: groepéren, waardéren. Er is, dunkt me, bij gebruik in de onbepaalde wijs een neiging bij deze werkwoorden een tegenaccent te leggen op het voorvoegsel: hèrgroepéren, hèrwaardéren. Daardoor wordt echter tevens onwillekeurig een zekere nadruk gelegd op de functie van h e r - d.w.z. op de aanduiding van de betekenis 'opnieuw'; daardoor begint men bij verdere vervoeging te aarzelen, onder invloed van vóórlezen - vóórgelezen, òplopen - òpgelopen, dus ook hèrwaardéren - hèrgewaardéérd, hèrgroepéren - hèrgegroepéérd. De werkwoorden gaan lijken op scheidbare samenstellingen als dóórlopen, óversteken, bijhouden.

Ik zie nu bij de vorming van het deelwoord van d e z e werkwoorden met h e r - twee mogelijkheden, die beide aanvaardbaar, maar niet geheel gelijkwaardig zijn:

a. hèrgegroepéérd en hèrgewaardéérd zijn te gebruiken als men op de functie der herhaling een bijzondere nadruk wil

leggen. Die nadruk is bij het deelwoord nog sterker dan bij de onbepaalde wijs, juist door invoeging van *ge-*. Men behandelt deze werkwoorden dan als scheidbare samenstellingen, hoewel *her-* geen los voorkomend bijwoord is. Naast 'ik loop door' is niet mogelijk 'ik groepeer her' enz. b. wil men die speciale nadruk op *her-* vermijden, dan is *hergroepeerd* en *herwaardeerd* de aangewezen vorm. Deze vorm zal in de meeste gevallen aan te bevelen zijn. De vijand heeft zijn troepenformaties *hèrgroepéerd*. De werkwoorden zijn beschouwd als onscheidbare samenstellingen of als afleidingen met een voorvoegsel, hoewel *her-* niet toonloos is.

De vorm 'gehergroepeerd' is beslist af te keuren, want geen werkwoord met een voorvoegsel neemt in het deelwoord *ge-* aan; ook de zgn. onscheidbare samenstellingen niet, b.v. *doorlópen*, deelw. *doorlópen*, *doorkruisen* - *doorkruist*, *verzekeren* - *verzekerd*, *berekenen* - *berekend* enz. Vraagt u mij zonder omwegen te zeggen, welke vorm ik het meest verkieselijk acht, dan zeg ik: die zonder *ge-*, dus *hergroepeerd*, *herwaardeerd* - evenals de talloze werkwoorden met voorvoegsel *her-* als *herzien*, *herwonnen*, *hergeven*, *hersteld* enz. De vorm met tussengevoegd *ge-* is slechts mogelijk in bijzondere gevallen.

Tenslotte de laatste stem uit onze Raad. Een actuele toepassing van het kernachtige Nederlands van een onzer Ministers:

'Een werkwoord behoeft niet altijd een voltooid deelwoord te hebben. Men zou kunnen beweren, dat de bewuste herwerkwoorden een onvolledige vervoeging hebben. Ik zal hiervan niet gemakkelijk het deelwoord gebruiken en het liever omschrijven met 'opnieuw'. Stelt men, dat het geijkte termen zijn, dan volgt daaruit nog niet, dat men naar het gangbare schema een volt. deelwoord moet kunnen maken; men kan zich bedienen van een omschrijving: men kan een *hergroepering*, een *herwaardering* uitvoeren.

Dringt men aan, dan wijs ik allereerst op het geval van *herzeggen*. Het W.N.T. vermeldt 'zeggen en *hèrziggen*', met de toevoeging, dat dan in Z.-Brabant het deelw. is: *geherzegd*. Normaal is echter '*hèrzigd*' dat men echter zou kunnen beschouwen als berustend op het gewone '*herzègd*' met klemtoonverplaatsing wegens het contrast. Wijkt men daarvan af, dan dreigt het gevaar van dubbele formaties, alnaargelang het voorvoegsel klemtoon heeft of niet (*herkeuren* b.v., dat mede onder invloed van *hèrkeuring* gemakkelijk een accent op *her-* kan krijgen, maar hier zal ieder weer zeggen: opnieuw gekeurd, of een andere omschrijving bezigen). Bij een woord als '*hèrspellen*' zou ik desgedwongen '*hèrspeld*' zeggen. Dringt men nog verder aan, met de opmerking, dat '*hergroeperen*' en '*herwaarderen*' van den beginne de klemtoon op het voorvoegsel hebben, dan zou ik nog de voorkeur geven aan 'gehergroepeerd' boven 'hergegroepeerd'. Dit laatste wekt nl. de voorstelling op van een zelfstandig *her-*, dat niet bestaat.

Ik merk nog op, dat men dergelijke formaties wel zal hebben te beschouwen als afleidingen van de bijbehorende substantieven: hergroepering, herwaardering. Overigens spreekt een Nederlands Minister van Justitie in de Kamer van *reshuffle*, waar hij hergroepering bedoelt. Daarmee is het vraagstuk meteen opgelost, want dan wordt het deelwoord... *reshuffled*!

Take it easy. Dit fraaie *reshuffle* is de weg van de minste herrie. Dat wij daaraan niet gedacht hebben!

Gemeen

Of ‘gemenebest’, ‘gemeenplaats’ en ‘gemeengoed’ direct aan het Duits te wijten zijn en of ze eigenlijk op dezelfde manier beoordeeld moeten worden als het beruchte germanisme ‘gemeengevaarlijk’? Een antwoord met ja of neen zal wel niet de bedoeling zijn. Daarom eerst de geschiedenis van de woorden. ‘Gemenebest’ is onze oude vertaling van het Latijnse ‘*res publica*’, anders vertaald: ‘algemeen belang’. Het woord ‘best’ komt als zelfst. naamw. nog voor in ‘ten beste van’ en ‘om bestwil’. Ook in het Latijn ging ‘algemeen belang’ in ‘staat’ over, welke betekenis later uitsluitend voorkwam. In de achttiende eeuw is ‘het Gemeenebest’ dikwijls ‘de Republiek der Zeven Ver. Nederlanden’. Het woord is zeker geen hulpvertaling uit het Duits; vgl. ‘*Gemeinwohl*’. Ook ‘gemeenplaats’ is een vertaling uit het Latijn: ‘*locus communis*’, een uitdrukking uit de kringen der redenaars. Elke rede voor een rechtbank moest een stelling aanvaardbaar maken. Ze brachten daarvoor argumenten aan, die op het verstand of het gemoed van de hoorders indruk moesten maken. Nu bestond er een grote reeks van zulke argumenten, die voor zeer verschillende gevallen bruikbaar waren. Men noemde deze ‘*loci communes*’. In het Duits van de 18e eeuw werd ‘*Gemeinplatz*’ gemaakt als vertaling van het Engelse ‘*commonplace*’. Men vatte ‘*common*’, ‘*gemein*’ en ‘*gemeen*’ op als ‘alledaags’ en de andere helft als ‘aanhaling, plaats uit een geschreven werk’, zodat men langs die weg op de tegenwoordige betekenis is gekomen. ‘Gemeenplaats’ is waarschijnlijk een vertaling via dit Duits en naar vorming in strijd met ons taaleigen (‘gemene plaats’), maar het woord is reeds zo lang in gebruik, dat het in onze taal is opgenomen. Het is gemeengoed geworden. Hetzelfde zouden we ook van ‘gemeengoed’ willen zeggen. In oorsprong zeker een vertaling van ‘*Gemeingut*’. Het heeft zelfs nog voor op ‘Gemeenplaats’, dat het ‘gemeen goed’ geschreven zou kunnen zijn en als samenkoppeling met de klemtoon op de laatste lettergreep toch weer ‘gemeengoed’ zou worden (vgl. een andere betekenis in: dynamiet is *geméén* goed). ‘Gemeengevaarlijk’ is gevaarlijk voor de gemeenschap, zowel naar vorm als naar inhoud. Het Duits kent woorden met ‘*gemein*’ als eerste lid en een bijv. naamwoord als tweede, ‘*gemeinnützlich*’, ‘*gemeingefährlich*’. Het Nederlands moet hier omschrijven.

Toch goed?

(Fr.) Iets over ‘lichtdrukken’. De criticus wete, dat het woord ‘lichtdrukken’ in een bepaalde taalkring (nl. die der lichtdrukkers, een apart beroep in deze tijd van specialisatie) reeds lang een eenheid is met een even geïsoleerde betekenis als ‘handwerken’, en dat dit woord bezig is door te druppelen in het huis-, tuin- en

keukenspraakgebruik, hetgeen - meent ondergetekende - om geen enkele reden hoeft te worden tegengegaan. M.a.w. 'lichtdrukken' (vroeger sprak men wel van blauwdrukken) is een zeer bepaalde manier van 'drukken met licht', zoals 'handwerken' een zeer bepaalde manier van 'werken met de handen' is.

(Red.) Wij zijn niet zo lichtgelovig. Daarom zetten wij er nog een vraagteken bij.

Ten eerste en ten laatste

(Mu.) De reacties op mijn bezwaar tegen '1e', '2e' enz. voor 'ten eerste', 'ten tweede' enz. zijn niet

bepaald overtuigend. Met die ‘gymnastische toeren’ die een typiste zou moeten verrichten voor het typen van ‘1°’, ‘2°’ enz., valt het nogal mee. En dat de meeste mensen ‘5°’, ‘6°’ enz. niet in het Latijn kunnen uitspreken, is ook een vrij gezocht bezwaar, omdat we nu eenmaal ‘5°’, ‘6°’ enz. uitspreken als ‘ten vijfde’, ‘ten zesde’ enz., evengoed als bijv. ‘10 km/h’ wordt uitgesproken als ‘tien kilometer per uur’.

Ook is een bezwaar aan te voeren tegen ‘1)’, ‘2)’ enz. Maar dan m.i. meer steekhoudend; immers, niet ongeveer, maar zelfs precies zo tikken we op een schrijfmachine (als we de bovenbedoelde gymnastische toeren willen ontgaan) de verwijzing naar een noot. Dit komt in brieven niet vaak voor, maar in kopij des te meer en daarom lijkt me deze oplossing ook niet ideaal.

Wil men per se van het ‘o’-tje af, laat men dan tenminste tikken ‘t. 1e’, ‘t. 2e’ enz. of bijv. ‘1e’, ‘2e’ enz., waarbij de apostrophe het weglaten van ‘ten’ kan aangeven.

(Red.) Tenslotte: niemand zal het ons, hopen wij, kwalijk nemen, dat wij het debat hierover verder verwijzen naar de vaklieden in de kunst van het machineschrijven. De Commissie voor de Normalisatie zal ongetwijfeld gaarne kennis nemen van de voorstellen van ons lid.

Plaats

(v.H.) De laatste tijd treft het me, dat er zo verschrikkelijk veel ‘plaats vindt’. Is het dan zo’n wonder, dat er nergens in ons land meer ruimte is? Men leest: in de commissie vindt thans voorbereidend werk plaats -; wordt werk niet meer gedaan? Ga maar door: er vond een vergadering, een bijeenkomst plaats. Men zou ook een vergadering kunnen houden of men zou bijeen kunnen komen. De terechtstelling van de misdadiger vond plaats - men zou ook de misdadiger kunnen terechtstellen. De uitspraak van het vonnis vond plaats met algemene stemmen - men zou ook kunnen zeggen, dat het vonnis werd uitgesproken. De wandeltocht vond plaats op de eerste Kerstdag - men zou ook kunnen zeggen, dat de wandeltocht gemaakt werd. De genezing vond ten slotte plaats onder de behandeling van de huisarts - men zou ook kunnen zeggen, dat de patiënt ten slotte genas enz. enz.

Aanbesteden

In een concept kwam voor: ‘De persoon is in dienst van een aannemer, aan wie deze werkzaamheden zijn aanbesteed.’ Enigen vonden daar ‘aanbesteed’ goed, anderen meenden, dat hier ‘opgedragen’ moest staan. Wat moet het nu zijn? ‘Aanbesteden’ betekent ‘de uitvoering van een werk bij overeenkomst aan een ondernemer opdragen’. Het werkwoord komt weinig voor met een z.g. meewerkend voorwerp, daar dit min of meer onpersoonlijk in de betekenis van het woord is opgesloten. Staat er ‘het werk is aanbesteed’ dan bedoelt men ‘de uitvoering is aan iemand opgedragen’. Het feit, dat er een aanbesteding is geweest, komt dan meer op de voorgrond dan de persoon, die de uitvoering op zich heeft genomen. Niets zou ons echter kunnen verhinderen het meew. voorwerp bij ‘aanbesteden’ te gebruiken. Daarvoor zouden wij de bovenvermelde zin niet willen afkeuren. In een dergelijk geval schrijft men echter

liever het werkwoord ‘gunnen’, dus: ‘aan wie deze werkzaamheden (bij aanbesteding) zijn gegund.’

Bringten!

Over dit werkwoord hebben wij eens een vreedzame twist gehad. Wij konden in onze discussie met lezers niet tot een oplossing komen. De Raad van Deskundigen heeft ons hierover nu een mening gegeven, waaraan wij ons houden. Die uitspraken volgen hier:

1. De uitdrukking ‘de radio brengt ons een concert’ lijkt mij een germanisme. In het Duits heeft ‘bringen’ die ruimere verbindingsmogelijkheid, ook in de betekenis van ‘uitgeven van een boek, artikel’. In het Nederlands is ‘brengen’ in de betekenis van ‘in het openbaar vertonen, enz.’ alleen mogelijk in voorzetselverbindingen: een toneelstuk voor het voetlicht brengen, op de planken brengen, op het toneel brengen, en (van muziek) ten gehore brengen. Ook hier dus een behoefte aan verkorting? of klakkeloze nabootsing van het Duits? We hebben in het Nederlands wel: de krant brengt ons vanavond allerlei nieuwtjes. De stap naar ‘de radio (of het radioprogramma) brengt vanavond een concert van Beethoven’ is dus niet zo heel groot. Ik acht ondanks deze ‘aanknopingspunten’ de uitdrukking ‘de radio brengt ons een concert’ onjuist Nederlands, ook al omdat we de behoefte aan een korte taalvorm (in plaats van ‘brengt ten gehore’) kunnen voldoen door te zeggen: geeft een concert (waarbij echter ‘ons’ vervallen moet!).

2. Dit ‘brengen’ is voor mij nog altijd een hinderlijk germanisme, dat ik weiger te gebruiken. Ik meen, dat het overgebracht is door het vaktaaltje van de amusementskunst. Maar wat is er aan te doen? Het is een gemakkelijke ‘loper’, die aan een behoefte schijnt te voldoen. Het is ook inderdaad niet altijd gemakkelijk, er iets beters voor te zeggen.

3. ‘De radio brengt ons een concert.’ Is dat goed Nederlandsch? Eenerzijds gevoel ik er bezwaar tegen. Concerten worden niet gebracht, maar gegeven; daarbij kunnen dan verscheidene composities worden - niet: ‘gebracht’, maar wel - ten gehore gebracht. Dus de radio geeft..? Neen: een radiotoestel is geen orkest, muzikant of groep van muzikanten, is ook geen muziekinstrument (ondanks de ‘goed spelende radio's’ van de kleine advertenties); zij geeft slechts door. Deze term voldoet ook niet heelemaal. Beter zou zijn: overbrengen. (De tegenwerping: dat is dan toch ook ‘brengen’, snijdt geen hout. Samengestelde werkwoorden hebben zeer vaak een andere beteekenis-omvang en beteekenis-sfeer dan de enkelvoudige.) Ik betwijfel zeer, of er eenige kans bestaat, dat men met deze samenstelling ‘brengen’ zou verdringen. En anderzijds: is een volstreekte afwijzing van ‘brengen’ hier wel noodig? De functie van de radio heeft vrij wat overeenkomst met die van de krant. En

daarvan zegt men ook: zij brengt berichten, verslagen, nieuws, enz. De vraag: wat brengt de krant vanavond? wettigt min of meer deze: Wat brengt ons op heden de radio? Inzonderheid wanneer van de (een) radio-organisatie zelf, van haar eigen orkest, het concert komt.

De intuïtieve tegenzin tegen 'brengen' in verband met de radio zal waarschijnlijk samenhangen met onzen afkeer van het overdadige gebruik, ook wel misbruik, van dit werkwoord. Er wordt veel te veel 'gebracht': in dichtkunst, muziek, sport, vermaak, nijverheid, handel, uitgeverij, enz.; het is allemaal: brengen, brengen, brengen. (Soms worden zulke dingen echter ook wel: uitgebracht!) Het woord is ingelijfd bij het kleine groepje van geliefde modewoorden, die overal te pas gebracht, een ieder die nog eenig taal- en stijlgevoel bezit, zoo diep ergeren. Die passe-partouts zijn zoo reuze-makkelijk, ze geven zoo'n cachet, zoo'n allure, zijn dienstig voor alle facetten, voor alle structuren, voor alle formaten, in alle situaties (huidige en concrete, ontstellende, adembenemende, ja adembenemendste), overal en altijd even dynamisch. Wie zal eindelijk eens genoeg inzicht, begrip, verstand, moed, kracht, durf, sociale bewogenheid en volksverbondenheid, zelfvertrouwen en toekomstgeloof opbrengen om ons met vaart een boek te schrijven, waarin deze topprestaties der scheppers van de taal-van-nu worden uitgestald ten dienste van alle traditieverachtende en stijl-'aan hun laars lappende' gegadigden?

Voor iets conservatiever aangelegde taalliefhebbers ware veel gewonnen, wanneer men de radio niet enkel liet brengen, maar ook bieden, leveren, uitzenden, ten gehore brengen, doen hooren, en wat de synonymiek ons meer aan de hand kan doen.

Jaarverslag 1952

Het hier volgende jaarverslag bestrijkt een periode van December 1951 tot begin Januari 1953. De secretaris hoopt hiermede de moeilijke tijd sedert het heengaan van de heer Smit te kunnen afsluiten. Het bestuur heeft in de nu afgelopen jaren vele zorgen gehad, waarvan in ons orgaan reeds meer dan eens is gesproken.

Mocht in het vorige verslag nog de hoop worden uitgesproken, dat Mej. Dr. van Lessen zou herstellen, reeds in Januari moesten wij, helaas, haar overlijden mededelen. Wij missen haar hartelijke en warme belangstelling zeer. Ook het redactionele terrein was nog geenszins vrij van oneffenheden. Mej. Van Essen heeft in 1951 haar aandeel in het werk opgegeven. Verschillende pogingen om een nieuwe kracht aan ons maandblad te verbinden bleven zonder resultaat. Tenslotte gelukte het in den heer Veering iemand te vinden met veel toewijding voor de taal en beschikkende over tijd om de samenstelling van ons blad op zich te nemen. Het bestuur gelooft, dat hij het orgaan in een aantrekkelijke toon weet te houden, zodat er gelukkig geen uittocht van lezers geschiedt is, maar juist het aantal abonné's langzaam groeit.

De uitgave van het orgaan blijkt bij de Nederlandsche Uitgeversmaatschappij in goede handen te zijn. De beslommingen van een zeer veelsoortige lezersadministratie gingen de krachten van de bestuursleden meer en meer te boven. Wij hebben echter ervaren, dat met deze verbeteringen en consolidering geldelijke offers gepaard gaan, die de tegenwoordige bronnen van inkomsten overtreffen. Weliswaar hebben de aanwezige middelen het mogelijk gemaakt de thans ingevoerde werkwijze in gang te zetten, doch voor het bestendigen daarvan zullen meer inkomsten nodig zijn dan die ons tot nu toe jaarlijks toevloeien.

Met een vertegenwoordiger van de journalistenverenigingen voerde het bestuur een bespreking over een algemene manifestatie tot verbetering van het taalgebruik. Deze bespreking bracht het bestuur de overtuiging bij, dat hieraan een bepaalde propaganda in pers en radio vooraf diende te gaan. Die propaganda ware te bereiken door eerst in nader overleg met pers en omroep te treden. Het bestuur stelt zich voor aanknopingspunten te zoeken voor overleg en samenwerking.

Het zal dus vooral nodig zijn in het nieuwe verenigingsjaar onze krachten aan het verstevigen van onze geldelijke basis te wijden. Plannen hieromtrent worden voorbereid.

Blijken er voor de naaste toekomst nog belangrijke zaken te behandelen, het afgelopen jaar heeft de inwendige organisatie aanzienlijk versterkt. Daarmede zijn een welverzorgde inhoud en geregelde verschijning van het orgaan voorlopig verzekerd.

's-Gravenhage, Januari 1953.

Ir. J.P. Smits.

Werving van nieuwe lezers

Lezers van ONZE TAAL, die zich in de maanden Mei en Juni verdienstelijk maken door één of meer nieuwe lezers aan de administratie, Breestraat 117, Leiden, girorekening no. 529740, op te geven, ontvangen, nadat deze nieuwe lezers hun abonnementsgeld van tenminste f2,50 per jaar hebben gestort, geheel gratis een aardig en nuttig boek.

Adreswijziging

In de laatste jaren is de redactie nogal eens gewijzigd. Deze keer blijft de samenstelling dezelfde, de redacteur is echter verhuisd. Zijn adres is voortaan:

MONNIKENDAMPLEIN 119 's-GRAVENHAGE

TELEFOON 324083

[Nummer 5]

Een tien voor Nederlands

De Tsjech Emil Zatopek heeft het vorige jaar de beroemde Marathonloop gewonnen en voorzover wij zulke zaken nauwkeurig weten, heeft hij de 42 kilometers sneller gelopen dan wie ter wereld dat ooit gedaan heeft. Dit feit was gemakkelijk te controleren. Een goede tijdmetr en een betrouwbare lijst van vroegere prestaties waren daarvoor nodig.

Sommigen schijnen de gedachte te koesteren, dat voor de beoordeling van een Nederlandse tekst, voor het vaststellen van een topprestatie men slechts de onontbeerlijke instrumenten als het woordenboek en de spraakkunst van node heeft: wie de minste fouten maakt, krijgt de tien. Het is niet de eerste keer, dat wij ons tegen deze opvatting verzetten. De taal groeit, woorden komen en verdwijnen, voor nieuwe begrippen ontstaan nieuwe termen, nieuwe situaties vragen nieuwe regels. De taalkundige en de taaldilettant (dit woord niet in zijn verachtelijke maar in zijn prachtige betekenis: de minnaar van de taal!) moeten herhaaldelijk de bakens verzetten. De grenzen zijn soms uiterst moeilijk te bepalen en de beoordeling hangt ten dele af van de persoonlijke smaak (gevormd door opvoeding, ontwikkeling, omgeving en andere factoren) van de beoordelaar. Maar, zult U zeggen, doet deze opvatting niet de fundamenteen ineenstorten van ons eigen Genootschap? Neen, is ons antwoord. Wij willen, zoals een lid van onze Raad het eens uitdrukte, een positieve twintigste-eeuwse taalcultuur. In dit tijdsgewricht, nu de invloeden van buitenaf groter worden, nu de mens en met hem de taal zich voor talloze ongekende toestanden en behoeften geplaatst zien, nu de zucht naar het uitheemse, het buitenissige bij velen zo sterk is, dat zij het kleinzielig en beschamend schijnen te vinden bepaald veel om hun moedertaal te geven, is onze taak te bouwen en te bewaren. Constructief en conservatief werk.

In zijn rede bij de opening van de colleges in Leiden (1951) wees Prof. Kloeke er op, hoe ‘conservatief’ in het Nederlands min of meer een scheldwoord is geworden, terwijl het toch oorspronkelijk een bij uitstek gunstige betekenis had nl. ‘gaaf houdend, bewarend, reddend’. Het misprijzende karakter, dat het woord nu heeft, is onjuist. Wij moeten onze eigen beschaving, onze eigen taal behoeden als goede conservatoren, d.w.z. bewaarders en handhavers.

‘Een cultuur, die het contact met het verleden verliest, is een bouwsel, waarvan het fundament verzakt. Een gemeenschap, die zich losmaakt van eigen beschaving, is maar al te zeer geneigd zich futloos te laten meetronen op wegen, die haar door vreemden worden aangeprezen, maar die niet passen bij het subtiele samenstel van verworvenheden, dat wij cultuur noemen. Men vraagt zich af, of er bij het vele, dat men thans zo gretig uit het buitenland wil overnemen, niet wat meer met 's Landts ghelegentheid rekening gehouden zou moeten worden en of wij niet bezig zijn in cultureel opzicht op drift te geraken. Het gevaar is niet denkbeeldig, dat wij onze

eigen levensstijl verliezen zonder daarvoor in de plaats een andere, betere stijl te veroveren.’

Bemoezucht, bekrompenheid, taalpolitietoezicht, lettergeliefhebber, dit alles en nog meer hebben degenen, die van ons werk niets wilden weten, ons verweten. Wij zouden op kinderachtige manier naar taalregels zoeken, die in werkelijkheid niet bestaan; wij zouden de vrijheid van de dichter en de man uit het volk aan banden leggen om hen een taal te laten spreken als uit de negentiende-eeuwse roman. Groot is het leedvermaak, als wij gevangen zitten in de strikken, die wij anderen gespannen hebben en zelf een fout, ja een grove fout gemaakt hebben. Een tien voor Nederlands geven wij niemand en onszelf, waarlijk, het laatst. Bij het handhaven van onze taalverworvenheden en het bouwen aan nieuwe uitdrukkingsvormen is geen record te be-

halen, zoals de tijdmetre dat bij Zatopek kon aangeven. Hoe graag spreekt ons Genootschap niet van zijn *strevens*, een woord, dat aangeeft, hoe wij steeds met inspanning moeten voortgaan ons taalbezit te cultiveren, d.i. te bebouwen en niet hoe wij wensen te rusten op het woordenboek met de spraakkunst als hoofdkussen, wantrouwend rondspiedend of arglistige dieven daaruit iets willen roven.

Onlangs verzocht ons iemand, die er grote prijs op stelde een foutloze pen te kunnen voeren, op korte termijn een antwoord te geven op de vraag: 'Wie van de tegenwoordige Nederlandse schrijvers en dichters wordt geacht het beste Nederlands voort te brengen?' Een nogal vreemde vraag, die op het eerste gehoor klinkt als 'welke Franse wijn smaakt het meest naar Franse wijn?' Wat is eigenlijk 'het beste Nederlands'? Moeten wij één naam ten antwoord geven? Men komt, wanneer men zich verdiept in de mogelijkheden deze vraag te beantwoorden, op een zeer netelig terrein. Een taalkunstwerk op zijn vorm beoordelen gaat niet zonder het wezen, de inhoud van het gegeven er bij te betrekken. Wanneer wordt door toevallige verschrijvingen of door bewuste vergrijpen de vorm zodanig aangetast, dat men niet meer van 'het beste Nederlands' kan spreken? In hoeverre is de spreuk van Horatius 'pictoribus atque poetis etc.' (schilders en dichters hebben de vrijheid enz.) te gebruiken als maatstaf? In de taalwerken van het laatste kwart der vorige eeuw is te merken, hoe de schrijvers (de beeldspraak is versleten) worstelden om in hun taal uitdrukking te geven aan datgene wat bij de vóór hen levende generatie niet aanwezig was. Wie een novelle als *De dood van Cuchulainn* van A. Roland Holst wil betuttelen, omdat daarin 'gewoven' staat in plaats van 'gewuifd', werpt een zwarte schaduw van schoolmeesterij op zich. Wie in de gedichten van Slauerhoff één keer gelezen heeft 'gevallen' in plaats van 'bevallen' en daarmee deze dichter bestempelt tot een schrijver van stuntelig Nederlands, maakt het nog erger dan Pennewip, die het doorsnijden van de aardappel-ten afkeurde, omdat het moest rijmen op 'trappe'. Wij zagen eens op een tentoonstelling een brief van Mevr. Roland Holst-van der Schalk. Zij schreef er in over een foute constructie in een van haar vroege verzen: 'Dit was mijn eerste germanisme, en het is er, helaas, niet bij gebleven!'

Wie is dan zonder fouten? Wie haalt de tien? Als een letterkundige zoveel fouten, niet twijfelgevallen of gewaagde nieuwe vormingen, maar wezenlijk onnederlandse woorden en uitdrukkingen in zijn werk gebruikt, dat het ongenietbaar wordt, houdt hij op een schrijver in het Nederlands te zijn. Zijn werk is misschien een onschatbaar menselijk document maar waarde voor het Nederlands heeft het niet.

Standaardstijlboekjes kent onze tijd niet, gelukkig. De taal moet zo rijk zijn, dat alle schakeringen er in gezegd kunnen worden, zo rijk, dat een enkele zonde tegen de conventionele regels aan de inhoud van het geschrevene geen afbreuk doet. Wie mocht menen, dat goede stijl in dit rijke Nederlands alleen een eis was voor negentiende-eeuwse schrijvers als Groen van Prinsterer, Potgieter en Kuyper, leze er eens op na, wat Hendrik Marsman, de dichter, die in 1940, helaas, is omgekomen, schreef in zijn *Critisch Proza* (1938, p. 275). Deze wees er op, hoe boekbeoordelaars zo weinig aandacht besteedden aan stijl- en taalkritiek bij hun letterkundige besprekingen. Hij leze de essays van Gossaert, de verhalen van Van Schendel, de gedichten van De Mérode, Hendrik de Vries, Van de Woestijne en zie met welk een pijnlijke zorg zij hun taal gesmeed hebben. Formalisten, vorm-aanbidders, zij allen?

Onze Taal wenst niet mede te doen aan de vervlakking, die deze tijd kenmerkt. Alles is goed. Schrijf er maar op los. Dr. Staverman liet het vorige jaar (31-1-52) in

de N.R.C. zien, dat werken, die een prachtig voorbeeld geven, hoe het Nederlands niet moet zijn, zelfs met Staatsprijzen geëerd worden. Zoals beleefdheid niet, bij gebrek aan innerlijke achting voor de medemens, mag ontaarden in huichelarij, zo mag stijl- en taalcritiek niet, door een ongezonde zucht een andermans taal te bevitten, verworpen tot een geesteloze tyrannie van taalregels. Wij bewonderen de Franse helderheid, de geschiktheid van het Duits voor wijsbegeerte, de exactheid van het Engels, zouden wij niet in staat zijn onze moedertaal lief te hebben, omdat wij er mee zeggen, wat we te zeggen hebben? Taal, taalvormen en taalregels behoren bij de discipline van het denken. De schooljongen, die wanhopig op zijn potlood bijt bij zijn opstel - 'ik weet niet, hoe ik het moet zeggen!' - de steno-typiste, die van haar chef even een briefje moet opstellen - zij hoort hem straks al kwaad uitvallen: 'Krankzinnig wat U daar schrijft!' - de notaris, die omzichtig de tekst van een ingewikkelde acte opstelt - voor de cliënt dorre woorden, de man zelf echter weet, hoe zijn formulering beslissend kan zijn in wellicht tragische, menselijke conflicten - ieder, die zó met zijn taalbezit moet omgaan, werkt aan deze denkdiscipline, die in de taal tot uiting komt, onverschillig of zij het uit materiële dan wel idealistische motieven doen, onverschillig ook of zij iets van barbarismen en Onze Taal afweten.

De vervlakking in onze levensvormen brengt een vermindering van taaltucht mede. Tucht is nooit de weg van de minste weerstand. W. Kramer, die in ons land zulk pionierswerk heeft verricht op het gebied van stijl- en taalcritiek, gaf in de N. Taalgids (46, 70) ook de tijdsverschijnselen van onverschilligheid ten opzichte van het verleden aan als oorzaken van de verzwakking van taaltucht:

'De verwaarlozing van de studie van de grote voorbeelden in de kunst van het proza, in de ruimste zin, dus ook in die van het praktische gebruik wreekt zich kennelijk in het steeds toenemende gebrek aan taalverzorging en stijl in alle kringen der cultuur. Talloos zijn de klachten uit die van handel en industrie over het onvermogen der employé's om een behoorlijke brief, een nauwkeurig verslag of een heldere uiteenzetting te schrijven; wie ervaring heeft in het corrigeren van scripties en opstellen van studenten en kandidaten voor de acten M.O., die voor het Nederlands niet uitgezonderd, heeft weinig hoop op verbetering in deze; dagblad, periodiek en menig wetenschappelijk werk bieden weinig meer bevredigend aspect, en zelfs in novellen en romans tekent zich de ziekte van deze tijd, de verwaarlozing van de vorm.'

Vreemd want in strijd

In Augustus 1952 schreven wij over een zin als ‘zijn gedrag is vreemd, want in strijd met de gewoonte’. Ons oordeel van het vorige jaar vindt een ondersteuning in de mening van een lid van onze Raad, die het volgende schrijft:

Hier wordt een voegwoord verbonden met een voorzetselverbinding. Nu is *want* nevenschikkend voegwoord. Toch is samentrekking van onderwerp en werkwoord ongewoon bij *want*, wel bij de nevenschikking door *en*, *of* en *maar*. Dat zit in het *causale* karakter van *want*, dat dus feitelijk op de grens staat van nevenschikking en onderschikking. In het gegeven geval is samentrekking echter denkbaar: *zijn gedrag is vreemd, want het is in strijd met de gewoonte*. Uitgesloten zou verkorting zijn, wanneer het werkwoord in de *want*-zin een ander is dan in den voorafgaanden zin: *hij gaat niet mee, want hij is te moe*.

Ik concludeer, dat de zin ‘zijn gedrag is vreemd, want in strijd met de gewoonte’ niet ‘normaal’ is, d.w.z. niet algemeen gebruikelijk, en naar ik meen nog weinig gesignaleerd (in de grammatica van De Vooy's wordt de constructie vermeld, maar alleen in bijvoegelijk gebruik, Overdiep wijst in de *Stil. Gramm.* op het overspannen karakter van zulke beknopte, samengetrokken vormen (§ 361)), maar interessant en theoretisch toelaatbaar, wanneer hij beperkt blijft tot *samentrekking* van onderwerp en gezegde (werksw.) van den vorigen zin. Interessant, omdat *want* hiermee verder de weg opgaat van de andere nevenschikkende voegwoorden. De constructie is m.i. niet fraai, maar ook hier kan behoefte aan korthed en beknoptheid de *stilistische* factor zijn, die het gebruik stimuleert. Hoe is deze uitdrukking verbreid? Een ander lid van onze Raad schrijft hierover:

Vergis ik mij niet, dan heeft dit gebruik van *want* verbreiding gekregen onder de invloed van het litteraire proza der Tachtigers (Kloos), en voor mijn gevoel draagt het daarvan nog steeds enigermate de stempel. Met deze beperking acht ik het goed Nederlands.

Want II

Beslist afkeurend is de laatste stem uit onze Raad: Een dergelijk gebruik van ‘want’ vind ik geen goed Nederlandsch, hoezeer sommige schrijvers in de laatste halve eeuw zekere voorliefde toonen voor deze zin-samentrekking, denkelijk op het voorbeeld van Kloos. Bij twee verbonden hoofdzinnen komt samentrekking niet voor, als het verband redengevend is. Soortgelijke regel geldt, als ik mij niet vergis, voor verscheidene andere talen.

Een ‘vaste plaats’ voor ‘je kan, je zal’?

(Mu.) In het Decemhernummer van ‘Onze Taal’ las ik het stukje over ‘je kan’ en ‘je zal’. Ik ben het daar volkomen mee eens; alleen moet ik tot mijn spijt verklaren, dat mijn administratrice, die een volbloed Groningse is, dezelfde zonde begaat, zij het dan voornamelijk bij de inversie ‘kan je’ en ‘zal je’, wat door het wegvallen van de ‘t’ in ‘kun je’ en ‘zul je’ minder erg lijkt, maar naar mijn smaak even fout is. Ik hoop dan ook, dat de opmerking: ‘die zich echter sinds lang daar een vaste plaats heeft verworven’ niet betekent, dat we dit dus maar best en braaf moeten vinden.

Taal op hoog niveau

(Da.) De burgemeesters ontvingen een dezer dagen een circulaire van de Minister van Oorlog, die als volgt aanving: ‘Middels mijn ambtgenoot van... enz.’ Het is toch wel heel erg, dat rijksambtenaren, wier pennevruchten onder de ogen komen van zoveel gemeenteambtenaren, met dergelijke hartverscheurende germanismen het voorbeeld geven tot taalbederf. (Het Ministerie van Oorlog spant ook wel de kroon in het gebruik van onzuivere taal). Zoudt U hieraan nu niet eens wat kunnen doen door ‘op hoog niveau’ aandacht voor deze dingen te vragen en te wijzen op de grote verantwoordelijkheid van onze departementen, ook voor het zuiver houden van onze taal? Een woord als ‘middels’ verspreidt zich steeds meer onder ons volk, wat geen wonder is, wanneer ons de injecties met dit gif van hogerhand worden toegediend en dan tenminste 1000 tegelijk. Of zullen wij over een paar jaar weer in ‘Onze Taal’ kunnen lezen: ‘De taal is een levend ding. “Middels” is nu eenmaal in onze taal opgenomen, heeft zich ingeburgerd. Wij hebben ons daarbij neer te leggen’?

(Red.) We zijn geen profeten, maar weten wel, wat er vroeger (1941, 40) in O.T. over ‘middels’ geschreven is: ‘Het is nooit in enig Nederlands bruikbaar, dan in knoei-Nederlands, bastaard-Nederlands!’ We zijn ook geen tovenaars en kunnen met een simpele wenk de kanselarijtaal niet tot een zuiver en ongekunsteld Nederlands maken. Van de rijksambtenaren wier pennevruchten enz., die lid zijn van O.T., weten wij met zekerheid, dat zij zich van hun verantwoordelijkheid ten opzichte van onze taal bewust zijn. In dit verband zou het onaardig zijn geen gebruik te maken van het knipseltje, dat ons werd toegezonden. Er was sprake van een enveloppe, waarop als afzender vermeld stond: De Griffier der Hoogen Raad der Nederlanden. Hierna kan ons niets meer verbazen.

De geschiedenis,

die altijd jong blijft, krijgt een aanvulling; wij hadden er al op gerekend! Hier is ze:

(Kos.) In de laatste druk van de op vele middelbare scholen gebruikte Koenen leest men op blz. 49: ‘A l s mag volgens de meesten onzer taalgeleerden ook gebruikt worden na een comparatief.’ De examencommissies van het Associatie-examen Nederlands en het Middenstandsexamen deelden mij mede, dat ‘als’ na de vergrotende trap bij deze examens goed gerekend wordt.’

Cercle vicieux

Een lid van onze Raad schreef naar aanleiding van onze vraag in Maart:

‘Cercle vicieux’ is zelf al een vertaling, nl. uit ‘circulus vitiosus’. Ik denk, dat het laatste meer in gebruik is dan het eerste. Indien U niet bereid bent ‘vicieuze cirkel’ te noemen ‘een bepaalde, goed Nederlandse omschrijving’ (beter: ‘weergeving’), hoewel dit in elk geval zeer gangbaar is, dan hebben we nog: ‘cirkelredenering’, of zelfs bij verkorting: ‘cirkel’, hoewel dit laatste natuurlijk een verduidelijkende samenhang behoeft. Tegenover ‘vicieuze cirkel’ kleeft aan ‘cirkelredenering’ het bezwaar, dat het zich niet laat overdragen op analoge verhoudingen in de werkelijkheid; het woord bindt zich zelf aan denk- en redeneerhandelingen.

Er iets op tegen

Prof. Pauwels uit Leuven schrijft ons over deze in Noord-Nederland bekende uitdrukking:

Tot ongeveer tien jaar geleden was het taalkundig monster ‘er iets op tegen hebben’ in Zuid-Nederland volkomen onbekend. Nu begint het echter uit het Noorden langzamerhand binnen te dringen. Het verbaast me, dat er in Noord-Nederland nog geen stemmen zijn opgegaan tegen het gebruik van het totaal overbodige op in deze uitdrukking. Mijns inziens is ze ontstaan uit een contaminatie tussen het correcte ‘ik heb iets tegen die man, tegen dat plan’ en min of meer verwante constructies als ‘ik zie er tegenop, het niet op iemand hebben, aanmerkingen te maken hebben op iets’ en dergelijke.

U vraagt en wij...

hebben nog stapels brieven te beantwoorden: vragen, opmerkingen, aanmerkingen... Gelukkig hebben wij nog deze hoek. U moet niet denken, dat wij U daarmee in een hoekje drukken. De meesten Uwer hebben het antwoord al thuis nog voor U dit hoekje ingaat. □ Uitspraak en manier van afbreken bij ‘prognose’. Allerlei combinaties: Franse o (van ‘Rhône’), Franse g (van ‘garçon’), Hollandse g, Nederlandse o (van ‘kop’) en oo (van ‘koop’). Wij willen nu ons eens niet gehaat maken door alles beter te weten, daarom zeggen we alleen, hoe wij het doen: de Hollandse g, geflankeerd door de Nederlandse oo's. De garçon en de Rhône zijn verklaarbaar en naar anderer mening zelfs toelaatbaar. Afbreken doen wij aldus: pro-gno-se. □ ‘Pondpondsgewijs’, leuk gezegde, maar hoe zit dat? ‘Pond’ betekent hierin de rekenmunt, vroeger ook hier bekend. We hebben het magertjes verklaard. Nauwelijks het volle pond. □ ‘Terpostbezorging’ las een leraar Duits in een kantoor van PTT. Plus royaliste que le roi zijnde, vond hij dit een germanisme. ‘Ter’ is goed, ‘post’ is vrouwelijk, ‘bezorgen’ vanouds in gebruik bij ‘post’. De aaneenlijming is wel wat topzwaar, maar we hebben ook: ingebrekestelling, terdoodbrenging, tenuitvoerbrenging enz. □ Een papiertje met vetvlekken leerde ons, dat er made in Holland ‘smeuïg cooking-fat’ bestaat. Old dutch language in the old dutch kitchen. Op Oudejaarsavond zullen wij daarmee oilballs trachten te bakken. □ Wij kregen nog enige goede schakeringen aangeboden bij ons ‘egoïsme’: op het materiële voordeel gericht is ‘eigenbaat’, meer psychisch is ‘ikzucht’ of ‘ikkigheid’, bijv. naamw. ‘ikkig’. Nogal smeuïg dat laatste. Echt een woord in boeken voor opvoeders van lastige kinderen. □ ‘Plasdankje is voor mij een onverklaarbaar woord, ik weet zelfs niet of het wel net is.’ Wij vinden het woord prachtig: ‘plas’ komt waarschijnlijk van ‘plaisir’, dus oorspronkelijk ‘dank om te vleien’, nu ook wel ‘koele dankbetuiging’. □ Het familieraadsel van de neven en nichten blijkt onoplosbaar. ‘Veer - bijs’, ‘voorneef - voornicht’ lijken ons onverantwoorde taaloperaties. Het Zuidnederlands kent ‘kozijn’. Maar de nicht zou dan ‘kozijne’ moeten worden. Dit willen wij al onze lieve nichtjes en nichten niet aandoen. □ Over ‘jister’ hebben wij wel wat al te gauw een dramatische vraag geplaatst. ‘Melkbocht, melkhok, melkbon’ gebruikt men in niet-Friese streken. De woorden ook wel zonder ‘melk’. Hartelijk dank aan allen, die ons inlichtingen gegeven hebben. □ Wij bukken, gelijk Carmiggelt dit eens van een grijsaard schreef, voor de terreur van de moderne tijd. Het rubriekje

‘Even herhalen’, dat U van tijd tot tijd zult zien, is bestemd voor lieden, die voortgezweept worden in de jacht des levens en kort en bondig willen weten, hoe O.T. over sommige woorden dacht en denkt. □ O.T. moet acht pagina's hebben. Rapport hierover verzonden aan bestuur. □ Teveel reclame maken voor zichzelf, zegt een grote man in de grote wereld, is psychologisch verkeerd. Wij wagen het er op. U heeft nog zeven maanden de tijd om het aantal leden van O.T. te helpen verdubbelen.

Ledenvergadering

op 28 Maart 1953, in ‘De vergulde Pollepel’, te 's-Gravenhage.

Aanwezig de bestuursleden Duyvis, Krul, Muller en Smits, de redacteur en zes leden.

De notulen van de vorige vergadering, gehouden op 15 December 1951, worden goedgekeurd, evenals de verslagen van secretaris en penningmeester. De heer Ubbels, lid van de kascommissie, die zijn medelid Diephuis uit het oog had verloren, verontschuldigt zich voor zijn eenzaam verslag. Hij heeft de boeken en bescheiden in orde bevonden. Te vermelden valt, dat voor het eerst het jaar sluit met een nadelig saldo (van ongeveer f 1.860. -), hetwelk van het kapitaal is afgeschreven geworden. Hij stelt voor de penningmeester décharge te verlenen. De aanwezigen stemmen hiermee in en de voorzitter herdenkt nog eens de heer Smit, die kans heeft gezien een kapitaaltje bijeen te brengen, dat ons nu zo uitstekend te pas komt, nu het orgaan en de administratie grotere uitgaven nodig maken.

Ten aanzien van de kascommissie wordt besloten, dat de heer Ubbels voor het volgende jaar lid blijft en het dagelijks bestuur in Amsterdam een tweede lid zal uitnodigen vanwege het gemakkelijker contact met de penningmeester.

R o n d v r a g . Desgevraagd wordt medegedeeld, dat een klapper niet verschijnen zal, daar de kosten te groot zijn en de belangstelling te gering is. Een der leden betreurt dit: het betreft slechts de periode 1946-1952 die ontbreekt. Een uitgave is ook daarom gewettigd, omdat geen jaarlijks overzicht van de inhoud van het orgaan wordt gegeven. De redacteur zal nog eens precies naar de drukkosten vragen en een oproep doen wie er belangstelling voor heeft en in de kosten wil bijdragen.

Een band voor de jaargangen van het orgaan is binnenkort weer verkrijgbaar.

De redacteur vraagt of er bezwaren zouden zijn om een inlegblad voor de Vlamingen aan het orgaan toe te voegen. De daar bestaande ‘Vereniging voor beschaafde omgangstaal’ beschikt niet over een regelmatig verschijnend tijdschrift. Niemand blijkt daartegen bezwaren te hebben.

Daarna brengt de redacteur in een kort bestek een en ander ter sprake uit zijn briefwisseling met lezers, die hem de meest uiteenlopende vragen hebben gedaan en opmerkingen gemaakt. Ondanks dikwijls geuite twijfel blijkt hieruit, dat er een veelzijdige en grote belangstelling voor het orgaan en zijn inhoud bestaat, die voor de buitenwereld verborgen blijft. Het medegedeelde was in deze vergadering een aardige en onderhoudende uiteenzetting en werd een zeer opwekkend slot.

Ir. J.P. Smits.

Even herhalen!

Men leest wel eens:
beduidend

men schrijve zelf echter:
aanmerkelijk

begeesterd	geestdriftig
het handelt zich om	het gaat over
gedegen	degelijk
nevenbedoeling	bijbedoeling
noodstand	nood(toestand)
het gebeuren	de gebeurtenissen
meerdere malen	meermalen
onbestemd	onbepaald

Onderhoudt ook Uw kennis van v r e e m d e talen.

TALENBLAD

Tijdschrift voor Taal en Cultuur, Volledige uitgave, waarin opgenomen de ook afzonderlijk verschijnende tijdschriften: Le Français, Deutsch, English, Hispania. Maandelijks 52 pagina's, formaat 16 × 24 cm.

Abonnementsprijs slechts *f* 10, - per jaar.

Administratie: Breestraat 117, Leiden, Giro 529740.

[Nummer 6]

Vader en zoon aan het ontleden

Huiskamer ergens in Nederland. Zoon maakt huiswerk: zinnen ontleden.

Vader helpt.

Zoon: Zin 3: 'De moeder verwijt de dochter, dat zij te laat komt'.

Vader: 'Moeder' eerste, 'dochter' vierde naamval.

Zoon: Naamval is hier onzin, het kan hier evengoed andersom.

Vader: 'Dat zij te laat was' lijdende-voorwerpszin. Wie is nu die 'zij'?

Zoon: Kan 'dochter' geen meewerkend voorwerp zijn? We zitten anders gek te kijken met die twee lijdende voorwerpen.

Vader: Goed idee, je kunt er 'aan' voor zetten.

Zoon: Dat zegt toch niemand 'de moeder verwijt aan de dochter'?

Vader: Het gaat er ook niet om, of je het doet, maar of je het kunt.

Zoon: Je kunt wel van alles.

Vader: Je kunt nu zelf wel verder ontleden.

Vader schrijft enige tijd later aan O.T.: 'Ik heb wel eens gelezen, dat een echt Nederlandse spraakkunst nog geschreven moet worden. Al de grammatica's zijn zozeer op Latijnse leest geschoeid, dat de taallessen Nederlands meer een hulpmiddel zijn om de vreemde talen te leren dan het karakteristieke van onze eigen taal. Wat hebben mijn kinderen nu aan naamvallen of een naamwoordelijk gezegde? Waarom beijveren zich niet alle Nederlandse taalgeleerden om een goede spraakkunst samen te stellen?'

Om de moeilijkheden van vader en zoon te begrijpen moet men enig inzicht hebben in het wezen en de geschiedenis van de spraakkunst als wetenschap en als schoolvak. Wetenschappelijk gezien is de spraakkunst volkomen autonoom, d.w.z. zij beschrijft de feiten van een taal, hetzij zoals deze zich in de loop der tijden hebben voorgedaan, hetzij zoals zij nu zijn, en pas na zorgvuldige vergelijking van allerlei historische, taalkundige en maatschappelijke gegevens trekt zij enige conclusies, die buitenstaanders als regels zouden kunnen opvatten. Hoewel reeds grondig grammaticaal onderzoek werd verricht door de Grieken en zelfs door de oude Indische wijsgeren, is deze beschrijvende taalwetenschap nog maar heel jong. De terminologie - vooral van de laatste jaren - wijkt in zeer vele gevallen af van de gangbare spraakkunst-termen. De spraakkunst als schoolvak (daarmede hebben wij het meeste te maken) is voor ons in onze jeugd nooit onafhankelijk geweest. Velen zagen (of: zien?) in de spraakkunst van het Nederlands een uitstekend middel om sneller vreemde talen te leren. Het Nederlands is daarbij een hulpje. Vast staat, dat onze goede, oude schoolspraak kunst gebaseerd is op de spraakkunst van de klassieke talen. Men kan dit natuurlijk verklaren tegen de historische achtergrond van Renaissance en Humanisme, van het achttiende-eeuwse wanbegrip van de taal enz., maar de ruimte daartoe ontbreekt ons nu. In de twintigste eeuw is de neiging opgekomen de spraakkunst van de moedertaal langzaam maar zeker te ontdoen van de klassieke invloed en van het idee: Nederlands is het knechtje van de vreemde talen. De nieuwste

schoolboeken behandelen Nederlandse spraakkunst als een even onafhankelijk vak als meetkunde. Als 'patris' in het Latijn een tweede naamval is, mag men 'van de vader' niet ook zo noemen om daarmee beter het Latijn te kunnen begrijpen. Als 'he has been called' in het Nederlands 'hij is geroepen' betekent, mag men dit niet vergemakkelijken door te zeggen, dat daar 'geworden' achter kan, want dat kan niet.

Nu zijn we meteen in het gesprek van vader en zoon, nl. of je iets kunt en of je iets doet. De geleerden zijn het er in hoofdzaak wel over eens, dat de spraakkunst zich bezig dient te houden met de v o r m, precies zoals dit in de... klassieke grammatica's geschiedt. Maar de spraakkunstige vormen van de klassieke talen

zijn niet die van het Nederlands! ‘Patris’ is een andere vorm dan ‘pater’. De vorm ‘vader’ laat ons hier in de steek, daarom de betekenis ‘van de vader’, conclusie: ‘van de vader’ is ‘patris’ is tweede naamval! Dit te hulp roepen van de betekenis, waar de vorm te kort schiet, is dikwijls de oorzaak geweest van vele narigheden bij het ontleden van zinnen. De hedendaagse spraakkunst probeert terug te komen tot de enige maatstaf: de vorm. Dit begrip is evenwel veel uitgebreider dan men denkt: hiertoe behoren ook de klemtoon, de intonatie, de pauzen in de zin, de vastheid van plaats. Degene, die zweert bij de klassieke talen, zal de zin van vader en zoon onduidelijk vinden. Afgezien van het feit, dat een zin nooit ergens in de lucht zweeft, maar altijd gebonden is aan een bepaalde situatie, een bepaalde omstandigheid, die in de tekst tot uiting komt, kan men door de intonatie heel duidelijk laten uitkomen, wie in onze zin onderwerp is, zodat men dit een vormelement van het Nederlands moet noemen.

Op sommige punten is de terminologie van onze schoolspraakunst verouderd en dat is voor een juist begrip van de taal niet bevorderlijk. Hoe geesteloos wordt dan het ontleden van de zin. Een koppelwerkwoord zit in een rijtje, komt ‘schijnen’ voor, dan dreunen de kinderen op: ‘naamwoordelijk gezegde’; als dit fout is, blijft nog maar één ding over: ‘werkwoordelijk gezegde’. Er zijn tegenwoordig schoolboeken, die het bestaan van deze ‘koppelwerkwoorden’ geheel verwerpen en waarlijk niet ondoordacht! Oppassen is evenwel geboden: het zou onvoorzichtig zijn, in de wilde gedachte, dat van de hele ontleding eigenlijk niets klopt, alle moeizaam verworven wijsheden en inzichten van de eeuwen mede overboord te gooien! Men moet ook de termen ‘lijdend voorwerp’ en ‘meewerkend voorwerp’, waarbij geen enkel ‘voorwerp’ enigszins ‘lijdt’ of ‘meewerkt’ niet er van de schuld geven, dat de vader en de zoon elkaar niet begrijpen. ‘Direct’ en ‘indirect object’ zijn niet zo veel doorzichtiger!

Maar het onderwijs in de vreemde talen dan? Wij zijn er vast van overtuigd, dat men een vreemde taal beter kan leren, wanneer men de verschijnselen in zijn eigen moedertaal goed kan beoordelen en juist deze overtuiging brengt met zich mede, dat de moedertaal geen hulpknecht voor de vreemde talen mag zijn. Als men weet, dat een bepaalde constructie in het Nederlands anders is, zal men deze in een vreemde taal beter begrijpen. Maar men leert toch een zin in een vreemde taal als vertaling van het Nederlands? Zij, die het uit hoofde van hun vak kunnen weten, krabbelen ook daarvan terug. Wij leerden in onze jeugd de regels, daarna zinnestukjes, waarin die regels waren toegepast. Tegenwoordig gaat dat meestal andersom. De kinderen krijgen direct een stuk in een vreemde taal en moeten daaruit de regels afleiden. De oude spraakkunst van vreemde talen gaf achtereenvolgens hoofdstukken als: het lidwoord, het werkwoord, het telwoord enz. Tegenwoordig komt in elke les van de voornaamste verschijnselen een klein beetje, zodat de leerlingen telkens gehele stukken uit de taalwerkelijkheid voor zich hebben. Zelfs met Latijn schijnt dit mogelijk te zijn. Dr. de Man heeft in zijn proefschrift betoogd, dat de studie van het Latijn volgens de oude methode voor het goede gebruik van het Nederlands schadelijk kan zijn. Hij speelt het klaar in de eerste les de kinderen reeds echt (eenvoudig) Latijn te laten lezen, zonder daarbij ook maar iets van verbuiging of vervoeging verteld te hebben!

‘Waarom beijveren zich niet alle Nederlandse taalgeleerden om een goede spraakkunst samen te stellen?’ vroeg ons de vader, die bij de zinsontleding van zijn zoon moest helpen. Laten wij aan de ijver van onze geleerden niet twijfelen. Er is

echter iets anders. In de eerste plaats moet men bij de opbouw van een spraakkunst, die zich bezig houdt met de vorm van de Nederlandse zin, met de uiterste voorzichtigheid te werk gaan, dus oppassen, dat met het badwater niet het kind wegspoelt. In de tweede plaats vertoont de kaart van de hedendaagse spraakkunst nog vele witte plekken: terra incognita, die slechts na langdurig onderzoek bekend zal worden. In de derde plaats: de moeilijkheden bij het leren van vreemde talen worden te groot, wanneer de Nederlandse spraakkunst ineens te hoog uitschiet boven de klassieke basis, waarop bijna alle schoolleerboeken voor vreemde talen zijn gebouwd. In de vierde plaats: het is niet raadzaam de oude begrippen en termen op te ruimen, als daarvoor voorlopig niet iets beters kan komen. Dr. P.C. Paardekoper is een van de taalgeleerden, die zich beijveren om een nieuwe Nederlandse spraakkunst te vervaardigen. Wij zijn het met zijn theorieën zeker niet altijd eens en de stijl, waarin hij zijn uiteenzettingen openbaar maakt, schijnt met opzet gemaakt te zijn om O.T. tegen zich in het harnas te jagen, maar in zijn jongste boekje 'Beknopte ABN-Spraakkunst' hebben wij toch vele frisse en gezonde ideeën gevonden.

Het zou dom zijn, wanneer wij dergelijke pogingen zonder enig voorbehoud als lachwekkend en onbruikbaar zouden voorstellen, al hebben wij dan bij het doorwerken van allerlei nieuwe taalkundige theorieën menigmaal ironisch moeten zuchten: wat hebben wij in onze tijd toch slecht Nederlands geleerd en wat zal de opgroeiende generatie een zuivere en ongekunstelde taal gaan spreken! Maar eerlijk is eerlijk: wij, oudere mensen, opgevoed met De Vries en Te Winkel, met het koppelwerkwoord en de bepaling van gesteldheid, hebben (gelukkig) de wijsheid niet alleen in pacht. De generatie taalgeleerden, bij wie wij zijn grootgebracht, gold in haar tijd ook als baanbrekend. In elk geval mogen wij de jongste onderzoekers er geen verwijt van maken, dat zij geen liefde voor hun taal koesteren. In het zoëven aangehaalde werkje lezen wij op pag. 13: 'Het is de taal waarin de Nederlanders, tijdens de bezetting, hun afscheidsbrief schreven de nacht voor hun terechtstelling, de taal waaraan we elkaar altijd weer herkennen, waar we elkaar op de wereld ook ontmoeten. Jan van Riebeeck z'n journaal was in het Nederlands geschreven, evenals de dagboeken van al onze grote ontdekkingsreizigers in alle eeuwen, bij de Noordpool en aan de evenaar. Sinds

eeuwen en eeuwen hebben onze voorouders met die taal geleefd en in die taal gedacht. Eigenlijk is ze helemaal met ons verweven, in ons vastgegroeid. We hebben ze altijd bij ons, in ons, of we waken of slapen; ze is een stuk van ons.'

Die lastige Russische woorden

(Mu.) Het aanzicht van Russische woorden geeft mij aanleiding nog even terug te komen op de 'transliteratie van Russische woorden', waarover U in het Septemhernummer sprak. Het wil mij nl. toeschijnen, dat bij de bedoelde translitteratie onvoldoende aandacht besteed is aan één aspect, nl. de uitspraak van de gemiddelde Nederlander, als hij onvoorbereid een Russisch woord ziet staan in de lettertekens, die hem vertrouwd zijn. Hiermee nu is wel rekening gehouden bij de 'oe'-klank. Hier is bewust afgeweken van de regel 'één Nederlands teken voor één Russisch', want anders zou hier evengoed de letter 'u' gebruikt kunnen worden. Voor verwarring in het Russisch behoefde men niet te vrezen, dat het Russisch een klinker als in ons woord 'uur' niet kent. Maar waarom dan hetzelfde niet gedaan met de 'ie'? Vooral aan het eind van een woord, waar in het Russisch een 'ie' staat plus het 'zachte teken' (een mouilleringsteken, een licht jee-tje), zou 'iej' beter op zijn plaats zijn dan 'ij', waarvoor een Nederlander natuurlijk de klinker van ons woord 'ijs' zal gaan zeggen. En zo zie ik ook meer voordeel in een s en f inplaats van een z en w op het eind van een woord of vóór een scherpe medeklinker, daar een Nederlander de neiging heeft 'Charkow' uit te spreken van 'Charkou' en zijn best zal doen de z aan het eind van bijv. 'raz' zacht uit te spreken, terwijl hij 'Charkof' en 'ras' wel goed móét uitspreken. Wat tenslotte de klemtoon betreft, wat zal ons - om een uitspraak als 'Bóris Gódoenof' of 'Róstof' te vermijden - beletten in de Russische woorden accenten te plaatsen?

(Red.) Het zou dus, volgens U, aanbeveling verdienen de translitteratie nog eens kritisch te bekijken. Wij begrijpen Uw bezwaren volkomen, maar moeten daartegenover stellen, dat de maker van deze translitteratie, Prof. van Wijk, een van Nederlands knapste Slavisten en Neerlandici was. In de inleiding op zijn translitteratie gaat hij op Uw bezwaren uitvoerig in. Het zou ons te ver brengen deze kwesties in ons blad, waarvan verreweg de meeste lezers niet in een of andere Slavische taal geschoold zijn, te behandelen. Wat ons betreft, wij blijven het houden bij Van Wijk, totdat in kringen van Slavisten en Neerlandici voor de translitteratie andere voorstellen zijn gedaan.

Mits

Een zin als 'U kunt komen mits na kennisgeving' wordt door sommige taalboeken afgekeurd, daar 'mits' hier geen voegwoordelijke functie heeft. Naar aanleiding van enkele vragen dienaangaande hebben wij ons tot onze Raad gewend. Een der deskundigen schrijft hierover:

'U kunt komen m i t s na kennisgeving' - is een korte taalvorm, die bij eerste ontmoeting op mij een enigszins onaangename indruk maakt vanwege zijn stroefheid en onwelluidende samenstoting van accenten, maar die ik, als ik de gebruiksmogelijkheden van m i t s als voegwoord overweeg, toch niet kan afkeuren. Nu volgt normaliter op m i t s als voorwaardelijk voegwoord een zin met onderwerp

en werkwoord; maar reeds in het midden van de 19e eeuw kan *m i t s* ook verbonden zijn met een voorzetselbepaling die de voorwaarde omschrijft, getuige het vb. in Nedl. Wdb. IX, 891 onder punt 13: Laat hem zoeken wat hij begeert overal elders *m i t s* niet aan de Universiteit. In het tegenwoordig taalgebruik zijn mij als gewoon bekend zinnen als: laat hem maar komen, *m i t s* op tijd. In deze vbb. kan men als ‘weggelaten’ beschouwen het onderwerp + werkwoord van den voorafgaanden zin, dus: laat hem komen *m i t s* h i j op tijd k o m t, en: *m i t s* h i j niet aan de Universiteit z o e k t. Vermijding van de herhaling kan aanleiding zijn tot verkorting. In ‘*m i t s* na kennisgeving’ echter is dat niet waarschijnlijk: *m i t s* U komt na kennisgeving. Het verschil is nl. dat ‘na kennisgeving’ zelf een werkwoordelijk karakter heeft, en dus gelijk staat met: ‘na kennis te hebben gegeven’, of ‘nadat ge kennis hebt gegeven’.

Andere leden willen dit ‘*m i t s*’ ook niet afwijzen. Een van hen schrijft nog:

De functie van dit *m i t s* is het stellen van een beperkende voorwaarde. Syntactisch onberispelijk, maar niet gelijk in gebruikswaarde zou zijn: U kunt komen, *m i t s* U tevoren kennis geeft. Verbinding van *m i t s* met een bepaling of een niet-vervoegde vorm is mogelijk. De aarzeling die ik in dit geval ondervind, schijnt mij toe haar grond te hebben in de onzekerheid, of men ‘*m i t s* na kennisgeving’ moet aansluiten bij ‘komen’ dan wel bij ‘kunnen komen’, en in het laatste geval, of dit begrepen wordt als een faculteit van ‘U’, dan wel als gelijkstaande met ‘Wij geven U verlof’.

Ondanks deze bedenkingen zou ik niet zo ver willen gaan de, trouwens zeer gangbare, wending te verwerpen.

Dat men zich ook stipt kan houden aan de regel uit de meeste taalboeken, blijkt uit de volgende mening: ‘U kunt komen, *m i t s* na kennisgeving’ lijkt mij fout, tenzij in een telegram, kop van krantenbericht e.d. Het woord is thans onderschikkend voegwoord. Men dient dus te zeggen: *m i t s* U te voren van Uw komst kennis geeft.

Het en haar

(Gr.) Hoe langer hoe vaker vindt men in dagbladen namen van landen als vrouwelijk behandeld. Zo tref ik ook in een maandblad een uitstekend verslag van een vergadering, die in Rome is gehouden. Het verslag is goed gesteld, maar laat toch weer zinnen horen als: Rusland had zijn uitnodiging ingetrokken, Engeland trok haar uitnodiging in..’ Gaarne wil ik in ons eigen maandblad op dit misbruik van ‘haar’ onze lezers eens attent maken.

(Red.) Waarvan even gaarne acte. Een onzer taalgeleerden heeft aangaande dit vervelende misbruik eens gesproken over ‘haar-cultus’!

Een burgemeester maken

(v.d. T.) Gelezen in een dagblad het volgende opschrift boven het Raadsverslag: ‘Delftse Raad maakte de nieuwe burgemeester niet gemakkelijk’. Dat de Delftse Raad heel wat mans is, wisten we wel, maar dat hij burgemeesters kon maken, neen, dat wisten we nog niet. En we kunnen best begrijpen dat het niet zo gemakkelijk ging en dat Delft daarom zo lang zonder burgervader heeft gezeten!

Opbrengen

(M.) Er wordt tegenwoordig van alles en nog wat ‘opgebracht’, niet alleen schepen en dronken individuen, maar ook moed, eensgezindheid, durf, zelfkennis, geloof, vertrouwen, ja wat niet al. Vroeger kwam dat niet voor, men bracht te voorschijn, zamelde of raapte bijeen, men voerde aan enz., maar sinds een of andere onbekende boosdoener dit woord in een onbewaakt ogenblik heeft laten vallen, is het hek van de dam. Misschien was overigens dat moment helemaal niet ‘onbewaakt’, want het staat wel erg interessant, met een ‘nieuw woord’ te komen; vandaar dat er steeds een heel spreekkoor klaar staat om zo'n woord na te praten, in het begin meestal met een air van: ‘dat woord ken j i j niet, maar voor m i j is het de gewoonste zaak van de wereld.’

‘Opbrengen’ heeft in het Nederlands zeer vele betekenissen, waaronder er maar één is (nl. het opbrengen van rente door een kapitaal, van koren door een land enz.), die hier iets naar zweemt, maar toch m.i. nog te weinig, daar hier de ‘opbrenger’ in wezen passief is en in het gewraakte ‘opbrengen’ een uitgesproken actief element zit. Ik heb dan ook de overtuiging, dat we hier met een germanisme te maken hebben. Mocht ik hierin abuis zijn (we weten langzamerhand, dat we bij het signaleren van germanismen er gemakkelijk naast kunnen zijn), dan moeten we ons nochtans tegen dit woord verzetten (evenals de heer v. H. het volkomen terecht gedaan heeft tegen ‘plaats vinden’), omdat het weer een ‘passe-partout’ is, een uitvloeisel van de verderfelijke neiging tot nivellering, die slechts tot taalverarming kan leiden.

Aanbesteden

Het is zo gemakkelijk gezegd: ‘aanbesteden’ betekent dat en dat, men zou er een meew. voorwerp bij kunnen gebruiken, maar beter is het zo en zo te doen. Deze maand ruim baan voor de veranderingen in ons dat en dat en zo en zo:

(d. W.) In het April-nummer, geachte Redactie, bent U gedetailleerd, móést U wel deraileren, want niemand kan deskundig zijn op alle terreinen. Uw definitie van *a a n b e s t e d e n* heeft mij, die enige honderden aanbestedingen per jaar meemaakt, zeer geschokt en ook de - zij het niet van harte - door U goedgekeurde zin ‘aan wie deze werkzaamheden zijn aanbesteed’ krast mij ijsig in de oren, want dat heeft nog nooit een architect of een aannemer gezegd. ‘Aanbesteden’ betekent ongeveer: ‘een aantal ondernemers gevraagd of ongevraagd in de gelegenheid stellen prijs op te geven voor de uitvoering van een werk of een levering op basis van voor allen gelijke voorwaarden’. Het opdragen aan een der ondernemers is helemaal niet zeker en valt daarom beslist niet onder het begrip ‘aanbesteden’. Wel kan uit die aanbesteding een opdracht voortkomen, maar de aanbesteder is daartoe niet verplicht.

‘Aanbesteden’ kan daarom geen meewerkend voorwerp hebben. De zin ‘het werk is hem aanbesteed’ is niets anders dan een eenvoudige contaminatie van ‘het werk is aanbesteed’ en ‘het werk is hem gegund’.

Het is dus niet juist, zoals U schreef, dat ‘het werk is aanbesteed’ betekent ‘het werk is aan iemand opgedragen’. Dat zijn twee heel verschillende zaken! Ten slotte: men zegt niet ‘aan wie deze werkzaamheden bij aanbesteding zijn gegund’, maar: ... na ...

(Dr.) Mr. Cremers onderscheidt op blz. 82 van zijn ‘Bouwrecht’ (1931) drie wijzen van aanbesteden:

1. De onderhandse aanbesteding.
2. De aanbesteding bij openbare inschrijving.
3. De aanbesteding bij beperkte inschrijving.

‘Aanbesteden’ is niet anders dan ‘een prijs vragen’, zij het dan dat de uitdrukking ‘aanbesteden’ slechts in bijzondere gevallen voor het prijsvragen wordt gebruikt.

Na de op grond van de aanbesteding verkregen offerten volgt de gunning of opdracht tot uitvoering van de levering (ook een ‘werk’ is een levering) aan de aannemer en pas daarna wordt het contract van aanneming opgemaakt, van ‘aanneming’ en niet van ‘aanbesteding’. De vermelding in Van Dale (de kleine) dat aanbesteden zou zijn: tegen een bepaalde prijs opdragen, is m.i. niet correct.

Het in Uw artikel genoemde concept zou dus beter kunnen luiden: ‘De persoon is in dienst van een aannemer, aan wie deze werkzaamheden na aanbesteding zijn opgedragen’. Uit het voorgaande zal ook wel duidelijk zijn, dat men niet, aan wie ook iets kan aanbesteden. De architect of ingenieur of de opdrachtgever kan iets aanbesteden; een werk kan worden aanbesteed, maar daarmee is het ook uit.

Wij laden zonder blikken of blozen de schijn op ons van Verdeel en Heers door ten slotte het woord te geven aan een andere getuige-deskundige uit de bouwwereld, die beweert:

(Mu.) De persoon, die werkzaamheden aan een aannemer wilde aanbesteden, had volkomen gelijk, maar toch is het niet zo verwonderlijk, dat anderen hiertegen bezwaar maakten (niet tegen het feit natuurlijk, maar tegen de gebruikte zin). ‘Aanbesteden’ wordt nl. in twee betekenissen gebruikt. De eerste is: een aantal aannemers (hetzij enkelen, hetzij ieder die maar wil) de gelegenheid geven, ‘op een werk in te schrijven’, d.w.z. op te geven, voor welk bedrag hij dat werk volgens de voorwaarden van bestek en tekeningen wil maken. Dit is de meest gebruikelijke betekenis en het is dus begrijpelijk, dat iemand alleen deze betekenis kent en dus zegt: daar kan geen meewerkend voorwerp bij. Maar de tweede betekenis is: het werk na vergelijking van de inschrijvingen opdragen. In die zin wordt het weinig gebruikt (we spreken dan meestal van ‘gunnen’), maar als we het op deze wijze toepassen, kan er dus zeer zeker een meewerkend voorwerp bij komen en de zin: ‘ik heb het werk aan de laagste inschrijver aanbesteed’ is dus even juist als de in bouwkundige kringen meer gebruikelijke: ‘ik heb het aan hem gegund.’ Koenen is op dit punt beter ‘bij’ dan Van Dale, want die geeft beide betekenissen.

Even herhalen!

Men leest wel eens:
techniker

Men schrijve zelf echter:
technicus

hopelijk	naar ik hoop
omgrenzen	begrenzen
rondschrijven	circulaire
spitsuren	top-uren
toeslag	bijslag
toewas	aanwas
tien jaar terug	tien jaar geleden
meubels uit hout	meubels van hout
bontgevoerd	met bont gevoerd
billijke artikelen	goedkope artikelen
indringende beschouwing	diepgaande beschouwing
duiden op	wijzen op
eigener beweging	uit eigen beweging

[Nummer 7]

Nu eens andersom

Vreemde talen en onze taal! Hoe dikwijls is dit onderwerp niet reeds behandeld. Woorden, die voor mensenheugenis aan een andere taal ontleend waren, moesten verklaard worden. Waarschuwingen werden gegeven tegen een klakkeloos overnemen van vreemde woorden en uitdrukkingen. Laten wij deze maand, waarin zovele landgenoten van een vakantie in het buitenland gaan genieten, de zaak eens in de tegenovergestelde richting bekijken en dan beginnen met Engeland.

In de loop der eeuwen zijn er talloze betrekkingen geweest tussen de Lage Landen en het Britse eiland. Het zou ons te ver voeren hiervan ook maar een schets te geven. In de Middeleeuwen waren het hoofdzakelijk de Vlamingen, die naar Engeland kwamen: de handel in wol, de textielindustrie en de 100-jarige oorlog boden genoeg aanrakingspunten. Zo is bekend, dat bij de boerenopstand in 1381 in Londen de 'rijke' Vlamingen door de jaloerse Engelsen werden vervolgd. Elke verdachte vreemdeling moest 'bread and cheese' uitspreken. Leek het op 'brood en kaas', dan kostte het zijn hoofd! In de 16e en 17e eeuw kwamen er ook veel Hollanders, Zeeuwen en Nederduitsers in Engeland. Hun aantal schatte men in 1527 in Londen al op 15000! Bij hen waren vele immigranten, die om godsdienstige redenen hun vaderland in de steek hadden gelaten. Natuurlijk zijn door het aanpassingsproces van deze bevolkingsgroep bij de Engelsen sommige 'continentale' woorden in Engeland blijven hangen. Veel en veel meer is echter, toen de immigratie ophield en Engeland zelf een grote natie was geworden, verloren gegaan. In 17e-eeuwse Engelse geschriften vindt men allerlei woorden, die ondubbelzinnig Nederlands zijn: frister (vrijster), froken (vrouwje), geck, (gek), lissen (Liesje, meisje), leefkyn (liefke). Het zijn de Vlaamse en Hollandse huursoldaten, die ze er gebracht hebben, of de Engelse soldaten van Leycester, die in de 16e eeuw in Nederland waren, zoals nu de Amerikaanse soldaat uit Duitsland woorden als 'Wiedersehen' en 'Wie gehts' mee naar zijn vaderland brengt. In het tegenwoordige Engels zijn soldatenwoorden als: onslaught (aanslag), booty (buit), plunder (plunderen), loiter (leuteren), sutler (zoetelaar), lifeguard (lijfwacht), furlough (verlof), tattoo (taptoe) van Nederlandse afkomst.

De Engelse wol ging naar Vlaanderen en de Vlaamse stoffen gingen naar Engeland. De Hollandse vrachtvaarders haalden overal de goederen op en brachten ze naar Engeland. De Acte van Navigatie (1651) was bedoeld als bescherming tegen de concurrerende Hollanders. De volgende voorbeelden van handels- en textielwoorden zijn door Nederlandse invloed in Engeland gekomen: pack (pak), duffle (duffel), duck (doek), burlap (boerenlap, jute), snuff (snuif), brandy (brandewijn), gin (genever), cruse (kroes), anker (anker wijn), mite (penningske, mijt), doit (duit), pawn (pand), selvedge (zelfkant, spil (spil)).

Bij het droogleggen van moerassen en ondergelopen landerijen hielpen de Nederlanders. Handelslieden in Holland en Zeeland verschaften het kapitaal. Zo werkte de Zeeuw Vermuyden na de overstroming van de Thames in 1621 een tiental jaren in Engeland en zorgde voor de overkomst van vele arbeiders uit de Hollandse polders. Toch is het aantal woorden, dat door deze werkzaamheden gebleven is, zeer

gering. Het waren ook alleen woorden uit een beperkte vaktaal. 'Dike-grave' is in Engeland bekend en 'polder' ook, maar dit laatste woord is in het Oud-Engels al aanwezig en werd dus al gekend, voor een Hollandse polderjongen zijn spade in de drassige Engelse grond had gezet. Het Engels en het Neder-

lands zijn verwante talen en niet elk Engels woord, dat er Nederlands uitziet, komt uit onze streken!

De Vlamingen en de Hollanders waren graag gezochte krachten in diverse ambachten. Zij waren er bierbrouwers, mijnwerkers, timmerlieden, geweer makers, metselaars, zoutzieders, diamantbewerkers, pottenbakkers, glazenmakers, bierbrouwers en klokkenmakers. Gedurende Elizabeth I was het aantrekken van vreemdelingen voor Engeland een uitstekend middel tot verbetering van eigen welvaart. Woorden als: scum (schuim), brewery (brouwerij), cooper (kuiper), slag (slak), spike (spijker), clincher (klinknagel), scour (schuren), skive (schijf), trigger (trekker), potash (potas), mangle (mangel), skate (schaats), splinter (splinter) komen uit de Lage Landen.

De zee is hèt gebied geweest, waar de Hollander en de Engelsman zich thuis gevoeld hebben. Niet alleen in vreedzame omstandigheden als tijden van vrachtaart en visserij, maar ook in de jaren van oorlog en zeeroverij. Elizabeth I nam maatregelen tegen de uitgebreide Hollandse visserij in de Engelse wateren. In 1552 leverden Hollanders en Engelsen een bloedig gevecht bij Groenland om het bezit van jachtgronden voor de walvisvangst. Bij de Engelse termen op zeevaartkundig terrein vindt men menig onverdacht Nederlands woord terug: keel (kiel), pram (praam), yacht (jacht), sloop (sloep), bowsprit (boegsprit), creek (kreek), cruiser (kruiser), caboose (kombuis), skipper (schipper), swab (zwabberen), freebooter (vrijbouter), smuggle (smokkelen), pickle-herring (pekelharing), snook (snoek), matie (maatjesharing), whale (walvis), walrus (id.), train (traan), iceberg (ijsberg).

De immigranten uit de 17e eeuw hebben zich dikwijls toegelegd op de landbouw, de tuinbouw en de veeteelt. De Nederlandse methodes werden de ingezetenen tot voorbeeld. Gabriel Plattes, de eerste Engelsman, die een theorie schreef over de landbouw, was Nederlands van afkomst. Nu nog zijn bekend woorden als: hack (hak), rape (raap), borecole (boerenkool), decoy (eendenkooi), sod (zode).

Moeilijker is het woorden aan te wijzen op het terrein van wetenschap en kunst. Vlamingen studeerden, vooral in de Middeleeuwen, dikwijls in Engeland en in de 17e en 18e eeuw waren er Engelse studenten in Leiden. Caxton verbleef 30 jaar in de Nederlanden en was tenslotte geheel tweetalig. Van de Nederlandse termen op medisch en botanisch gebied zijn o.a. nog ‘quacksalver’ (kwakzalver) en ‘buckwheat’ (boekweit) over. Vele kunstschilders in Engeland waren Nederlanders. Mor en Van Dyck werkten er. Uit dit milieu zijn woorden overgebleven als: masterpiece (meesterstuk), easel (ezel), etch (etsen), sketch (schetsen), layman (ledepop), landscape (landschap). Geheel apart staan de Nederlandse woorden, die via het Afrikaans naar Engeland zijn gekomen. In de 19e-eeuwse strijd tussen de Boeren en de Rooineks, zoals de Engelsen in Zuid-Afrika werden genoemd, is natuurlijk een taalkundig contact levendig geweest. Het Afrikaans zelf was bij de Engelsen in Zuid-Afrika bekend als ‘the Taal’. Wij wijzen op de volgende, oorspronkelijk Nederlandse, woorden, die nu tot de Engelse woordenschat behoren: aardvark, springbok, aardwolf, kloof, outspan, inspan, trek, outlander, boer, slim.

Tenslotte nog Noord-Amerika. De Hollanders hebben de fundamenteen gelegd van New-York, Delaware en andere gebieden aan de Oostkust. Hudson was in dienst van de Hollanders. Dezen waren het ook, die - nu klinkt het beschamend! - het eerste schip met slaven naar Noord-Amerika brachten. Vooral veel huishoudelijke woorden waren in de vorige eeuw in Amerika nog van Nederlandse familie. Nu leven nog

woorden als: waffle (wafel), sleigh (slee), dope (vloeibare kost, vgl. indopen), snoop (snoepen), spook (id.), boss (baas). Waarschijnlijk is ook de naam ‘Santa Claus’ een verbastering van ‘Sinterklaas’, ja zelfs het meest Amerikaanse woord ‘Yankee’ of ‘Yank’ wordt zeer aanvaardbaar verklaard als ontstaan uit ‘Janke, Jantje’, de meest Hollandse voornaam.

Vele woorden, die uit de Lage Landen naar Engeland zijn gekomen, zijn daar geheel uitgestorven of zijn in dialecten verzeild geraakt of behoren tot een zeer speciale vaktaal. Voor dit artikel hebben wij voorbeelden gekozen, die in elk normaal Engels woordenboek te vinden zijn. Men moet bij de kwestie van Nederlandse invloed echter niet vergeten, dat er bij sommige woorden ook sprake kan zijn van Duitse of Nederduitse invloed, vooral als het woorden betreft, die vóór de 17e eeuw in Engeland gekomen zijn. Daarbij komt nog, dat in onbruik geraakte Engelse woorden door Nederlandse invloed een nieuwe levenskans kunnen hebben gekregen: men denke aan ‘polder’.

Invloed op vreemde talen! De mensen uit onze streken, die als kooplieden en matrozen, als soldaten en handwerkers over de wereld zijn getrokken, hebben hun sporen nagelaten, ook in de Engelse taal. Dat is echter nog geen reden om, als U straks in Harwich aankomt, of op London Airport uit de Moonliner stapt, een hoge borst op te zetten en in een restaurant een bord borecole te bestellen. Ze zouden U vreemd aankijken! De Engelsman, die in Hoek van Holland twijfelt of hij een pakje Three Castles of High Admiral zal kopen, is ook bescheiden. De Nederlandse winkelier kijkt hem echter niet vreemd aan..

H.M.

Wat moet het zijn ‘Harer Majesteit kruiser’ of ‘Hare Majesteit's kruiser’? Mag ik ook ‘Harer Majesteit's kruiser’ zeggen? Met deze vragen worden wij nogal eens gekweld. Wij hebben ons (ten einde raad) gewend tot onze Raad van Deskundigen. Een lid geeft ons de volgende uitvoerige verklaring.

Van de drie genoemde vormen is *t h e o r e t i s c h* Harer Majesteit kruiser de meest correcte vorm: majesteit is vrouwelijk en *h a r e r* geeft dus de 2e nv. aan; majesteit krijgt dan geen kenmerk (vgl. *m i j n e r* Vrouw). Maar reeds vroeg (17e eeuw) komt voor *Z i j n M a j e s t e i t s* afbeelding (Vondel; zie Nedl.

Wdb. IX, 103), Sijn Doorluchtige Czaarsche Majesteits Schip. In dit laatste geval is dus de groep *zijn* (+ *adj.*) + *majesteit* beschouwd als één geheel en die groep krijgt als tweede naamvals kenmerk de *-s*, achter *majesteit*. De *s* bij vrouwelijke zelfst. naamwoorden is in oude taal gewoon (vgl. nog *moeder s verjaardag*), maar wordt bovendien in de hand gewerkt doordat *majesteit* in 'zijn(e) majesteit' op een mannelijke vorst slaat. De vorm 'Hare Majesteits' is dan een parallel naar 'Zijn(e) Majesteits'. Dit is in de praktijk de algemeen gebruikelijke vorm geworden. De vorm 'Harer Majesteits kruiser' is een combinatie van beide besproken vormen en af te keuren, omdat hier de *s* niet meer te beschouwen is als *groeps*-kenmerk. Natuurlijk zou men Harer Majesteits kunnen verdedigen door te beweren dat dan *harer* de vrouwelijke 2e nv. is van het bezitt. vnw. en *majesteits* de normale genitief van dit zelfst. nw. (net als *moeders*, *oma's* *tantes*). Toch acht ik Harer Majesteits kruiser onjuist, omdat het hier betreft een vorm uit de hogere gestileerde taal, niet uit de volkstaal of omgangstaal. In de gestileerde taal moet men met *overleg* te werk gaan, en de vormen bepalen naar de nu eenmaal schoolse regels. Dan is, dunkt mij, Harer Majesteits kruiser onaanvaardbaar vanwege het karakter der verbuiging.

Dus: 1. theoretisch juist, maar in gestileerde taal sedert eeuwen ongewoon is Harer Majesteit kruiser. 2. gangbaar en theoretisch verdedigbaar is Hare Majesteits kruiser. 3. onaanvaardbaar: Harer Majesteits kruiser. Een ander lid wijst op een macht, die zeker bij deze uitdrukking niet onderschat kan worden, nl. de macht der gewoonte:

'Harer Majesteits' behoort, gelijk Royen indertijd heeft opgemerkt, tot het idioom van het Kabinet der Koningin. (Als wij ons niet vergissen, schreef Prof. Royen zijn beschouwing naar aanleiding van een bespiegeling in *Onze Taal*, Red.) De logische bezwaren moeten het m.i. hier tegen de *usus tyrannus* afleggen. In deze opdringerige *s* - meent Royen - zal men het indifferente kenmerk van voorafgaande genitieven als 'moeders verjaardag' te zien hebben.' Maar, zal men zeggen, er is nog een afwisseling mogelijk in de spelling, namelijk: *Majesteits* of *Majesteit's*. Ook hierin geven de deskundigen ons raad:

De enige mogelijkheid is, naar mijn inzicht, *Hare Majesteit's kruiser*. De twee woorden worden als een eenheid genomen en met de *'s* als genitiefteken verbonden. Zoals: *Mevrouw Bosboom-Toussaint's romans*.

Hoofdletters in België

Naar aanleiding van het artikeltje (v.d. T.) in Februari over de hoofdletters bij eigennamen bereikten ons enige reacties over de Vlaamse schrijfwijze van achternamen. De uitvoerigste (van Prof. J.L. Pauwels uit Leuven) laten wij hier volgen:

Met belangstelling heb ik uw opmerkingen gelezen betreffende de moeilijkheden die zich voordoen bij het gebruik van hoofdletters bij namen als 'van der Hulst', 'de Vries' e.d. (*Onze Taal*, 1953, blz. 6). Het is U blijkbaar niet bekend, dat dergelijke moeilijkheden in België niet voorkomen. Hier wordt namelijk een familienaam altijd op dezelfde wijze gespeld: dus *Van en De* altijd met hoofdletter! We schrijven zowel *R. Van Passel*, *Dr. Van Passel* als de heer *Van Passel*. Dit heeft vooral belang bij het alfabetiseren: in Nederland komen *Van Passel*, *De Pape* onder de *P*, in België respectievelijk onder de *V* en *D*. In Nederland alfabetiseert men volgens het hoofdwoord, in België volgens de absolute beginletter. Het Nederlands

systeem wordt in België haast door niemand gevolgd, al zijn er in de laatste jaren wel eens stemmen opgegaan om het aan te bevelen ‘ter wille van de eenheid’! M.i. zouden de Vlamingen ongelijk hebben hun eenvoudig, praktisch systeem te ruilen voor het gecompliceerde Nederlandse, waarbij we Vanbeveren onder de V en Van Beveren onder de B moeten gaan zoeken! De Nederlandse Hoofdkommissie voor Normalisatie zou misschien de mogelijkheid kunnen onderzoeken het eenvoudige Belgische systeem voor Nederland aan te bevelen, indien dan niet om wille van de eenheid, dan maar omdat het zoveel praktischer is!

(v.d. T.) Moeilijkheden zouden zich niet voordoen, als iedereen zijn naam maar voluit schreef, maar helaas, daar ontbreekt wel eens wat aan.

Alfabetiseren volgens de absolute beginletter zou ik niet durven aanbevelen, om de eenvoudige reden, dat het zoeken naar een naam in een telefoongids of adresboek dan wel erg tijdrovend wordt. Stel U voor, als we alle namen, die met De of Van beginnen eens onder elkaar zouden zetten, dat zou een lange rij worden, en zou het zoeken naar Van Passel niet vergemakkelijken. Neen, het lijkt mij vooralsnog beter, Van Beveren maar rustig onder de B te plaatsen, De Graaf onder de G en Van Passel onder de P. Dan krijgen alle letters hun evenredig deel!

Etappe

Wat voor taal is dat, vraagt ons iemand. Hij geeft zelf het antwoord: een vernederlandst, verduitsd Frans. Tot zover gaan we mee. Het komt van ‘étape’ en is via het Duitse ‘Etappe’ bij ons terecht gekomen. Als meervoud komt naast de Romaanse s (etappes) ook een Germaanse n (etappen, bijv. in ‘etappendienst’) voor. Maar, zo vragen wij ons verbaasd af, wat is hier nu tegen? Moeten wij het daarom een ‘monstrum’ noemen? Geschiedenissen van woorden, die langs allerlei talen en spellingen tot ons zijn gekomen, zijn in elke taal zeer veel te vinden. Wil men na zoveel eeuwen van ‘etappe’ weer ‘étape’ maken, goed, maar dan belet ons niemand nog enige andere duizenden woorden tot hun oorspronkelijke staat terug te voeren. Het zou een monsterachtig werk worden en er is nog zoveel te doen in ons tegenwoordige taalgebruik, dat we ‘etappe’ maar rustig zo moeten laten in zijn Nederlands-duits-franse vorm. De regeerders mochten willen, dat in zo weinige etappes een Verenigd Europa tot stand kwam.

Elckerlyc

(v. G.) Bij de opvoeringen van Elckerlyc in de laatste jaren is mij opgevallen, dat toneelspelers dit woord als ‘elkerliek’ uitspreken. Ik heb geleerd, dat dit ‘lyc’ of ‘lic’ vlees betekent, zoals in ‘likdoorn’ en ‘litteken (likteken)’. Ik heb altijd horen uitspreken ‘e l k e r l i k’. Vanwaar die nieuwe uitspraak?

(Red.) Een moeilijke kwestie: de uitspraak van het Middelnederlands. De afkomst van een woord beslist nog niet de uitspraak. Inderdaad is in ‘elckerlyc’ een zelfde bestanddeel aanwezig, als in ‘likdoorn’, maar ook, kunnen we er aan toevoegen, als in ‘lijk, welk, elk, gelijk, menselijk, jaarlijks e.a.’. De oorspronkelijke uitspraak - gesteld dat we die met zekerheid zouden kennen! - kan om allerlei redenen (bijv. van fonetische, rhythmische of dialectische aard) veranderd zijn. Men weet eigenlijk van de uitspraak van het Middelnederlands niet zo heel veel met beslistheid. Dan is er nog dit: wij zijn gewend te spreken van ‘het’ Middelnederlands zonder er mede rekening te houden, dat deze taal toch dialectisch zeer verschillend geweest moet zijn en in de drie eeuwen, waarin ze gesproken werd, voortdurend aan verandering onderhevig. In de uitspraak op het toneel en ook bij het onderwijs volgt men een bepaalde traditie, waarvan men aanneemt dat zij dicht bij de oorspronkelijke uitspraak ligt. Het is mogelijk, dat de uitspraak ‘-liek’ meer in zwang komt, omdat kenners van het Middelnederlands hebben uitgemaakt, dat de ie-klank beter de waarde van het y-teken weergeeft dan de i en omdat ‘-liek’ het voor de klankschoonheid (in moderne oren!) van het vers het beter doet dan het hard klinkende ‘-lik’.

C.O.

(Mu.) Ik zou willen vragen, waarom we tegenwoordig ons goed Nederlandse ‘p/a’ telkens zien vervangen door ‘c.o.’ of ‘c/o’. Het vervangen van ‘bv.’ door ‘e.g.’ (dat verschijnt ook al van tijd tot tijd) kan desnoods nog verdedigd worden met de Latijnse betekenis, waarvoor wij met hetzelfde recht een ‘uitspraak’ kunnen geven in onze taal als de Engelsen in de hunne. Maar ‘c.o.’ kan alleen maar betekenen ‘care of’ en het gebruik er van is alleen maar te verklaren uit het feit, dat de Engelse mode steeds meer om zich heen grijpt en onze taal steeds meer dreigt te doen kromgroeien, zodat we daartegen m.i. evenzeer stelling hebben te nemen als tegen het gebruik van germanismen.

Dwars door de krant

(J.D.) ‘De schade wordt begroot op f20 à f30.000.’ U ziet: het vak van schatters is niet eenvoudig. Zij zullen het echter wel eens geworden zijn op f14.990. □ ‘Ter overname aangeboden: 250 kg schapenwol.’ Ik heb een monster besteld - maar wat kreeg ik? gewone paardenwol! □ ‘De vaste ondertoon, die, naarmate de week verliep, steeds duidelijker aan de dag trad, ontlaadde zich vandaag in een kleine hausse.’ U kunt zich dat wel duidelijk voorstellen, nietwaar? □ ‘De x-collar... de boord, die even keurig zit, als U hem open of gesloten draagt.’ Dit is dan het laatste collar-nieuws, dat even belangrijk is als U het leest of overslaat. □ ‘Openingsuren: 10.00-17.30 en 19.30-23.00.’ U ziet wel, dat de sluiting nog veel méér tijd in beslag neemt. □ ‘Bij het x-sanatorium kan een nachthoofdverpleegster geplaatst worden.’ Van zulke

advertenties word ik een punthoofdlezers! □ ‘Een weg met brede karresporen leidt naar een kamp. Daarlangs rijdt geregeld, maar op ongeregelde tijden, een autobus met jonge meisjes.’ Dit doet mij denken aan de klassieke (vrouwelijke) opmerking: Het was eigenlijk een verloren avond, hoewel ik er wel iets aan heb gehad. □ ‘s Morgens waren dames van de Nederlandse Vrouwen Electriche Vereniging (een organisatie van vrouwen die electriche koken) toeschouwers geweest.’ Practisch zo'n toelichting bij de naam. □ ‘.. buitengewoon hoogleraar in de phytopathologie der planten..’ Ook deze toevoeging is kennelijk bedoeld om ieder misverstand uit te sluiten. (Red. Phytopathologie is de leer van de ziekten bij planten. Excuus voor deze toevoeging..) □ ‘Zeer belangrijke verkoping van machines wegens overcompleet.’ Dit is een zeer belangrijke kwetsing van mijn taalgevoel wegens onjuist!

U vraagt en wij...

hebben voor de vacantie een aantal plaatsnamen opgespaard, die wij op Uw verzoek verklaren... nu ja, verklaren tussen aanhalingstekens dan. U moet de rest ter plaatse zelf maar in oude archieven gaan nasuffelen. □ Hier zijn ze: de n in Duinkerken is geen meervouds-n maar een oude naamval, die voor plaatsaanduiding werd gebruikt; in Medemblik (Medemalacha) schuilt ‘-lake’ (meer); ‘Haarlem’ is een sfinxachtige naam, nog niet bevredigend verklaard; ‘Leerdam’ is ‘dam bij de lede (waterloop)’. Het spijt ons, dat niemand naar Capri of Chamonix gevraagd heeft. Daar zouden wij nu wel eens in oude archieven willen snuffelen.. □ ‘Plasdankje’, dat wij zo netjes verklaarden, schijnt ook een van de duizenden edele, vaderlandse woorden te zijn, die voor ‘borrel’ gebruikt worden. □ De ‘Rhône’ (wij zijn nog steeds aan het reizen) hebben we met de o van ‘Cologne’ laten uitspreken. Het moet echter de o van ‘voter’ zijn. Iemand, die de Rhône zo goed kent als wij het kanaal in Scheveningen, heeft ons dat ijlings geschreven. □ Onze Rhône (met die andere o dan) stond in verband met ‘prognose’. Wij hebben dit woord op z'n Grieks afgebroken: Een felle reactie doet ons wegkruipen van schaamte over onze pedanterie. In het Nederlands moeten Nederlandse regels gebruikt worden, dus: prog-no-se. Wij zullen wel oppassen, dat dit woord ooit afgebroken moet worden. Afbreken is moeilijker dan U denkt! □ ‘Woningen i n baksteen’, ‘een formulier i n blokletters invullen’, het voorzetsel in komt er in! Eerstdaags roken wij ‘sigaren in Havana’ om het nu maar eens in reisbureautermen te zeggen. □ ‘Beraamde onkosten’ of ‘geraamde onkosten’? Toch niet van die reis naar Havana? Dergelijke plannen beramen wij sinds lang, doch aan een raming van de kosten zijn we nog niet begonnen. Beide werkwoorden zijn gedeeltelijk synoniem. ‘Beramen’ lijkt ons meer ‘ontwerpen’ en ‘ramen’ komt overeen met ‘door schatting vaststellen’. □ ‘Een taptoe wordt steeds geblazen, zodat de Harmonie daar niet vanaf week.’ Dank voor het knipsel. Deze keer zo hard geblazen dat de taal verbrand is. □ ‘In gang zetten’ is een Zuidnederlandse uitdrukking. Algemeen is ‘aan de gang’. In België hoort men ook ‘in gang gaan, zijn’. Bij ons ‘aan’. Mogelijk, dat dit ‘in gang’ (in verdachte overeenstemming met ‘in Gang brengen’ en ‘mettre en marche’) ingang vindt door de wel in Noord-Nederland verbreide uitdrukking: in volle gang zijn.

Onderhoudt ook Uw kennis van v r e e m d e talen.

TALENBLAD

Tijdschrift voor Taal en Cultuur. Fr., Dts., Eng., Sps.

Abonnementsprijs slechts f 10, - per jaar.

Administratie: Breestraat 117, Leiden, Giro 529740.

[Nummer 8]

U of jij?

In een Franse film, die wij onlangs zagen, fluisterde een jonge man tot een meisje: Mais vraiment, je vous aime. De Nederlandse tekst hadden wij op dit spannende ogenblik kunnen ontberen, maar daar onze kennis van het Frans wel wat minder is dan die van een Fransman, kijken wij principieel eerst naar de letters en dan naar de bewegende beelden. We lazen: Ik houd heus van U.. Een ogenblikje maar flitste een taalkundig lampje bij ons aan en vroegen we ons af, of ‘ik hou heus van je’ of desnoods ‘ik bemin U’ niet beter zouden zijn, maar dan was het weer volmaakt donker in ons hoofd, zodat het schimmenspel van zwart en wit onze weerloze fantasie kon meeslepen. Deze gehele passage met ‘je vous aime’ zou ons totaal ontschoten zijn, ware het niet, dat kort daarop ons een brief bereikte, waarin o.m. het volgende stond: ‘De laatste tijd valt het mij op, dat er zovele jonge gezinnen zijn, waarin de kinderen tegen de ouders “jij-jou” zeggen. Ik geef onmiddellijk toe, dat “U” van de ouderwetse gezinnen helemaal geen waarborg is, dat daar meer liefde en ontzag voor de ouders heersen dan in de vlotte, moderne gezinnen. Desondanks klinkt mij “jij” tegenover ouders uiterst onaangenaam in de oren. Hoe komt dit? Ben ik te ouderwets? Heeft dit “jij” iets met Duitse of Engelse invloed te maken? Zoudt U ook dit “jij” willen propageren?’

Het ‘jij’ van het vlotte kind en het ‘vous’ van de fluisterende minnaar hebben wel wat met elkaar te maken. De verschillen tussen tu en vous, du en Sie, jij en U zijn niet van gelijke aard. Terwijl de overgang van vous naar tu in Frankrijk en van Sie naar du in Duitsland, in normale omstandigheden, een gebeurtenis van een zeker formaat is, geschiedt in Nederland de verandering in aanspreekvormen meestal zonder veel plichtsplegingen, ja dikwijls zonder dat men direct een verandering bespeurt. In sommige gevallen is er zelfs van een overgang geen sprake. Collega's op een zelfde kantoor bijv., van ongeveer dezelfde leeftijd nemen stilzwijgend aan, dat ‘jij’ de normale manier van aanspraak is en nieuwelingen worden, zonder dat naar hun toestemming gevraagd wordt, al spoedig in deze ‘jij’-kring opgenomen. Treffend daarbij is, dat men begint met de enclitische (verzwakte) vorm ‘je’ en daarna pas overgaat tot ‘jij’. In een geval, waar nadruk vereist is, past ‘je’ niet en als men ‘U’ dan te stijf vindt, dan blijft slechts ‘jij’ over. Het is van belang dit onderscheid te maken. Het is zeker mogelijk, dat iemand ‘je’ gebruikt en daarnaast ‘U’ voor gevallen met nadruk. Voor de bez. voornaamwoorden geldt hetzelfde. Een aardig voorbeeld hiervan vinden we in de Max Havelaar bij het gesprek tussen Saïdjah en Adinda:

Heel goed, Saïdjah! Ik wil gaarne met je trouwen als je terugkomt. - O ik geloof je, Adinda! Maar als ik je getrouwd vind? - Saïdjah, je weet immers wel, dat... Mijn vader heeft me toegezegd aan u w vader. - En jij zelf? - Ik zal trouwen met u. - Adinda: wacht me bij het djati-bos, onder den Ketapan, waar je mij de melatti hebt gegeven. - Maar Saïdjah, hoe kan ik weten, wanneer ik moet heengaan om je te wachten bij den Ketapan?

In het Frans en Duits is een dergelijk samengaan van beleefdheids- en vertrouwelijkheidsvorm onmogelijk. Hoe hoger men op de maatschappelijke ladder komt en ook hoe ouder men wordt, des te minder zal dit collegiale 'jij' toegepast worden. Zeker is ook, dat het gebruik van 'jij' tegenover mensen, die men (om welke reden dan ook!) 'minder' acht dan zich zelf, steeds zwakker wordt. U zult misschien zeggen, dat een discussie over maatschappelijke zeden in een taalblad misplaatst is, maar dan dient U te bedenken, dat wij niet van plan zijn een oordeel uit te spreken over deze zeden en dat taal - en zeker waar het aanspreekvormen betreft! - zonder maatschappij niet bestaat. De maatschappelijke structuur en het volkskarakter zijn met het leven van de taal verweven.

Men heeft het verschil ‘jij-tu (du)’ wel eens gekenschetst als: familiariteit-intimiteit. Inderdaad, hierin steekt veel waars, maar iedereen voelt onmiddellijk, dat ‘jij’ in de intiemste situaties gebruikt wordt, waar van een familiariteit, ook in de goede zin, niet gesproken kan worden. In elk land en ook in elk dialectgebied liggen de grenzen van intimiteit, familiariteit en afgemetenheid, zoals ze in de taal tot uiting komen, anders. De Fransman in de film kon ‘je v o u s aime’ zeggen zonder het eerbiedige, op-een-afstand-houdende van het Nederlandse ‘ik hou van U’. De vertaling met ‘houden van’ en ‘heus’ maakte de tekst juist iets te vertrouwelijk voor het Zondagse ‘U’. Degene, die in het maatschappelijk verkeer in binnen- en buitenland zorgvuldig de grenzen aftast, waarbinnen hij ‘jij, tu, du’ en ‘U, vous, Sie’ moet gebruiken, zal de Engelsen om hun simpele ‘you’ wel eens benijden! Op een internationaal studentencongres, dat wij jaren geleden eens meemaakten, zeiden de Nederlanders, ook die elkaar daarvoor nooit gezien hadden, vrijwel onmiddellijk ‘jij-jou’ tegen elkaar, de aanwezige Duitse studenten echter, die elkaar in elk geval al enige dagen kenden, spraken elkaar nauwgezet met ‘Sie’ aan, ook de Franse gebruikten tegen elkaar slechts ‘vous’.

De geschiedenis van de aanspreekvormen ‘du, gij, ge, jij, je, U, jelui, jullie, gijlieden’ is als een spannende roman. Deze voornaamwoorden zijn immers met gevoel geladen, ze dienen in zeer verschillende omstandigheden, liggen in een gevoels sfeer, die gaat van vurige liefde tot bittere haat, van diepste eerbied tot koude minachting, van lichte ironie tot wrede spot. Tijdens de voorbereidingen voor de grote vertaling van de Bijbel in de 17e eeuw (de z.g. Statenbijbel) kwam het tot heftige discussies over het gebruik van ‘du’ en ‘ghij’. Het debat had een theologische achtergrond, maar de gevoelswaarde en de zeer geringe frequentie van het oud-Nederlandse ‘du’ waren eveneens in het geding. Men besloot ‘ghij’ te nemen. Wellicht was hiermee voorgoed de kans op een wederopleving van het Middeleeuwse ‘du’ verdwenen.

‘Jij’ stamt uit het gewest Holland. Het is een Hollandse variant van ‘gij’. Toen dit laatste in de Hollandse schrijftaal werd ingevoerd, kreeg ‘jij’ daar iets plats en gemeenzaams. ‘U’ is geboren uit ‘Uwe Edelheid’, een vorm, die men in 17e-eeuwse brieven (ook van mensen, die vertrouwelijk met elkaar omgingen) herhaardelijk aantreft. De enclitische vorm ‘je’ vindt men in stukken, die meer de gewone omgangstaal weergeven, bijv. sommige brieven in de romans van Wolff en Deken. Veel systeem kan men in het gebruik van vroegere tijden niet ontdekken. Door het strenge 18e- en 19e-eeuwse onderscheid tussen gesproken en geschreven taal, zal in menige brief en roman ‘U’ of ‘ghij’ staan, waar in werkelijkheid ‘jij’ gezegd werd. Dat honderd jaar geleden net zo goed spanning tussen ‘U’ en ‘jij’ heerste, kan men weer zien in de Max Havelaar. Droogstoppel vertelt van zijn bezoek aan het huis van Sjaalman, waar hij diens zoontje vond, waarover hij dan vertelt: ‘Kom je om papa te spreken?’ vroeg hij opeens, en ik begreep terstond, dat de opvoeding van dat knaapje veel te wensen overliet, anders had hij ‘komt U’ gezegd!

Beets had in diezelfde tijd een heimwee naar het Middeleeuwse ‘du’, toen hij rijmde: ‘t Je, jij en jouw in schrift en zelfs in druk - ‘t herinnert ons te smartelijk ‘t ongeluk - waardoor we ‘t lieve du en dijn verloren... Men kan evenwel niet zo gemakkelijk de taalgebruiker voorschrijven, hoe hij zijn medemens moet aanspreken. Het WNT verzucht nog in 1889: ‘Het ware te wenschen, dat, zoo al niet “gij” dan ten minste “ge”, ook in de Noordnederlandsche spreektaal gebruikelijker kon worden.’

Het lijkt misschien zonderling, dat de Nederlanders, die met het gebruik van 'jij' niet bepaald zuinig zijn, juist in de intieme verhouding van kinderen tot hun ouders 'U' bezigen. Als men echter de achtergrond van 'jij' kent, wordt het iets duidelijker. Jonge gezinnen zouden het zijn, waar 'jij' gebruikt wordt. Zó jong moet men deze families toch ook weer niet noemen, als in 1926 het WNT bij 'jij' aangeeft, dat het woord in sommige gezinnen door de kinderen tot hun ouders gezegd wordt. Aan Duitse of Engelse invloed geloven wij niet direct. (In Duitsland overigens is 'du' in het huisgezin ook pas van de laatste halve eeuw.) Natuurlijk is in een enkel geval een dergelijke invloed wel mogelijk, maar in het algemeen zou een van de oorzaken eerder hierin kunnen liggen, dat met het democratiseringsproces en de volksontwikkeling het harde van 'jij' als gemeenzame aanspraak aan het verdwijnen is, zoals het ook niet meer zo vanzelf spreekt, dat de 'mindere man' met 'jij' aangesproken moet worden. Van invloed zal ook zijn, dat door een geleidelijk minder worden van de Hollandse vormelijkheid de normale omgangstaal en de verheven schrijftaal dichter bij elkaar komen en daardoor het gebruik van het afgemeten klinkende 'U' in intiem verkeer, schriftelijk en mondeling, steeds meer verdwijnt. 'Gij' is nu eenmaal uit het gewone algemene Nederlands verdwenen - men kan daarover treuren. Voor Zuidnederlanders met hun vertrouwenwekkende 'ge' bestaat de moeilijkheid niet, zoals trouwens ook in Oost-Nederland de dialectische aanspreekvormen geheel anders zijn dan in het Westen des lands, waar nog maar geringe dialectische schakeringen zijn. De grenzen van de aanspreekvormen zijn weer bezig te verschuiven. Mensen, die zich uit hun jeugd geen vrienden of kennissen kunnen herinneren, waar 'jij' thuis tot vader en moeder gezegd werd, merken nu hoe het 'U' van hun ouderlijk huis niet meer zo stevig staat als vijftig jaar geleden. 'Zoudt U dit gebruik ook willen propageren?' vroeg onze briefschrijver. Alsof O.T. aan kinderen zou kunnen en zou willen voorschrijven hoe zij hun ouders moeten aanspreken!

Hoeveel jonge gezinnen met 'jij' zijn er dan? Wij weten het niet. Wel heeft iemand bij het onderwijs in Den Haag op ons verzoek enig materiaal verzameld. Hij heeft in een aantal klassen aan de kinderen gevraagd, wat zij tegen hun ouders zeggen. Zijn conclusie luidde, dat ongeveer 35% 'jij' gebruikt. In beter gesitueerde gezinnen kwam het meer voor dan bij minder gesitueerde en in Gereformeerde en Rooms-Katholieke gezinnen minder dan bij andere. Interessant was ook, dat (in tegenstelling tot het Duits!) geen van deze jij-zeggende kinderen het woord gebruikt in gesprekken met ooms en tantes. Of dit nu de toestand voor het gehele land weergeeft dan wel louter de toevallige stand van zaken in de bewuste schoolklassen genoemd moet worden, durven wij niet beslissen. Ook niet of ieder kind 'jij' moet zeggen. Maar wel of onze eigen kinderen dit mogen doen. Daarvoor zijn wij tenslotte vader..

Taalzorg

Wij weten, dat er bedrijven en instellingen in ons land zijn, die een aparte commissie hebben ingesteld om te waken over zuiverheid van stijl en spelling bij de taal, die in de officiële stukken gebruikt wordt. Deze commissies doen daar zeer goed werk. Zij houden toezicht op vertalingen van buitenlandse namen voor nieuwe machines, ontwerpen zelf nieuwe namen voor machines en producten en stellen bepaalde foutieve practijken in het taalgebruik bij hun bedrijf aan de kaak. Af en toe geven zij een verslag van hun werk in korte publicaties. Het is een uitstekend positief werk; aan taalkundige haarkloverijen doen zij niet. Zij zijn leken, willen ook niet ‘taalmeestertje spelen’, maar dat neemt niet weg, dat zij een gezonde kijk op het leven van de taal hebben. Deze maand kregen wij van de Kon. Ned. Hoogovens te IJmuiden het blaadje Taal­zorg toegestuurd. Hoe bescheiden het ook van opzet is, er staan lezenswaardige dingen in. Wij lezen o.a.: ‘Steeds weer duiken aan deze kant van de grens “walswerken” op. Die walswerken zijn hier echter niet op hun plaats, ze horen thuis bij Stahlwerke en Hüttenwerke. Laten we het in ons land op w a l s e r i j e n houden.’

De commissie Taal­zorg van de Hoogovens en alle andere dergelijke commissies kunnen op de volle medewerking van ons Genootschap rekenen. Gaarne willen wij hun een raad geven bij eventuele moeilijkheden en even gaarne zullen wij gedeelten van hun publicaties in ons blad overnemen. Daartoe is echter nodig, dat wij van het bestaan van deze commissies en hun werk op de hoogte zijn. Wij verzoeken hun daarom ons van tijd tot tijd verslagen van hun werk te zenden.

Hier en daar

(Hi.) Wij voeren op ons kantoor sinds enige dagen een hevige strijd over de volgende zin: ‘Wij willen U in Uw moeilijkheden daarmee tegemoetkomen, dat wij betaling in drie termijnen zullen accepteren.’ Is dit ‘daarmede’ juist of moet de gehele zin anders?’

(Red.) Het lijkt, of U het er om gedaan hebt: in de Inaugurele Rede van Prof. Michels (Nijmegen 1946, p. 12) vinden wij het antwoord vrijwel pasklaar. Hij zegt daarin over dergelijke zinnen: ‘Het is, meen ik, aan Duitse invloed toe te schrijven, wanneer men veelvuldig de verbindingen met d a a r ziet bezigen in een vooruitwijzende functie: Kinker tracht zijn landgenoten daarmee te troosten, dat...; hetgeen daaruit moge blijken, dat.. Het komt mij voor, dat het beter Nederlands gebruik in zulke constructies nog altijd niet d a a r maar h i e r verlangt, althans bij enige nadruk, en dit inzicht wordt gesteund door de overeenkomst met het Duitse ‘die Sache ist nämlich die’ tegenover ons ‘de zaak is namelijk deze’. Overigens valt te zeggen, dat dikwijls noch het een noch het ander op zijn plaats is, maar e r , of een g e h e e l a n d e r e w e n d i n g .

Notre Flandre

Uit Frans-Vlaanderen ontvingen wij het tijdschrift Notre Flandre. Het kleine aantal Nederlands-sprekenden in Noord-Frankrijk voert voor het behoud van zijn moedertaal

een strijd met de rug tegen de muur. Terwijl in Frankrijk het schoolonderwijs in het Baskisch, Bretons, Catalaans en Occitaans is toegestaan, verbiedt de wet van 13 Jan. 1951 het onderwijs in het Nederlands. De minister, onder wiens verantwoordelijkheid deze wet tot stand kwam, verdedigde haar met de opmerking, dat het hier ging om een taaleigen qui représente des cultures traditionnelement hostiles à la nôtre! Het is te begrijpen, dat tegen deze wet en tegen deze uitspraak van de minister de Franse Vlamingen zich verzetten. Het tijdschrift Notre Flandre is voor meer dan de helft in het Frans geschreven. Het laatste gedeelte wordt ingenomen door litteraire stukken uit het Franse Vlaanderen, dat eenmaal een taalkunstenaar als Michiel de Swaen heeft voortgebracht.

Herstel

(Br.) Wanneer een werknemer laat weten, dat hij ziek is geworden, wordt een ‘ziekmelding’ opgemaakt. Zodra hij beter is en zijn werk hervat, wordt een ‘herstelverklaring’ ingevuld, waar ook de ‘hersteldatum’ op wordt aangegeven. Wij vragen ons af, of het niet moet zijn ‘hersteldverklaring’ en ‘herstelddatum’. Naar ons idee duidt ‘herstel’ een proces aan; ‘hersteld’ is daarentegen de toestand, die men op een gegeven ogenblik, nl. aan het einde van het ‘herstel’, bereikt. Herstel komt overeen met genezing, hersteld-zijn met genezen-zijn en men zou toch ook niet kunnen spreken van een genezingverklaring, doch desnoods wel van een genezenverklaring.

(Red.) U hebt met uw redenering gelijk, wanneer ‘herstel’ werkelijk slechts ‘het proces van het weer gezond worden’ aangeeft. Dat is echter niet het geval. Het is eveneens een synoniem van ‘beterschap’, dus een toestand. Om dat uit te drukken heeft men niet ‘hersteld’ in het door U voorgestelde woord, dat overigens op zichzelf bruikbaar is, nodig. ‘Herstelverklaring’ als ‘verklaring, dat iemand genezen is’ moeten wij goed Nederlands achten.

Kort en... fout!

(v.d. T.) Een bekende veevoederfabriek heeft een- en andermaal een Pluimveeconferentie en een Rundveeconferentie gehouden, dus, in goed verstaanbare taal, een conferentie van pluimvee en een dito van rundvee. Eerstgenoemde conferentie werd bezocht door de heer De Haan, mevrouw Hen en mej. Kuiken, laatstgenoemde door de heer Stier, mevrouw Koe en mej. Kalf... Natuurlijk maken we er een grapje van; het was een conferentie van pluimveehouders en een van rundveehouders, maar zou het dan niet beter zijn om de woorden wat langer te maken en te spreken van een Pluimveehoudersconferentie en een Rundveehoudersconferentie? Dan is het woord wel niet zo kort, maar goed, nu is het kort en fout!

Gesprek met de redacteur van Onze Taal

Het viel mij, eerlijk gezegd, tegen. Ik had bij het eindpunt van lijn 6 een aantal rood-wit-blauwe richtingaanwijzers verwacht met de letters O.T., maar niets van dat alles. Een venter met handkar deelde de omwonenden luidruchtig mede, dat zijn rijpe kersen haast niets kostten. Op mijn vraag berichtte mij deze Hagenaar, dat ik mijn schreden naar dat nieuwe blok moest richten. Ik deed zulks en nadat ik ferm op de schel van nr. 119 had gedrukt, werd mij opgedaan.

Daar zat de Geweldige. Hij droeg een lichtgrijs pak, waarop de aanvoegende wijs van de lijdende vorm was geborduurd. Zijn overhemd leek gespikkeld te zijn, maar toen ik goed keek, zag ik, dat het slechts met sierlijke deeltkentjes bewerkt was. Uit zijn beide mouwen kwam een zijden koord, zoals kinderen hun handschoenen tegen verlies beschermen. In de plaats van handschoenen bengelden er kleine handwoordenboekjes aan. De wanden in het ruime vertrek waren onzichtbaar door de boekenkasten. Een vluchtige blik overtuigde mij van de aanwezigheid van het grote Woordenboek, het Oudnoors Woordenboek en het Vergelijkend Spreekwoordenboek der Indo-europese Talen. Tien planken waren bezet met dikke delen, die ik niet thuis kon brengen.

‘Dat zijn mijn plakboeken’, voegde de heer J.V. mij toe, toen hij mijn vragende ogen langs de planken zag snuffelen. ‘Sedert zes en vijftig jaar toets ik alle kranten op een juist taalgebruik. Wat me niet aanstaat, onderstreep ik met rode inkt, knip ik uit en plak ik op. Vroeger kon ik het zelf wel af, maar nu heb ik acht man in dienst. Kijk...’ en hij drukte op een knop, zodat een stuk boekenkast opzij schoof en een deuropening in de muur vrij liet. Ik zag een kamer met een langwerpige tafel, waaraan acht heren zaten te werken. Aan het begin van de tafel lag een enorme stapel kranten en tijdschriften.

‘De eerste twee (niet de twee eersten) lezen de kranten en slaken af en toe een kreet. De volgende twee (niet de twee volgenden) onderstrepen met rode inkt. De derde twee (niet de twee derden) knippen de stukjes uit. De laatste twee (niet de twee laatsten) plakken ze in mijn plakboeken.’ Bij deze woorden draaide hij de boekenkast weer dicht. Zachtjes stierf het onvergetelijke geluid van de knippende scharen weg.

‘Hoe bent U tot dit werk gekomen?’ waagde ik tenslotte en sprak heel duidelijk de n van ‘gekomen’ uit, want ik had heel toevallig de achttien delen van ‘De Uitspraak van het Nederlands’ op zijn bureau zien liggen.

‘Als tweejarige kleuter’, begon hij peinzend, ‘had ik eens bemerkt, dat in een mijner prentenboeken een fout stond. “Wij houd-en van on-ze poes” stond er. Het tweede woord was verkeerd afgebroken. Nu was mijn talent ontdekt. Zo gauw ik lezen en schrijven had geleerd, stortte ik mij op de spraakkunst. De taaiste en dikste spraakkunsten vond ik heerlijk. Na enige oefening kon ik op anderhalve meter afstand een bijwoordelijk werkwoord van een werkwoordelijk bijwoord onderscheiden. Toen ik dertien geworden was, kreeg ik van mijn vader een etymologisch woordenboek cadeau. Twaalf dagen later kende ik het geheel uit mijn hoofd. Sindsdien was er geen woord, of ik wist, waar het vandaan kwam. Ik heb nu een vervolg op dit woordenboek geschreven. Er staat nu niet meer in, waar de woorden vandaan komen, maar waarheen ze gaan. Het bevreemdt mij wel eens, dat niemand dit wil weten.’

Hij zweeg en keek op de klok.

‘Eén uur!’ snoof hij, ‘het A.N.P.! Ik moet even mijn dagelijkse dosis ergernis innemen.’

Hij duwde enige delen van het grote Woordenboek opzij en ik zag een prachtig, splinternieuw radiotoestel staan. De Geweldige draaide luchtigjes aan de knop en de bekende stem van de omroeper rolde het vertrek in:

‘... die in verband met de slechte weersomstandigheden geen rol hebben gespeeld, zodat...’

Verder kwam de stem niet. De redacteur van O.T. had het ferme deel XVI van het Woordenboek genomen en krachtig tegen het toestel gesmeten. Het edele apparaat spleet onmiddellijk in twee helften, die krakend op de grond rinkelden. ‘Dat doe ik elke dag om deze tijd,’ verduidelijkte hij met een dromerige glans op zijn voorhoofd. ‘Je moet iets doen tegen het taalmisbruik van de radio. In verband met! Een rol spelen! Het kost me wel elke dag een nieuw toestel, maar zonder offers bereiken we niets.’

‘Wat denkt U van het purisme?’

‘Vruchtendril,’ gromde de Geweldige, ‘drukspijkertje, rolprent, geheimschrijver, hijskamertje, bevoorhoofden...’

‘Juist,’ lispelde ik sprakeloos.

‘Vroeger zat er wel muziek in,’ vervolgde hij mistroostig, ‘maar nu is de grap er af. Hier’ - hij aaide met zijn vingertoppen langs de Verhandelingen van de Nederlandse Academie van Wetenschappen - ‘de Engelse invloed op het Nederlands, de Duitse, de Zwitserse, de Sleeswijk-Holsteinse, gaat U maar door, meneer, er blijft niets meer van het Nederlands over. Wist U, dat zelfs het woordje “taal” van de Far-Oereilanden komt? Daar betekent het eigenlijk “stokvis”, maar de semantiek leert ons, dat...’ Ik moet bekennen, dat ik dit gedeelte van ons meeslepend gesprek niet genoteerd heb. Ik durfde nauwelijks steels naar mijn horloge te gluren.

Buiten strekte zich in eindeloze zwartgalligheid het Monnikendamplein uit. De venter liep achter zijn kar met kersen. Op een stuk karton had hij met krijt geschreven: Reusen rijpe kerse! Achter de gordijnen beduidde ik hem met heimelijke gebaren, dat hij met dit bord voor de deur van nr. 119 in levensgevaar verkeerde. De man keek mij ontroerd aan. Ik wees op zijn kartonnen bordje en deed toen na hoe iemands keel wordt afgesneden. Onmiddellijk kieperde hij zijn kar om, stopte het bordje in een van zijn broekspijpen en rende gillend weg. Ik zag nog, hoe hij aan de overkant langs een regenpijp op het dak klom en, over de schoorstenen springend, in de richting Loosduinen verdween. Gerustgesteld wijdde ik mijn aandacht weer aan de redacteur en vroeg hem terloops: ‘Schrijft U wel eens in een gewone krant?’

‘Nooit,’ kraste uit zijn keel. ‘Dat betekent gevaar van fouten. Ik sta boven fouten. Gaat U nu eens met Uw nietszeggend hoofd opzij en let eens op. Het is twee uur. Mijn pistooluurtje.’ Hij nam uit zijn borstzak een pistool en vuurde een zestal schoten op een boek, dat aan een draad onder de lamp hing. De papierflarden vlogen in het rond. Ik zat onder mijn stoel en beefde langs al mijn ledematen. Toen de kruitdamp wat was opgetrokken, kroop ik overeind.

‘Een Nederlandse vertaling van Von Schuffenhauer's roman Um Zwei Uhr,’ verklaarde hij. ‘Stikvol met Germanismen. Wat kan je tegen zoiets doen? Ik schiet elke dag zes gaten in het vod, tot alle ismen er uit gevallen zijn.’

‘Is me dat een begeestering!’ stamelde ik vol geestdrift. De Geweldige rees uit zijn stoel. Hij drukte op een knop en het stuk boekenkast werd weder open deur. De kretenslakers, onderstrepers, knippers en plakkers keken mij vanuit de andere kamer begerig aan.

‘Begeestering!’ siste de Geweldige en hij wees naar mij, ‘Mannen, stop deze vlerk in de rode inkt, knip hem uit en plak hem in!’

Ik sprong uit het raam.

(Red.) Wij hadden deze nietsnut nooit moeten ontvangen, maar gedane zaken... U weet het. Onze verontschuldiging voor dit schandelijk verslag. Het is tenslotte vakantie.

Oude nummers Onze Taal

Lezers, die er geen prijs op stellen oude nummers te bewaren, worden verzocht deze oude exemplaren aan de administratie toe te zenden. De administratie krijgt daarmee een ruimere gelegenheid aan belangstellenden complete oude jaargangen ter beschikking te stellen.

[Nummer 9]

Echt Nederlands

De Belgische Nationale Omroep (Vlaams Programma) heeft de gewoonte vrijwel alle buitenlandse namen van muziekstukken in het Nederlands te vertalen. Die Fledermaus heet er de Vledermuis, le Cygne wordt aangekondigd als de Zwaan, der Vogelhändler als de Vogelkoopman. Er zijn heel wat mensen bij ons, die om deze gewoonte hartelijk lachen. Niet als de Engelse omroeper van de B.B.C. ons vertelt, dat de Blue Danube zal klinken, maar wel als de Vlaming het over de schone blauwe Donau heeft. Die gekke Vlamingen ook! Wij, ontwikkelde mensen, schrijven, lezen en spreken een paar talen. Wij hebben die vertalingen in dat dooie Nederlands niet nodig. Hoe stompzinig klinkt dat: 'het meisje van Arles'! Voelt U niet die Franse esprit en die luchtige melodie van Bizet in dat speelse woordje 'l'Arlésienne'? Hooft U in 'An American in Paris' niet onmiddellijk het verscheurende en woeste in de muziek van Gershwin? Wat zegt mij 'Verhalen uit het Weense Woud'? In 'Geschichten aus dem Wiener Wald' hoort U toch de vogeltjes kwinkeleren in de lieflijke bossen rondom Wenen? Goed, goed... wij horen en voelen dit alles. Laten er een paar botteriken zijn, die deze vreemde woorden niet verstaan, wat doet het er toe? Het buitenlandse lied wordt toch in de vreemde taal gezongen, de componist is toch een buitenlander? Iedereen weet toch wat 'Eine kleine Nachtmusik' is en 'l'Arlésienne' en 'die Zaubерflöte'? Dit zijn toch namen met een wereldbekende klank? Ja, in andere landen behoeft men minder vreemde talen te kennen, maar in ons land kent men nu eenmaal veel vreemde talen. Wat wilt U eigenlijk? Bent U nu zo bekrompen Nederlands, dat U elke buitenlandse titel wilt afschaffen? Echt Nederlands, die kleinzieligheid!

Ja, echt Nederlands, zoals het echt Engels is het over The Magic Flute en het echt Frans is het over Le mariage de Figaro te hebben. Een Duits lied wordt in het Duits gezongen en een Engels in het Engels en dat is goed. We gaan wel niet zover als sommige muzikliefhebbers, die een vertaling in het Nederlands van een buitenlandse liedtekst als een boerse ontwijding van de oorspronkelijke beschouwen, maar we kunnen het begrijpen, dat het om verschillende redenen veel beter is het lied in zijn oorspronkelijke tekst te laten. Maar zonderling is het, dat Hilversum ons instrumentale muziek van buitenlandse componisten zo dikwijls èn door de radio èn in het programmablad aankondigt in de oorspronkelijke taal zonder ook maar de moeite te doen hiervoor een vertaling tenminste daarna te geven. Al weet dan iedereen wat 'An der schönen blauen Donau' betekent en zal het ook wel niet nodig zijn 'Symphonie in Blue' te vertalen, niet iedereen weet, wat Ravel bezielde heeft, toen hij de suite Ma Mère l'Oye schreef. Toch kondigen de omroepers in vloeiend Frans aan, dat de delen zijn: Pavane de la Belle au bois dormant, le Petit Poucet enz. Men kan ons toch niet wijs maken, dat deze muziek ongenietbaar is met een vertaalde titel. Integendeel, hoevelen zouden bij het horen van 'De Schone Slaapster in het bos' en 'Klein Duimpje' niet meer kunstzinnig plezier kunnen beleven aan Ravel's fantasie over de vertellingen van Moeder de Gans. En als van dezelfde componist het Concerto pour la main gauche gespeeld wordt, zou het voor menigeen toch wel

nuttig kunnen zijn, als hij wist dat het 'voor de linkerhand' geschreven was. De Kindertotenlieder van Mahler worden in het Duits gezongen. Natuurlijk. Onnatuurlijk is het evenwel, dat de Nederlandse omroeper het tweede deel van Mahler's negende symphonie aankondigt met 'im Tempo eines gemächlichen Ländlers'. Als de Images van Debussy achtereenvolgens door Hilversum worden aangeboden met 'cloches à travers les feuilles - et la lune descend sur le temple qui fut - poissons d'or', vinden wij deze Franse woorden wel heel mooi

klinken, maar vragen we ons af, of de bedoeling van Debussy in dit geval niet beter ware uitgekomen met een Nederlandse tekst. Bepaald grotesk wordt het pas, wanneer een werk van een Hongaarse, Russische of Tsjechische componist gespeeld wordt. Een enkele keer kondigt de omroeper dit in het Nederlands aan, maar meestal (neen, niet in het Hongaars...!) in het Frans, Duits of Engels, naar het land, waar de grammofoonplaat van het bedoelde stuk is gemaakt! Voor zover wij hebben kunnen nagaan, vertalen alle Duitse, Engelse, Franse en Italiaanse omroepen de titels van instrumentale muziek en van vocale muziek, ook als die in de oorspronkelijke taal wordt gezongen, ja zelfs geven zij die titel in het geheel niet in het origineel en dat is begrijpelijk, want dat is meestal nergens goed voor. Alleen de Nederlanders niet. Daarom lachen zij om die gekke Vlamingen, die handelen als de Engelsen en de Fransen en alle andere Europese volken. Dat lachen is dan ook echt Nederlands!

Wij beginnen langzaam maar zeker stellig te geloven, dat in geen enkel ander land zulk een bewondering aanwezig is voor alles wat buitenlands klinkt. Het aankondigen van muziekstukken is daarvan maar een klein verschijnsel. Hoe bespottelijk is het, dat op bijna alle Nederlandse stations, groot of klein, reclameborden zijn aangebracht, waarop een ijdele heer prijkt, die ons met een pot haarsmeer in de hand bezweert: *Brylcreem your hair! The perfect hairdressing!* En een verleidelijke jongedame, die ons een pakje sigaretten onder de neus houdt met de woorden: *It is the top! America's best tobacco's. Airmail fresh. They taste so good!* Op de advertentiepagina van krant en weekblad heten overhemden shirts en boorden collars. Een drank geperst uit Nederlands fruit moeten we kopen als 'Heromilk'. Gelukkig zij, die geen Engels kunnen lezen: zij zouden op het idee komen, dat zij 'heldenmelk' moesten drinken! Een vloeistof, die nagels van onzuiverheden kan reinigen, is the best for lovely nail rims. Dames kunnen heur haar laten 'lockwellen' (Duits?). Zij kunnen ook een Cold Wave krijgen, desnoods een Tiède Permanent. Het lijstje van de films, die ons in een week kunnen opvrolijken, is een taalatlas gelijk: *Because you're mine, The Quiet Man, Une histoire d'amour, Maske in Blau, Schwarzwaldmädel, By the light of the Silvery Moon, le Plaisir, Road to Bali..* let wel: al deze titels onvertaald!

Wij hebben in Maart van dit jaar de aandacht gevestigd op het Old Dutch van de Nederlandse winkelruiten. Iemand stelde ons toen - in ernst - voor een comité op te richten ter bestrijding van enz. Hoe heerlijk wij het ook zouden vinden lid van een comité te zijn, wij hebben het plan niet geschikt geacht. Beter lijkt het ons voortdurend op het malle van deze taalpraktijken te wijzen. Dit buitenlandse aambeeld is zo hard, dat er wel honderd hamers te gelijk op stuk geslagen kunnen worden. Dr. Damsteegt constateerde in het Correspondentieblad voor Hogere Rijksambtenaren (Juni 1953) ook het dwaze van de Nederlandse reclametaal. Het toppunt vond hij wel de advertentie van de schoonheidsdeskundige, die zijn stadgenoten aldus in een weekblad meende te moeten aanspreken: *Talk about beauty with Elisabeth Arden's consultant. Here your chance to ask an expert all you want to know about the right treatment and make-up for your particular skin in our beauty department.* Damsteegt schrijft: 'De man die een advertentie in het Engels opstelt voor een Nederlandse krant voor Nederlands publiek maakt zich belachelijk.'

Wij geloven nu niet, dat het Nederlands binnen enige jaren te gronde zal gaan door de taal, die Frans-Duits-Engels-bewonderende omroepers, handige importeurs en gewiekste reclamespecialisten ons dag in dag uit aanbieden. We vinden het alleen armzalig voor ons land zelf. Eigenlijk doen de radiomensen en de opstellers van

advertenties niets anders dan wat het publiek graag wil. Een schoen met een kleur van ossebloed draagt alleen een slachter, wij hebben loafers in oxblood. De ‘Notenkrakers-suite’ is een woord, goed genoeg voor simpele ongeletterden, wij moeten luisteren naar de ‘Casse-Noisette’. Een grote Nederlandse scheepvaartmaatschappij spelt de scheepsnamen op ‘-dijk’ als ‘-dyk’. Over een paar jaar zal het wel ‘-dike’ worden. Een Nederlands bedrijf, met Nederlands geld groot geworden, laat in een Nederlandse stad een lichtreclame aanbrengen: Fly K.L.M. Langs de wegen in onze Hollandse bollenstreek zien wij enorme borden, waarop naam en beroep van onze Hollandse bollenkwekers geschilderd zijn: Jan Jansen and Son Ltd. Wholesale Bulbgrowers and Exporters. Een restaurant in dezelfde streek lokt de miljoenen Engelsen naar een Tulip Bar and Grillroom. Die stuk of drie suffe Nederlanders, die per jaar voorbij dit bord komen, begrijpen heus vanzelf wel, dat ze in die vertrekken een slokje kunnen krijgen.

Ja, het goed bedoelde Comité ter bestrijding van enz. zou wel onze sympathie hebben. Er zit echter een lelijke kant aan. Wij zouden aan een tafel komen te zitten en dan zouden we moeten ‘starten’ en ‘plannen’ en ‘timen’ en dan zouden we het wel kunnen ‘fixen’. Want zonder een vreemde taal zou zelfs dit vaderlandse comité niets kunnen doen.. Echt Nederlands!

Een pakje voor de zondag

(R.) Men hoort en leest dikwijls: ‘voor de Zondag’. Bijv. in advertenties: ‘Koop een pakje natuurboter voor de Zondag’. Kan men dit tot het verzorgde Nederlands rekenen of moet dit zijn ‘voor des Zondags’?

(Red.) Het gaat hier niet zo zeer om de tijdsbepaling (‘des Zondags’) als wel om het verschil werkdagfeestdag: men bedoelt de buitengewone dag. Een lidwoord bij Zondag, Maandag enz. kan zeker voorkomen. In Zuid-Nederland wordt de + de naam van de dag zelfs als tijdsbepaling gebruikt. Hij gaat de Maandag op reis. Een enkele maal hoort men dit ook boven de Moerdijk. De wending ‘hij gaat een Maandag op reis’ (in de betekenis van ‘aanstaande Maandag’) komt men wel eens in de gesproken volkstaal tegen. Dit ‘een’ is in het geheel geen lidwoord. Het is van geheel andere oorsprong. De gemeenzame spreektaal bewaart in dit ‘een Maandag’ een oude vorm van het bijwoord ‘in’.

Anderman

‘Een andermans taal? Fout!’ zei iemand. Hij zei nog veel meer en dit nogal woedend. Het kwam hierop neer, dat de fouten van iedereen te vergeven zijn maar die van O.T. niet. Het is niet ‘een andermans taal’ maar ‘eens andermans taal’. Dat een blad als O.T. iets dergelijks durft te schrijven, is het toppunt en of wij maar eventjes gauw wilden zeggen of dit een drukfout was dan wel niet. Nu heeft het drukfoutenduiveltje, gelijk Prof. Royen placht te zeggen, een brede rug en een s-je vergeten kan de beste corrector overkomen, dus.. Bij O.T. komen jaarlijks honderden brieven binnen. Een zeer gering percentage hiervan gaat over onjuistheden in het taalgebruik van O.T. zelf. Deze paar brieven zijn meestal gesteld in de bescheiden toon, die de taalonderzoeker, geplaatst tegenover de onzekerheden en twijfels bij een in beweging zijnde taal, past. Als wij fouten maken, komen wij daar eerlijk voor uit. Het is evenwel opvallend, dat de enkeling, die een forse (om geen ander woord te gebruiken!) toon aanslaat, het zo dikwijls niet of gedeeltelijk niet bij het rechte eind heeft. Zo kregen wij eens op een briefkaartje een zin van O.T. onder de neus gewreven met daaronder de mededeling: Onze schillenboer weet beslist niet veel van de Nederlandse taal af, maar als hij d a t zou lezen, zou hij zeggen: hoe bestáááát het! Wij hebben deze briefkaart zelf enige malen rondgedraaid om te kijken of er nog meer op stond en we hebben diverse taalkundigen de zin laten beoordelen. Niemand kon ontdekken, waar de fout zat..

Maar laten wij terugkeren tot ‘anderman’, een koppeling van twee woorden, ‘man’ in de verouderde betekenis van ‘mens’: ‘een anderman’ betekent ‘iemand anders’. Nu vindt men in de tweede naamval ‘eens andermans’, bijv. in de 19e eeuw: ‘benijdt nooit eens andermans geluk’, maar in dezelfde tijd en reeds daarvoor wordt de s bij ‘eens’ weggelaten: ‘het is goed riemen snijden uit (een) andermans leer’. Wij zouden verder willen gaan en de laatste vorm de normale te noemen in de hedendaagse taal. ‘Een anderman’ is tot een eenheid gegroeid, waarvoor de enkele tweede-naamvalsaanduiding (de s achter -man) genoeg is. Fout? Bedenkt U dan eens het volgende:

1. Het is in onze taal niet zeldzaam, dat bepaalde samen koppelingen als eenheid ‘verbogen’ worden;
2. bij ‘anderman’ zijn daarvan voorbeelden te vinden sinds de 17e eeuw;
3. het W.N.T. keurt dit (in 1898, toen men van voorschriften hield!) niet af;
4. bij een keuze tussen ‘eens a.’ en ‘een a.’ verdient het laatste om redenen van rythme en klank de voorkeur.

Aantekeningen tijdens het lezen

(v. H.B.) Waarom maakt men toch alles vrouwelijk? Vandaag lees ik in de krant: ‘Zonder Waterloo nu zo weergaloos groot te zien als zij vlak na de slag is bezongen en waarvoor zij geruime tijd daarna nog is gehouden, zal men...’. Een eind verder lees ik: ‘... dat de vlucht van de koning de Fransen er toe zou dwingen h a r betrekkingen met...’. Wat is de bedoeling hiervan? O.T. heeft er ook al over geschreven, maar het schijnt niet veel te helpen. In dezelfde krant staat: ‘In Bonn

was men door de verrassende betoging ten zeerste verrast.’ Een z.g. stunt? Maar is het niet wat... stuntelig?

Wat moet ik van het volgende raadsel maken, dat ik vond in ‘Revolutie der eenzamen’ van P.J.B., p. 133? Het gaat over Gandhi. ‘Satyagraha kent geen vrees, daarom vreest zij ook nooit zijn tegenstander te vertrouwen. Al heeft die hem twintig keer bedrogen, zo vertrouwt zij hem...’ In een ander boek vond ik de volgende prachtige uitdrukking: ‘... de G.A.O. (min of meer onze Algemene Rekenkamer) heeft geconstateerd, dat er te veel tussen snaar en strijkstok is blijven hangen.’ Ik heb moeite mij voor te stellen, wat deze muzikale journalist zich daarbij gedacht heeft.

(Red.) Als deze snaar geroerd wordt, komt onze ware aard naar boven: taalmeestertje spelen. Wij vrezen, dat er enigen die strijkstok toch wel muzikaal zullen vinden. Welnu, in dit geval is het slechts een maatstok waarmee maten koren, kalk enz. vlak gestreken worden, als ze gevuld zijn! Er is wel een snaartje aan los...

Geautoriseerde vertaling!

(C.v.H.) Voor mij ligt een vertaling (in het Nederlands) van een werk van Thomas Mann. Het is een ‘geautoriseerde vertaling’. Al heel gauw, nadat ik begonnen was te lezen kwam de vraag bij mij op: Welke autoriteit autoriseert een vertaling? Hier volgt iets van wat ik zo onder de ogen kreeg.

‘Een dame, die blijkens dat wat over haar gezegd wordt bijziende is, wordt ‘kortzichtig’ genoemd. Och ja, de Duitser zegt ‘kurzsichtig’. In een eetzaal worden de gasten bediend door ‘zaaldochters’. Ik weet niet wat dat voor wezens zijn. Dat ‘verscheidene’, ‘ettelijke’, nergens in het boek voorkomen spreekt eigenlijk wel zo vanzelf, dat de vermelding daarvan wel haast overbodig lijkt. Dat heet allemaal ‘meerdere’, in zo sterke mate, dat toen ik ergens het woord ‘meerdere’ tegenkwam in de betekenis van superieur ik even stakte en dacht: warempel, het is goed. ‘Gezellig’ heet ‘gemoedelijk’. De lange zinnen, die het Duits zo kenmerken, zijn in lange zinnen weergegeven, maar in een taal en een rangschikking van woorden dat men er de kluts bij kwijt raakt. Dan nog woorden als ‘afgrijzelijk’. Nu ja, ik zal er over ophouden. Maar graag zou ik eens antwoord hebben op de vraag, hiervoor al gedaan: ‘welke autoriteit autoriseert’. Die autoriteit moest eens op zijn (haar?) vingers getikt worden.

Unicaat

Een woord, dat wij nog nooit ontmoet hadden. Wij geven onmiddellijk toe, dat het aan ons zeer beperkte gezichtsveld ligt. Wij vonden het woord maar gek. Wat de boer niet kent... Een bekende fotograaf vestigde er onze aandacht op, dat het in de vaktaal van fotografen voorkomt. Het lijkt wel, of wij nu een

zwerf detectives over het land gestuurd hebben om de zonderling op te pakken. Hier volgt een nieuw bericht over het rijmbroertje van duplicaat:

(A.D.) Hoort dit woord soms ook thuis in de ‘vaktaal’ van de spoorwegen? In een handelskennis-boek lees ik nl. het volgende: Over de vrachtbrief... moet in triplo worden in gevuld... De eerste (u n i c a a t) gaat met de zending mee, de tweede (d u p l i c a a t) ontvangt de afzender terug, terwijl de derde (t r i p l i c a a t) door de administratie van de spoorwegen wordt behouden.

Onder en sub

(H.) Wij hebben in ons bedrijf het voorschrift het gebruik van het woordje ‘sub’ in zinnen als ‘onder sub 5 loopt een pand, waarin winkel enz.’ en ‘onder deze verzekering lopen meerdere subs’ e.d. te vermijden. In verband hiermede ontvingen wij de volgende opmerking:

U laakt het gebruik van sub als zelfstandig naamwoord. Vindt U niet, dat dit woord in de verzekeringswereld burgerrecht heeft verkregen? Wij horen zelfs de hoofddirecteur van een grote Nederlandse Maatschappij dit woord herhaaldelijk als zelfstandig naamwoord gebruiken in de vergaderingen der Vereniging en wij kunnen U de verzekering geven, dat deze figuur zijn taal goed verzorgt!

Het tot zelfstandig naamwoord maken van voorzetsels komt trouwens wel meer voor; b.v. het pro en contra, een prae hebben etc.’

(Red.) Over ‘sub’ als zelfst. naamw. hebben wij niet gesproken. Ons bezwaar was gericht tegen het gebruik van ‘onder sub’ in het eerste voorbeeld. Daarin is heel duidelijk bij beide woorden sprake van een voorzetsel, zodat een van beide gemist kan worden. Men schrijft toch ook niet: ‘Uw brief v a n d e dato 1 Juli’ of ‘enige opmerkingen b i j a d 1 um’. Het is evenwel best mogelijk, dat in een bepaalde administratieve vaktaal dit ‘sub’ als zelfst. naamw. gebruikt wordt, zoals dit in het tweede voorbeeld voorkomt. Mooi vinden we dit, eerlijk gezegd, niet, maar dat zegt nog niets over goed of fout. Overigens kunnen we ons, als rasechte amateurs, niet onthouden van een ‘ter zijde’ en wel: meerdere, meerdere...?

Nog iets over jister

(C.H.) Naar een Fries mij verzekert komt ‘jister’ ook voor in ‘berne-jister’, het meubelstuk waartegen wij in our good old Dutch language ‘babybox’ of ‘box’ zeggen. Het woord ‘jister’ lijkt me volledig overeen te stemmen met de oude betekenis van ons park of perk (vgl. strijdperk, beperken), dat in Vlaanderen nog wel enigszins gekend wordt in de betekenis van afgepaalde ruimte; ik heb daar tenminste het nuttige kleutermeubelstuk wel een ‘pèrkske’ horen noemen, met een langgerekte a-è-klank. Daarentegen is er ons woord ‘perk’ voor ‘bloembed’ volslagen onbekend, deze nu in den regel door ‘borders’ vervangen tuinversieringen worden daar stéevast aangeduid met ‘mot’, ongetwijfeld het Franse ‘motte’. - Aardig is, dat dat oude perk langs het Duitse ‘parken’ en het Engelse ‘parking’ weer min of meer, en verruimd, in ons ‘parkeren’ en ‘parkeerterrein’ is teruggekeerd. Maar om nu nog even terug te keren

naar onze (niet schapen - maar koeien-) bocht, kan het zijn dat dit woord nog samenhangt met een naam als de vroegere 'Bocht van Guinée' in Den Haag?*) Er staat me iets bij dat 'bocht' ook in andere plaatsen wel in oude namen voorkwam, maar juist herinneren doe ik me dit niet. Hoewel in die Haagse Bocht van Guinée, het huidige Huygenspark, wel een opmerkelijke bocht voorkwam, ten minste aan een zijde, heb ik toch altijd het gevoel gehad dat de naam niet samenhang met deze topografische bijzonderheid, maar een meer zelfstandig ruimtelijk begrip was. Zeker is dat de melkbocht niets met buigen te maken heeft.

Alleen voor verstokte liefhebbers van spraakkunsten!

In Juni hebben wij op verzoek een artikel gewijd aan de moeilijkheden, die zich voordoen bij een wetenschappelijk onderzoek van de traditionele spraakkunst. Wij wezen op de pogingen, die sommige geleerden doen om de terminologie te veranderen met het doel daarmee een beter inzicht te krijgen in taalverschijnselen. Niet voor niets schreven we, dat een andere term voor bijv. 'lijdend voorwerp' de zaak zo maar niet duidelijker maakt en dat men bij de radicale vernieuwingsdrang in onze tijd moet oppassen voor het kind, dat met het badwater de gootsteen in zou spoelen. Natuurlijk kan men over alles gaan twijfelen. Ook over de termen van ons oude schoolboekje. Deze twijfel behoort tot de experimenten van de wetenschap, maar is voor de gewone gebruiker onpractisch. Men gaat ook niet van de Domtoren springen om te kijken of de wet van de zwaartekracht wel deugt. We hebben een nieuwe spraakkunst nodig - het is een lied dat we in de laatste jaren in vele toonaarden gehoord hebben. Waarom eigenlijk? De een zegt, dat zij te Latijns is; de ander, dat ze voor de structuur van het Nederlands onjuist is; een derde, dat ze onbruikbaar is voor het onderwijs; een vierde, dat ze onlogisch is; een vijfde, dat ze enz. enz. We schreven in Juni ook, dat in het buitenland dergelijke stemmen eveneens te horen zijn. Nu kregen we onlangs een nieuwe Duitse spraakkunst in handen. (Hans Glinz: Eine neue Deutsche Grammatik, Bern 1952.) Maar liefst vijfhonderd pagina's dik. Voor liefhebbers van spraakkunsten om van te watertanden... In dit boek lazen we de nieuwste termen voor het Duits. Het bepaalde lidwoord heet er 'Grössenhinweis', het onbepaalde 'Grössenumriss'. Het bijvoeglijk naamwoord moeten we voortaan 'Antwort in Begleitform' noemen, de persoonlijke voornaamwoorden 'Grössenmarken', een bijstelling 'Nachtragsgrösse', een meewerkend voorwerp 'Zuwendgrösse'. Genoeg er van! We voelen ons bij deze huiveringwekkende woorden zo onzeker, dat we ze niet in het Nederlands durven, en eerlijk gezegd, kunnen vertalen. Voor allen, die nieuwe termen in de spraakkunst zoeken, is dit het boek. Een goudmijn, waarin alles wat blinkt, goud is. Wij bedanken evenwel voor de eer. Een woord is een woord, d.w.z. een willekeurig teken. 'Stoel' zou ook 'tafel' kunnen zijn, maar 'zetel-voor-één-persoon, in-den-regel-verplaatsbaar, met-vier-poten-en-een-rugleuning' lijkt ons iets onduidelijker dan 'stoel'. Gesteld, dat een nuchtere Nederlandse geleerde evenveel pagina's nodig zou hebben als zijn Duitse collega om een nieuwe spraakkunst te schrijven, wij zouden ons, dom als we zijn, toch niet uit dit meubelstuk laten praten.

*) Er wordt me zo juist nog een 'Bogt van Guinée' gesignaleerd, zowel in Franeker als in Crooswijk-Rotterdam.

[Nummer 10]

Anderen over echt Nederlands

Zelden hebben wij op een ontboezeming van ons zoveel reacties ontvangen als op het artikel, dat wij - in alle onschuld - in September schreven en Echt Nederlands noemden. De strekking er van was eenvoudig. Er wordt in ons land te veel met vreemde opschriften en reclames gewerkt en maar al te dikwijls in omstandigheden, die het gebruik van buitenlandse woorden in het geheel niet vereisen. Van deze malle tijdsgril zijn talloze voorbeelden te geven. Wij hebben een beperkt taalgebied. Wil ons land in de wereld zijn plaats op de markt behouden, dan moeten we zoveel mogelijk vreemde talen beheersen. Dit staat vast. Eveneens dat de huidige internationale bindingen ons vaak tot het gebruik van vreemde woorden dwingen. Bepaalde termen zijn gemeengoed van de gehele wereld, of althans van de wereld waarmede wij te maken hebben. Wij zijn het daarmee eens en behoeven dit punt niet meer in discussie te brengen. Onze aanvallen zijn gericht op hen, die menen dat buitenlandse talen altijd en overal beter zijn dan onze eigen taal.

Graag zouden wij allen, die ons hierover (soms uitvoerig) geschreven hebben, aan het woord laten. Wij hebben evenwel slechts enige bladzijden per maand. Wij doen daarom een greep uit de correspondentie en - zal iemand ons deze kinderlijke hovaardij kwalijk willen nemen? - beginnen een keuze uit diegenen, die zich gloeiend van geestdrift geheel achter ons geplaatst hebben.

(N.W.L.) Uw betoog steun ik volkomen, op alle punten. In geen enkel Europees land wordt zo zinneloos gepraald met vreemde talen als bij ons. Ik geloof, dat zij die het meest de Engels-Amerikaanse taal liefhebben, zich hierover het meest zullen schamen. De dwepers met Engels zijn de half- en de kwartgeletterden. Kennis van en liefde tot een vreemde taal moet leiden tot hoogachting van eigen taal.

(I.v.W.) Wij moeten onze reclamezuilen maar eens gaan beplakken met opschriften als: noem een coat een jas en soap zeep. Wij zijn er gauw bij om schamper te spreken over het Nederlands in België. Eén ding hebben de Vlamingen echter kilometers op ons voor: Taaltrots!

(W.F.D.) Wij hebben zelf schuld. Weren wij ons voldoende? In de bekende advertenties over scheerzeep was steeds opgenomen het woord 'scheersticks'. Enige tijd geleden heb ik deze fabriek voorgesteld dat woord te vervangen door 'staven'. Als antwoord werd mij heel vriendelijk medegedeeld, dat mijn voorstel onmiddellijk werd aangenomen! De adverteerders moeten op hun onzin opmerkzaam worden gemaakt. Ik maak me sterk, dat, als een firma honderd brieven van een dergelijke strekking ontvangt, zij toch wel even zal nadenken.

(Me.) Het ergste lijkt mij, dat gewone dagelijksche gebruiksartikelen, zelfs wanneer zij in ons land gefabriceerd zijn, onder Engelsche namen verkocht worden, namen welke winkeliers en klanten meestal niet eens correct kunnen uitspreken: Blue Band, Sunlight Soap, Palm Olive. Men zou

zeggen, dat de Nederlandsche markt voor deze artikelen belangrijk genoeg is om ze onder eigen, Nederlandsche namen te verkoopen.

Niet iedereen was het eens met alle voorbeelden in ons artikel. Deze gaven wij als symptomen van het gemak, waarmede men zich van een vreemde taal bedient, wanneer zonder moeite en zonder nadelige gevolgen een Nederlands woord gebruikt kan worden. Sommigen, die ons in grote trekken gelijk gaven, vonden enige details slecht gekozen. Daar was het bord van de Bulbgrowers, dat wij op een lijn stelden met de kreet van de cigarettens aanbieder: they taste so good. Iemand schreef ons over de Engelse opschriften in de bollenstreek het volgende:

(L. Bl.) Dit komt omdat veel naar Engeland geëxporteerd werd (en nog wordt) en reeds van oudsher Engelse inkopers ons land bezochten, die door bedoelde opschriften 'vóórbewerkt' moesten worden. Dat men er thans zelf op uit moet om zijn bollen in het buitenland te plaatsen, stempelt de bollenkwekers, die hun Engelse opschriften nog niet verwijderd hebben, nog niet tot de maniakken, tegen wie U (met mijn goedkeuring en tot mijn plezier) van leer trekt. Deze opschriften waren er reeds lang voordat de buitenlandse-taalziekte in haar huidige ernst in ons land haar intrede deed.

En dan onze K.L.M. ‘Vliegen is goedkoper dan U denkt’ is een mooie Nederlandse zin, welluidend, zelfs dichterlijk van allure door de opeenvolging van jamber, en voor ons des te aantrekkelijker, daar ons hier geldelijke voordelen voorgespiegeld worden, waarmede de buitenlanders in de barse gebiedende wijs ‘Fly K.L.M.’ niet aangelokt worden. Laten wij de K.L.M., die ons over haar lichtreclames vriendelijk en uitvoerig schreef, zelf aan het woord:

De K.L.M. is een bedrijf, dat 75% van zijn passagiers onder buitenlanders telt en dat derhalve niets achterwege mag laten om de aandacht der buitenlanders, die zich gedurende het gehele jaar in de grote centra van ons land ophouden, op zijn lijnen te vestigen. Dit kan nu eenmaal niet geschieden in de Nederlandse taal, maar in een taal die vrijwel iedere reiziger begrijpt: het Engels. Daarom hebben wij op enige internationale knooppunten in ons land neonreclames in het Engels aangebracht. Het gebruik van deze Engelse zin heeft niets te maken met juist taalgebruik. De internationale activiteit van een land weerspiegelt zich onherroepelijk in zijn uitingen.

Onze opmerkingen over het aankondigen door de omroepers vonden ook hier en daar verzet:

(T.F.) Ik vind met U veel van het gebruik van buitenlandse talen zot, maar - het spijt me - ik kan U bij Uw veldtocht tegen de omroepers niet volgen. Een muziekstuk met een buitenlandse naam moet in die taal worden aangekondigd. Een vertaling is overbodig. Bij ernstige muziek zullen de luisteraars deze titel wel verstaan, daar verreweg de meesten, die naar ernstige muziek luisteren, mensen van een zekere ontwikkeling zijn, dus talenkenners. Over amusementsmuziek, die overwegend Engels van oorsprong is, wilde ik alleen dit zeggen: laten er Nederlandse componisten komen, die Nederlandse teksten gebruiken en dan zijn al die ondefinieerbare geluiden van I love you baby niet nodig.

Dat bijna alleen mensen met een zekere ontwikkeling, talenkenners, dus mensen met een middelbare schoolopleiding, naar ernstige muziek luisteren, lijkt ons heel, heel boud gezegd. Wij zouden deze bewering niet graag voor onze rekening nemen. Evenmin dat bijna alleen de ongeletterden van I love you baby genieten. Overigens heeft dit met ons betoog niets te maken. Wij vinden het overbodige gebruik van buitenlandse titels een symptoom van de buitenlandse-taal-ziekte. Wij hebben heel duidelijk gezegd, dat we de liedteksten zelf niet wilden vertalen.

De kwestie van de buitenlandse muziektitels kan men zeker niet één-twee-drie oplossen. Een goede gulden middenweg moet te vinden zijn; wij menen, dat de Belgische omroep daar dichterbij is dan de onze. Het luisterende volk is in vele gevallen met een vertaling gediend, aan de eer en de grootheid van het buitenlandse stuk wordt daarmede niets te kort gedaan. Natuurlijk is het niet gemakkelijk een grens te trekken: hier Nederlands, daar buitenlands. Wanneer muziekstukken voorzien zijn van een titel, die bestaat uit een spreuk of een dichtregel uit een buitenlandse literatuur, is het raadzaam deze spreuk of regel te vermelden, maar een vertaling er

bij, die eerbied toont voor het eigen Nederlands, zou voor het muziekminnende illitteratum vulgus toch wel goed zijn. En waarom moet men 's Maandags spreken van een 'Polnischer Nationaltanz' en 's Dinsdags van een 'Boheemse dans'? 's Woensdags van 'Zürichs Radio Symphonie-orkest' en 's Donderdags van 'Orchestre Nationale de la Radiodiffusion française'?

De volgende inzender wijst op de moeilijkheden, die zich voordoen, als men de duizenden titels eens bekijkt.

(W.L.B.) Wat de Slavische talen aangaat: sommige omroepers doen verdienstelijke pogingen om van 'De Verkochte Bruid' te maken 'Prodana Nevesta' en van 'Mijn Vaderland' 'Ma Vlast!' Wat moet men doen met stukken, die componisten bewust voorzien hebben van vreemde titels? bijv. In Wiener Drieviertel Takt (Wagenaar), Papillons (Schumann). En hoe zou de vertaling moeten luiden van die Schönbrunner, Valse poudrée, Wein, Weib und Gezang? Zou dit laatste winnen met 'Wijn, vrouwen en gezang'? Mag ik U nog wijzen op een malligheid? Sinds een gedeelte van Bach's cantate 'Jesus bleibet meine Freude' door een Engelse pianiste voor piano is bewerkt, heet dit stuk 'Jesu, joy of men's desiring'!

Tenslotte de laatste brief, waaruit wij iets willen aanhalen. Een brief, die wij met grote belangstelling gelezen hebben. De inzender betoogt, dat ons volk door zijn ligging in de wereld en zijn positie in de handel gedwongen is vreemde talen te gebruiken. Dit volk pronkt daarom met zijn talenkennis.

De vreemde talen zijn ons altijd al naar het hoofd gestegen. Toen Frankrijk in de wereld de toon aangaf, stonden de winkelruiten vol met Frans, toen Duitsland op de wereldmarkt en in de wetenschap een eerste viool speelde, stikten we in de germanismen en nu alle zegen van Amerika schijnt te komen, is het al Engels wat de klok luidt. Bespottelijk... ja, maar geheel onbegrijpelijk is het niet. Wij willen anderen laten weten, wat we weten, uit zelfbehoud en zelfverheffing, omdat we in feite bang zijn onder de voet te worden gelopen. Inderdaad, de man van beschaving kent zijn maat en zal zich ook zonder de vreemde brabbeltaal handhaven. Maar naarmate de geest minder ontwikkeld is, liggen in zijn uitstalkast meer stereotype uitdrukkingen en gemeenplaatsen. Waarom dan niet een elementaire talenkennis ten toon gespreid!

De Vlamingen hanteren onze taal op dit punt ongetwijfeld beter, ik ben het ten volle met U eens, maar ook voor hun streven is naar mijn mening een begrijpelijke oorzaak. Zij immers moeten zich aanhoudend verdedigen tegen het Frans, dat voor hun eigen taal, ronduit gezegd, dodelijk is. Slaat de balans zo ver door, dan komt men er anders tegenover te staan. Zij moeten - uit behoud - een enkele vreemde taal weren, wij halen - 'uit behoud' - een vreemde taal naar ons toe. In onze ijver overdrijven we schromelijk en U heeft daarom groot gelijk hierop eens duidelijk het licht te laten vallen.

Eerste ontmoeting van 'Onze Taal' en 'Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal'

(S.) In België bestaat de Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal. Ons Genootschap heeft in ons Zuidelijk buurland ook leden en lezers. Reeds lang bestonden er plannen voor een ontmoeting tussen de beide besturen. Op Zaterdag 19 September j.l. is op een zeer prettige wijze in Brussel dit contact tot stand gekomen. Onze Taal was vertegenwoordigd door de heren Duyvis, v.d. Pol, Smits en Veering, terwijl de V.B.O. de heren Pée, De Jonge en Leenen en de dames Van Dijck, De Jaeger en Stoops had afgevaardigd. Veel is er in Brussel besproken en geestdriftig is er van het wederzijdse streven verteld.

De voorzitter van Onze Taal, de heer Duyvis, schetste de geschiedenis en het doel van ons Genootschap. Hij gaf een verklaring van onze werkwijze en somde onze activiteit in de loop van de jaren op. De redacteur van ons blad vertelde iets over de manier, waarop

de maandelijks inhoud van het orgaan tot stand komt en liet zien, hoe langzamerhand Onze Taal een centraal punt in Nederland geworden is, waar leken over hun praktische taalmoeilijkheden met elkaar kunnen discussiëren. De Raad van Deskundigen geeft advies in ingewikkelde zaken.

Prof. Pée zette het doel van de V.B.O. uiteen: men wil in België het gebruik van de algemene beschaafde Nederlandse omgangstaal bevorderen. Deze taal moet boven de Vlaamse, Brabantse en Limburgse spreektaal komen. De Vlamingen houden sterk vast aan hun verschillende dialecten. Hoewel dit op zichzelf prijzenswaardig is, belemmert dit het goede spraakverkeer in België en heeft men door de verscheidenheid van streektalen niet voldoende houvast in de strijd tegen de groeiende verfransing. De V.B.O. zoekt vooral haar leden in onderwijskringen en bij die instellingen, waar uitbreiding van het goede voorbeeld verwacht mag worden. Zij tracht haar doel te bereiken door het houden van cursussen en voordrachten over zuivere uitspraak en door het uitgeven van een tijdschrift. Eerst als dit algemene Nederlands in Vlaanderen voldoende veld heeft gewonnen, komt ook het belang van een zuiver taalgebruik (meer het doel van Onze Taal) aan de orde. De vereniging heeft veel moeilijkheden gehad. De oorlogen en de politiek hebben het streven verlamd. Gelukkig hebben onlangs twee los van elkaar staande groeperingen met hetzelfde doel, de een voornamelijk bestaande uit taalleraren, de ander uit belangstellenden uit het bedrijfsleven, zich aaneengesloten. Het tijdschrift van de V.B.O. heet 'Nu Nog', maar is tot nu toe, helaas, slechts zeer onregelmatig en dan nog weinig verschenen. Een nieuwe actie voor 'Nu Nog' is nu op touw gezet.

Naar aanleiding van de moeilijkheden met 'Nu Nog' merkte de heer v.d. Pol op, dat een regelmatig verschijnend en niet te lijvig orgaan het middel bij uitstek is om de leden bij elkaar te houden. Hij stelde voor, dat de V.B.O. altijd over de inhoud van het Nederlandse orgaan zou mogen beschikken. Het bestuur van de V.B.O. wilde gaarne overwegen, of het van dit spontane aanbod gebruik zou kunnen maken. De Vlamingen meenden, dat ondanks het (voorlopige) verschil in doel tussen O.T. en V.B.O. beide verenigingen elkaar waar het kan moeten helpen en in de toekomst moeten gaan samenwerken. Zij wilden eerst nog afwachten, hoe in de komende maanden hun vereniging zich zou ontwikkelen. In elk geval zouden zij gaarne in het volgende voorjaar wederom een ontmoeting met het bestuur van Onze Taal hebben. De voorzitter van ons Genootschap nodigde alvast de V.B.O. uit om in 1954 de gast van Onze Taal in Nederland te zijn, een voorstel, dat de gastheren in Brussel onmiddellijk met grote instemming aanvaardden.

De troonrede

Er gaat wel geen jaar voorbij of er komt critiek op de Troonrede wat stijl en taalvormen betreft. Het vorige jaar wijdde O.T. nog naar aanleiding van de Troonrede een beschouwing aan de stijve, in een kwaad gerucht staande wending 'is te'. Laten wij eerlijk zijn en erkennen, dat de Troonrede dit jaar veel beter klinkt. De doodse lijdende vorm, die officiële taal zo dikwijls dreigt te verstikken, is verdwenen en 'is te' komt slechts één keer voor en dan nog in een zin, waar men ook een mogelijkheid kan aannemen ('..wetsontwerp tot..is te verwachten'). De samenstellers van deze rede behoeven wel niet te trachten Havelaars rede tot de Hoofden van Lebak naar de kroon te steken maar moeten toch een taal vervaardigen, in overeenstemming met

de statige plechtigheid en waardig door onze Koningin uitgesproken te worden. Van de andere kant moeten zij er aan denken, dat honderdduizenden hun taal horen en lezen. De zinnen moeten daarom eenvoudig zijn, helder en bevattelijk, zonder ingewikkelde stadhuisconstructies en vreemde woorden. Wij vinden, dat de Troonrede 1953 een eind in de goede richting is gegaan. Natuurlijk kan men wat aanmerken (bijv. spontaniteit, goede betrekkingen, der betreffende commissie, integratie, er is grond voor, tendenz), maar laten we onze goede indruk niet bederven. Eén ding moet ons nog van het hart. Kunnen de makers niet wat andere woorden vinden voor al die stukken op -ing? Wij hebben er meer dan honderd geteld: voorziening, verwezenlijking, vervanging, wijziging, indiening, overweging, hervatting, bevordering, spreiding, versteviging, enz. enz. enz. Zou een zinsgedeelte als ‘.. de aandacht gericht op verbetering en uitbreiding van de landbouw voor eigen voorziening, naast winning van exportproducten’ niet anders gezegd kunnen worden? Het Nederlands is heus ook syntactisch rijk genoeg geschakeerd om hierbij niet direct de lijdende vorm of ‘is te’ te hulp te moeten roepen. Maar wij weten het: per slot van rekening is de regering aan het woord en wij willen aan het begin van de zitting liever van een verlag *i n g* dan van een verhog *i n g* van de belast *i n g* horen!

p/a tegen c/o

(K. St.) Naar aanleiding van het ingezonden stuk van Mu. in het Julinumnummer van O.T. wil ik het voor het door hem gewraakte c/o opnemen. Weliswaar mag p/a goed Nederlands zijn, er zullen echter buiten onze grenzen maar heel weinig brievenbestellers of andere PTT-functionarissen zijn, die de betekenis van deze twee lettertjes kennen. Bovendien worden in de internationale handelsterminologie zeer veel Engelse woorden of afkortingen (b.v. cif, fob) gebezigd, waartoe ook c/o behoort. Het is derhalve alleszins verklaarbaar, dat deze afkorting meer en meer ook in het Nederlandse postverkeer wordt gebruikt, indien en voor zover het adressen van handelskantoren, openbare lichamen en soortgelijke instellingen betreft. Daaraan kan ook het feit niets veranderen, dat sinds de oorlog wegens de ontstellende woningschaarste vele geadresseerden bij particulieren inwonen en dus brieven met de door de geachte inzender ontoelaatbaar geachte letteraanduiding c/o ontvangen. Hier kan niet langer van een Anglicisme sprake zijn, doch van een in ons taalgebruik opgenomen geijkte term.

U vraagt en wij...

hebben ondervonden, dat zelfs in de zomermaanden de taal U geen vakantie gaf. Op uw rug in het groene gras liggend, sprietjes kauwend, wolken beschouwend, heeft U allerlei venijnige vragen bedacht, maar wij staan onze mannetjes best, althans dat denken we. □ Zo las iemand in een roman van Van Schendel: Hij gelukte spoedig.. Dit is een Zuidnederlandse wending, een nabootsing van 'il réussit'. Bij ons altijd 'het gelukte hem'. □ Het edele college van de plaatsvervangend burgemeester, de waarnemend wethouder en de controlerend arts is uitgebreid met 'de plaatselijk agent' en 'de landelijk leider'. Wij zijn een beetje te moe om voor het behoud van onze beminde te vechten. Tegen de bierkaai dan. Voor die landelijk leider zijn wij domweg bang. Twee woorden om te vergeten. □ Leerboeken voor boekhouden vinden wij spannend. Koopliden, die kapitalen hebben met zes, zeven nullen.. Nu zijn we op iets onverteerbaars gestoten: posten opgevoerd onder de rubriek.. 'Opvoeren' is een van die woorden, waarover O.T. veel te zeggen heeft gehad. Waarom in dit geval niet 'vermeld'? Het wachten is nu op de boekhoudkundige, die ons het fijne van zijn vaktaal zal ontsluiëren. □ De grote dichter Breeroo zei van zich zelf, dat hij een beetje schoolfrans in zijn hoofd had rammelen. Wij, minder dan B., hebben nog minder. Nu voor het laatst: de Rhône is een rivier met een oo van 'sloot' en niet van 'voter'. □ Wie is die 'hem' in 'hem smeren'? Geheimzinnige man in onze taal. Men denkt ter verklaring van deze uitdrukking aan 'de voeten smeren', d.i. 'zich reisvaardig maken'. In elk geval is 'hem' geen persoon, daarom veel liever 'm smeren', ook al houden we niet van die weglatingstekens bij voornaamwoorden. □ U vraagt wel, maar wij moeten er voor zorgen, dat we zelf niets doemwaardigs schrijven. Daar stond in O.T. Augustus: allen worden verzocht! Zonder blik of blos. En dat terwijl we maand in maand uit gefoeterd hebben tegen dit 'worden'. Wij kunnen het best verklaren. Het volgende moet U echter van ons geloven: wij hadden het niet geschreven! Wie dan wel? Wij zouden U een blik in de keuken van O.T. moeten gunnen maar dat doen we niet. In Nederlands zonder beeldspraak: het gaat U niets aan. □ Maar nu vraagt U weer: Is Hohenzollerns goed? Wij antwoorden: neen. Het lijkt ons te zijn: de Hohenzollern. Zie hier een Duits zinnetje, waarachter U niets moet zoeken: Wilhelm war ein Hohenzoller, er kam aus Hohenzollern, Adolf war kein Bayer: er kam nicht aus Bayern. Geweldig Duits, niet waar? De Hohenzollerns vinden we te veel meervoud hebben. Wilhelm was een Hohenzoller, hij kwam uit het geslacht der Hohenzollern. Geen geweldig Nederlands? Nu gaan we toch zelf twijfelen.. □ In Amsterdam is de De Schaapherderstraat en de De Lairessestraat en de De Wittenstraat. Typografisch mooier dan de de. Lijkt wel op het kinderzinnetje: er was een bij bij. □ 'Categorieën' en niet 'categoriën'. Heeft niets met nieuwe spelling te maken. □ 'Die Hoogovens met hun Taalzorg!' schaterlacht een geleerde vriend van O.T., 'Wat hebben de heren ons geleverd met hun Breedband?' - Wij zijn verstomd. □ Er zijn van die vragen, die ons doen denken, dat we bij de barbier zitten en deze ons het scheermes op de keel duwt met de woorden: je geld of je leven. Wij zouden ons geld geven. Ook de barbier kan daarvan niet leven. Wat moet het zijn: minstens of tenminste? Ha, hier hebben we een uitvlucht: wij zouden zeggen 'op zijn minst'! 'Minstens' is herhaaldelijk afgekeurd (zonder succes?) en 'tenminste' heeft het nadeel, dat het ook 'althans' kan betekenen. □ 'In O.T. September las ik: de kluts kwijtraken. Wat raakt men nu eigenlijk kwijt?' Volgens sommigen is de

uitdrukking afkomstig van de ouderwetse papiermakers en bezigde men haar, wanneer men de slag kwijtraakte om de papiervloeistof gelijkmatig over de vorm uit te spreiden. Begrijpt U dit helemaal? Wij niet. Vooral niet hoe die ouderwetse papiermakers er in geslaagd zijn hun kluts over het gehele land te verbreiden. □ Dat 'sloom' gemaakt is van Slome (Salomo), is hoogst onwaarschijnlijk. Het is, denken degenen die alles weten, een vorm die opgekomen is naast 'loom', onder invloed van andere met sl beginnende woorden, die allemaal iets slooms hebben: slap, slak, slaap, slijm, slepen, slodder, slenteren, slungel, sleur, slurpen, slijk.. neen 'slim' niet en 'sluw' evenmin. □ 'Medelijdig'? Nooit! Germanisme. Schrijf: medelijdend, mededogend, meewarig, meelevend. Welk een keuze.. □ Komt het Engelse 'chap' van het Nederlandse 'sjappie'? Dit vroeg ons iemand, die vol vreugde ons artikel in Juli gelezen had. Neen, driewerf neen. Begeef U niet op het slappe koord om in Uw eentje uit te zoeken, welke Nederlandse woorden de Engelsen hebben overgenomen. (Andersom is het veel gemakkelijker.. dat fixt U in no time!) 'Sjappie' komt van 'sjappietouwer', een ruwe uitdrukking ontleend uit het.. Maleis, het Italiaans van het Oosten, volgens Multatuli. 'Siapa taoe' betekent 'wie weet het?' of beter 'weet ik veel!'. Dit Maleis is, vervormd, door ruwe zeebonken (heerlijk woord) mee naar onze verfijnde streken gebracht. □ Hebt U bij de vorige verklaring een bekend zonderling gevoel gehad? Wij zullen U zeggen welk. Dat van een schooljongetje, dat uren over een moeilijke som heeft gepiekerd en nu ziet hoe de leermeester deze in twee tellen op het bord maakt. □ U: U gebruikt de naamvals-n niet meer, maar ik wel: is het nu 'de regering van Leopold den Eerste' of 'den Eersten'? Wij: het eerste. Rangtelwoorden en bijv. naamw. komen zelfstandig voor als bijstellingen bij een eigenaam van een persoon. Geschiedenisboeken vóór 1947 dienen te gaan over Karel den Dikke, Floris den Vijfde, Filips den Goede enz. Overigens zult U in spraakkunsten ook wel hierover een andere opvatting aantreffen, zodat U de boeken met Karel den Dikken niet zó slecht hoeft te vinden. □ Nog zo'n scheermes-op-de-keel-kwestie: Texel of Tessel? Doet U de atlas maar eens open.. Wij hebben al eens meer gezegd, dat de spelling van aardrijkskundige namen niet bepaald best is geregeld. De gemeentebesturen hebben een naam vastgesteld, maar er zijn nog vrij belangrijke instellingen als de Prov. Staten, de Ged. Staten, het Min. van Binn. Zaken, het Min. van Waterstaat, de Topografische Dienst, het Kon. Ned. Aardr. Genootschap, de P.T.T., de Ned. Spoorwegen, de A.N.W.B. (ja, van die blauwe bordjes, waarop al die namen staan) en dan kunt U nog de oude archieven gaan napluizen. Vooral onthouden, dat een c mooier is dan een k, een x deftiger dan ks, een ph cultureler dan een f, een y eerbiedwaardiger dan een i. En nu maar in alle lijsten, atlassen en boekjes opzoeken: Alphen, Jutphaas, Culemborg, Acquooi, Boxmeer, Lexmond, Cuyk, Venray, Abcoude.. Wat? Heeft U hiervan ook wel eens een andere spelling gezien? Het scheermes kan gerust dicht geknipt worden. □ 'Hij vergenoegde zich met enige brieven te schrijven'. Komt ons stuntelig voor. Wij dachten: hij vergenoegde zich er mede.. of: hij bepaalde zich er toe.. of doodgewoon: hij schreef alleen maar enige brieven. Als 'zich vergenoegen' moet betekenen 'zich vermaken', zijn we zo vrij dit een germanisme te noemen. □ Een goede Nederlandse uitdrukking voor 'jalousie de métier'? 'Beroepsnijd' of 'broodnijd'. □ Voordat de nieuwe zilveren munten in de Nederlandse geldzakken zullen komen, moeten we nog een vraag beantwoorden van iemand, die o zo graag fouten ontdekt in regeringstaal (wij doen dit nooit o zo graag). Hij heeft een rijksdaalder van 1928 en deze munt spelt 'koninkrijk' als 'koningrijk'. Wij weten alles van rijksdaalders, alleen niet hoe die eervol te krijgen. De muntwet regelt tot in de kleinste bijzonderheden,

hoe de munt er uit moet zien. Deze muntwet werd in de 19e eeuw geschreven in de spelling Siegenbeek (1804, dus vóór De Vries en Te Winkel). Men spelde toen ‘koningrijk’, de munt in 1928 eveneens. Ambtelijke consequentie ad absurdum? Welneen, een prachtig overblijfsel, een laatste bolwerk van de oude Siegenbeek. Wij houden van tradities. Het zou ons niet spijten veel van deze munten met ‘koningrijk’ te ontvangen. □ Dat het Min. van O.K.W. de nieuwe schoolbanken voor de lagere school ‘sets’ noemt, zal wel laster zijn.

WERF DEZE MAAND
EEN NIEUW LID!

[Nummer 11]

Gesprek in Brussel

Het bestuur ziet zich genoodzaakt aan de lezers, die op de basis van een groepsabonnement ons orgaan ontvangen voor een bedrag van f0,60 (van voor de oorlog) en f0,75 (van na de oorlog) mede te delen, dat deze bedragen oorzaak zijn van een ernstig verlies op de exploitatie. Wij zijn derhalve verplicht met ingang van 1 Januari 1954 dit abonnementsgeld uniform te verhogen tot f1, -. Wij zijn echter van mening, dat allen, die ons blad kennen, voor de 12 nummers wel een gulden per jaar over willen hebben.

Wij verzoeken aan degenen, die zich met de inning der abonnementsgelden hebben belast, met de bovenstaande wijziging vooral rekening te houden.

Om dezelfde reden zal het abonnementsgeld voor individueel ingeschreven lezers à f1, - of f1,50, worden verhoogd tot f2, -. Wie bereid is f2,50 te betalen wordt daarmee lid van het genootschap, waardoor hij o.a. op speciale uitgaven reductie geniet.

De secretaris.

Het was op een Zaterdagmiddag in Brussel. Wij zaten in een café aan de wereldberoemde Grote Markt. Mijn Vlaamse vriend beweerde, dat een honderd vijftig jaar geleden nauwelijks Frans in deze stad gesproken werd, maar ik luisterde eerlijk gezegd slecht, verzonken als ik was in de aanblik van de prachtige Boergondische gevels, tot ik plotseling recht overeind schrok. Om de hoek van de straat kwam onverhoeds een grote autobus aan. De ruiten van de wagen waren omhooggeschoven en een hels lawaai schalde over het eerwaardige plein. Mannen en vrouwen met verhitte gezichten, bonte feestpetten op het hoofd, zongen luider dan luidkeels de vaderlandse toeristenhymne: 'en datteme toffe jonges sijne willeme wete...'. 'Het spijt me', zei ik verlegen, 'maar dat zijn dan de mensen wier taal je zo graag in deze stad zou willen horen..'

Mijn vriend lachte. 'Dat is onzin', meende hij. 'Wàt die lieden zingen, lijkt mij plat en dàt ze zingen, heeft met hun taal niets te maken.'

Ik wierp op, dat de Franse Belgen toch wel een afkeer van een dergelijk stel Nederlanders moesten krijgen en met die afkeer ook een minachting voor hun taal, maar hij ontkende dit. 'Je kunt toch niet tien miljoen beoordelen naar het gedrag van een paar maal tien!' Terwijl hij dit zeide, wuifde hij naar de autobusmensen, die ons een welgemeend 'besjoer parleevoe ouwe fransoos' toeriepen.

'Laat ze maar', zei hij rustig, 'er komen duizenden Nederlanders naar België, die niet door een platvloerse brooddronkenheid opvallen. Jullie Hollanders zijn thuis wat al te degelijk: gaan jullie in massa de grens over, dan komt pas wat je in het platte Hollands lol noemt! Neen, deze pretgangers doen naar mijn idee de Vlaamse zaak geen schade. Maar als je wilt horen, wat me wel ergert, zal ik het je zeggen. Vele heel- en halfontwikkelden geloven na één stap op Belgische bodem reeds in

Parijs te zijn. Ik heb zelf in de trein gehoord, hoe Nederlanders de eerste Belgische conducteur die na Roosendaal verschijnt, aanklampen met een volzin, die ze waarschijnlijk al bij Rotterdam moeizaam in elkaar geflanst hebben: pouvez-vous me dire.. Je kent toch het grapje van de conducteur die zo stoutweg antwoordt: Oui, je pouve,

meneer.. Als deze Nederlanders in Brussel zijn, stijgt hun het Frans van hun school naar het hoofd; ze zien de opschriften en de kranten, horen de Brusselaars, en zijn onmiddellijk bereid hun moedertaal alleen maar stilletjes met een kleur van schaamte te fluisteren. Weet je, wat de Walen ons reeds meer dan eens gezegd hebben? De Nederlanders zien wel in, dat je met dat boerse Vlaams niet veel kunt doen: ze spreken Frans, tot in Brugge, Roeselare en Antwerpen aan toe.'

'Jawel', moest ik toegeven, 'maar vergeet een paar dingen bij je vonnis niet. Vooreerst moet je bedenken, dat de meeste mensen nu niet hun dagelijks brood verdienen met buitenlandse reizen. De enkele keer, dat ze een kans hebben - en jullie land ligt naast de deur! - willen ze de sensatie echt maken door buitenlands te spreken en - dat moet je toegeven ondanks je grapjes over dat schoolfrans - in ons land wordt behoorlijk veel aan talenstudie gedaan. Dan is er nog iets, waaraan je niet denkt. Wij voelen dikwijls, te recht of ten onrechte, achter jullie talenstrijd een of andere duistere politieke twist, waar wij ons liever buiten willen houden. Goed, noem het maar niet erg broederlijk, benepen als je wilt. Wij zijn in België wel eens bezorgd niet onnodig op gevoelige tenen te trappen. Spreken we in Brussel iemand in het Nederlands aan en hij verstaat ons niet, dan voelen we ons in ons hemd staan, vooral daar we die iemand er van kunnen verdenken, dat hij ons niet wil verstaan. Spreken we hem in het Frans aan en hij verstaat Nederlands, dan kunnen we na een paar geradbraakte zinnen toch gauw in onze eigen taal overgaan. Natuurlijk lopen we de kans, dat hij ons meewarig of verontwaardigd aankijkt, maar ja.. wat doe je in je onzekerheid? Jij kunt gemakkelijk beweren, dat van twee inwoners in Brussel er één Nederlands verstaat, maar ik ben daarvan niet zo overtuigd. Dat Frans in Gent, Antwerpen of andere absoluut niet-Waalse steden is grof en dwaas. Ik wil alleen maar hopen, dat zoiets tot de zeldzaamheden behoort. En tenslotte: je zegt zelf, hoewel ironisch, dat boerse Vlaams. Weet je, dat het voor ons nog niet zo eenvoudig is het dialect in Antwerpen en andere steden goed te verstaan? Een beetje Frans is wellicht een onschuldig hulpje voor ons.'

Mijn vriend had ongeduldig geluisterd en zat vol spanning klaar om zijn bezwaren tegen mijn redevoering in te brengen, toen wij op eens een paar flarden van een luid gesprek opvingen. Twee werklieden waren bezig tonnetjes naar binnen te sjouwen. Misschien was de ene ton zwaarder dan de ander, in elk geval hadden zij al tillende en hijgende een belangrijk onderwerp te bepraten. We keken elkaar aan.

'Je zei, dat Frans een hulpje kon zijn. Ik kan je begrijpen. Wat je net gehoord hebt, is Brussels, onvervalst Brussels. Zie je, je hebt ongemerkt kennis gemaakt met een van de grootste problemen, waarmede wij, Vlamingen, te kampen hebben. Jullie in het Noorden kunnen mooi dialecten bewonderen, maar zodra iemand in het openbare leven een functie krijgt, maakt hij gebruik van de algemene Nederlandse verkeerstaal, waarin hij reeds in zijn jeugd geoefend is. Wij hebben geen algemene taal: het grootste gedeelte van alle Vlamingen is niet in staat het algemeen-verstaanbare Nederlands zelf te hanteren.'

'Wat is er eigenlijk tegen Vlaamse dialecten?' vroeg ik, 'Hoe graag heb ik boeken van Timmermans en Claes gelezen. Kun jij je voorstellen, dat Gezelle zulke schone gedichten had gemaakt met dat algemene Nederlands van laten we zeggen zijn tijdgenoot Alberdingk Thijm?'

Ik moet wel iets doms gezegd hebben, want mijn vriend nam een felle teug van zijn bier en antwoordde direct. 'Je begrijpt het niet. De waarde van het dialect, de

schoonheidswaarde of de historische waarde, is helemaal niet in het geding. Onze schone dialecten behoren bij het Vlaamse land, bij onze Vlaamse beschaving. Wij hebben echter naast of liever boven die dialecten geen voertaal. Wij kunnen tegenover de veelheid van de Vlaamse de veelheid van de Waalse dialecten plaatsen. Wij kunnen tegenover het afwezig-zijn van een specifiek Waalse kunst, de onloochenbare aanwezigheid van de Vlaamse cultuur plaatsen. Maar wij kunnen - en daarom draait nu ons gesprek - niet tegenover het Frans het Nederlands plaatsen. Natuurlijk verstaan de Vlamingen jouw verzorgde Noordnederlands. Ze vinden het zelfs schoon. Ja, lach daar maar niet om! Dikwijls heb ik eenvoudige Vlamingen horen zeggen, dat het Nederlands zo'n schone taal is. Wat wij nodig hebben, is een Nederlands als verkeerstaal, als bondgenoot tegen de verfransing. Ik kan je veel vertellen over de zogenaamde tweetaligheid, die voor sommige functies verplicht is. Ik zeg niet zonder reden zogenaamd, want in veel gevallen komt het in de praktijk hierop neer, dat alleen de Vlaming tweetalig is. Wij willen een verzorgd Nederlands, waaraan men gerust mag merken dat we uit het Zuiden komen, want jullie merken bij beschaafd sprekende Nederlanders ook wel dat iemand uit Limburg of Groningen komt. Neen, wij hebben er geen behoefte aan Noorderling te worden, maar willen een Nederlands zonder al die ratjetoe, die ons in de weg staat.'

'Ratjetoe?' vroeg ik verwonderd, 'druk je je niet wat geringschattend uit over die schilderachtigheden, die wij in het Noorden zo graag in de Vlaamse taal horen?'

'Ach', viel hij korzelig in, 'het lijkt er niet op, dat ik mijn Vlaamse aard zou willen wegdenken en me zou willen verhaagsen. Wil ik je eens wat noemen? Wij gebruiken in onze officiële taal vormen die geheel verouderd zijn: kuisen, schapraai, Sinksen, metser. Weet jij wat valling betekent? Wij gebruiken woorden, die een begripwijziging hebben ondergaan of althans in het Noorden een geheel andere betekenis hebben: aardig voor zonderling, rechtzinnig voor openhartig, stoof voor kachel. Soms nemen we maar een Frans of een vervlaamst Frans woord: calepin, gilet, huissier, foor, onkel. Ik zou je de verschillende onderdelen van een.. vélo eens moeten noemen. Tegelijkertijd vermijden we bij het schrijven angstvallig vreemde woorden, die heel gewoon zijn: van chef, directeur,

redacteur en secretaris maken we dan overste, bestuurder, opsteller, schrijver. Hoeveel woorden en zinswendingen worden niet naar Frans voorbeeld gemaakt! Lees maar eens de advertentiepagina van een van onze Vlaamse dagbladen. Weer anders, in de strijd tegen Gallicismen worden Germanismen binnengehaald: begeestering, bemerking, vernalatigen, eigendommelijk. Je zegt zelf zo spontaan “schilderachtigheden”, die je niet wilt missen, maar wees eens eerlijk: als je een Vlaming een officieel betoog hoort houden met dergelijke woorden en dan nog in wat jullie zo graag noemen “sappige” uitspraak, zie je hem niet voor vol aan. Tenminste onderbewust.’

Ik wilde beslist heftig ontkennen, maar voor ik iets kon zeggen, was mijn vriend weer aan het woord.

‘Nog steeds ken ik vooraanstaanden, die zich niet anders kunnen uitdrukken dan in hun plaatselijke dialect. Dat merk ik bij leden van de overheid, het notariaat, bij artsen, ja ook bij kunstenaars. Waar in de wereld treft men zo'n toestand aan? Is het een wonder, dat in onze wereld, waar, helaas, met de ellebogen gewerkt moet worden, velen die hogerop willen, hun toevlucht nemen tot het Frans?’

‘In Oostenrijk’, meende ik schuchter, ‘spreekt men ook sterk dialectisch. Voor de Weense radio hoor je bij allerlei prominente figuren duidelijk, dat ze geen Hoogduitsers zijn.’

‘Precies! Geen Hoog-duits. Maar ook niet een of ander schilderachtig dialect uit een Alpendorp of een vulgaire uitspraak van een Weense achterbuurt. Je begint met jouw opmerking te voelen, wat ik wil, al gaat die vergelijking met Wenen in vele opzichten mank: elke vergelijking gaat dat nu eenmaal.’

Als Nederlander ben ik een nuchter mens. Ik hou meer van de praktijk dan van de theorie. Ik vroeg daarom of het dan niet eens tijd werd pogingen in het werk te stellen het gebruik van de algemeen-Nederlandse verkeerstaal te bevorderen.

‘Tijd?’ vloog hij op, ‘het is meer dan tijd, denk nu alsjeblieft niet, dat ik de enige en de eerste ben, die zich hiermede bezig houdt. Er zijn reeds vele pogingen gedaan en laat ik het meteen vaststellen: er is reeds veel bereikt. Ik zou je voor een goed inzicht in de Belgische taalkwestie een college moeten geven over de geschiedenis van de Vlaamse beweging. Ik zou je namen van vele mensen moeten noemen. Tegenwerking hebben ze genoeg ondervonden, soms uit eigen gelederen. Er waren moeilijkheden op spellingsgebied, ja op het gebied van godsdienst en politiek en cultuur, want waar heeft een organisme als de moedertaal niet mee te maken? Vlak voor de eerste wereldoorlog is er een vereniging opgericht voor beschaafd Nederlandse uitspraak. Dr. Jacob uit Antwerpen was er de ziel van. Maar de oorlog kwam..’

‘Als er dan om welke reden dan ook een zekere huivering voor het Noordnederlands bestond, is er dan nooit geprobeerd een van de dialecten tot een algemeen Vlaamse voertaal te maken?’

‘Ja, zeker. In de tweede helft van de vorige eeuw kwam zo'n richting op en wel die van de Westvlaamse taalparticularisten. Zij stonden de onafhankelijkheid voor van alle dialecten en wilden het Westvlaams tot schrijftaal verheffen. De invloed van de geniale Gezelle was geweldig. Er zijn echter talloze bezwaren tegen dit streven in te brengen. Heb je wel eens er aan gedacht, dat een dialect wel een prachtige keuze biedt uit vele fleurige woorden voor concrete begrippen, vooral uit het dagelijkse plattelandsleven, maar zo weinig voor abstracte begrippen en begripsverbanden, die juist in culturele en wetenschappelijke taal geëist worden? Die laatste woorden

zijn toch wel een eerste voorwaarde voor onze moderne tijd. En wat de letterkunde betreft: denk nu niet alleen aan de grote Gezelle en de gulhartige Timmermans. Vind je de gedichten van Van de Woestijne of de romans van Elsschot, Gijsen en Brulez nu zonder belang, omdat ze niet zo schilderachtig dialectisch gekleurd zijn? Dan heb je wel zonderlinge voorstellingen van woordkunst! Ik zou haast gaan denken, dat alleen “Vloms klappende” schrijvers uit ons land bij jullie populair zijn. Zou jij het leuk vinden, als de Belgen alleen de Hollanders op klompen èchte zouden noemen?’

‘Te veel vragen ineens’, weerde ik af, ‘zeg me liever eerst eens, welke positieve pogingen er ondernomen worden om het ideaal te bereiken. Louter weeklagen is toch maar zeer steriel. Je moet me hierover nog even inlichten voor ik de weg insla naar het..’

‘Gare du Nord?’ viel hij gretig in.

‘Neen, Noorderstatie... of mag ik nu statie blijven zeggen?’ kaatste ik terug, maar mijn vriend was wijzer en ging daar niet op in.

‘Je hebt haast, merk ik. Jullie Hollanders doen altijd vreselijk druk. Goed, ik zal ons bescheiden drinkgelag betalen. Neen, houd je paar franken maar. Er bestaat tegenwoordig weer een Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal. Professor Pee uit Luik is de voorzitter. Deze vereniging doet goed werk. Nu is er misschien nog niet veel te merken aan verbetering van de algemeen beschaafde uitspraak en woordenschat, maar we, ja we: ik ben ook lid, winnen terrein. Het gaat naar mijn smaak nog veel te langzaam. Verbetering is er zeker. Je hebt me zelf eens gezegd, hoe voortreffelijk je het Nederlands van sommige Vlaamse toneelgezelschappen vond en hoe aangenaam je de uitspraak van de omroepers van Brussel getroffen heeft. We houden cursussen en uitspraaklessen. Vooral moeten we de leerkrachten voor ons ideaal winnen. We hebben in België voortreffelijke taalgeleerden en er zijn boeken genoeg, die ons het algemeen beschaafd leren. Ken je het Woordenboek van Belgicisten van Constant Peeters? En dan geven wij zelf natuurlijk overal het goede voorbeeld. Wij moeten er voor zorgen, dat alle Vlamingen van hoger ontwikkeling overal en altijd één taal spreken en schrijven en wel het Algemeen Beschaafd van de beide Nederlanden. En als je dan bij ons een stuk of wat van die schilderachtigheden zult horen - het woord zit me wel hoog! - dan is dit toch wel verre van beschamend. Wij willen Vlamingen blijven zoals jij een doorgewinterde Hollander bent of schaam je je daarvoor?’

‘Een academische kwestie’, zeide ik, terwijl wij de Grote Markt wederom op liepen, ‘je weet toch wel

nog van zoëven, toen we die feestneuzen in die autobus zagen?’

Wij moesten ons haasten. Er kwam niet veel meer van praten. We koersten met grote stappen tussen het slenterende Zaterdagmiddagspubliek op de Adolphe Maxlaan. Bij een muur stopten we plotseling voor een felgeel plakkaat met zwarte onheilspellende letters: Belges de langue française! We lazen zwijgend de tekst. Ne laissez-vous pas flamandiser! Het was ondertekend door een comité d'action contre la tyrannie linguistique. Ik was sprakeloos. Vochten die Vlamingen nu toch weer tē goed? Mijn vriend keek ijlings op zijn horloge, hij reikte me zijn linguïstisch-tyrannieke hand en duwde me in de richting van het station. ‘Schiet nu maar op’, lachte hij, ‘als ik over déze kwestie moet beginnen, ben je morgen nog niet thuis..’.

Rectificatie: In het vorige hoofdartikel (pag. 38, 1e kolom, 3e regel) stond ‘jamben’. De ter zake kundige lezer zal begrepen hebben, dat dit moet zijn ‘trocheeën’.

Stad-?

Stedelingen, die in de buitenwijken wonen, nemen op een vrije middag de tram en gaan in de stad boodschappen doen. Amsterdammers lopen door de Reguliersbreestraat, over het Muntplein, door de Kalverstraat, Hagenaars slenteren door de Venestraat, de Spuistraat, Haarlemmers in de Grote Houtstraat, Eindhovenaren over de Demer... enfin, U kent de aanblik van het centrum van onze grote steden. Wat gaan deze mensen doen? ‘Statten’ is het antwoord. Dit begrip omvat vrij veel, in ieder geval meer dan alleen maar ‘boodschappen doen’. Het woord leeft, wij hebben het zelf meermalen gehoord. Gesteld, dat U dit woord moest schrijven, hoe zou U het spellen? Woordenboeken (veilige loodsen in de verraderlijke taal) registreren het woord nog niet. Wij kunnen dus onze keuze ‘beredeneren’. Het is afgeleid van ‘stad’. De d van de spelling wordt als t gerealiseerd (in werkelijkheid is de zaak andersom). Het achtervoegsel om een werkwoord te maken is -en: fietsen, filmen, tafelen, duimen, schellen enz. Laten we eens de mogelijkheden nagaan: 1. staden: onmogelijk, zou de klank van ‘paden’ weergeven. 2. stadden: onmogelijk, verhindert wel de aa-klank maar de gebruikelijke verdubbeling (als in schel-sche l l e n) geeft hier een d-klank als in ‘padden’. 3. stadten: mogelijk: grondwoord blijft in klank en spelling behouden, een ongebruikelijk middel om de d als t-klank te noteren wordt toegepast. 4. statten: mogelijk: grondwoord blijft wel niet behouden, klank wordt echter juist weergegeven. Wij moeten dus kiezen tussen 3 en 4. Laten wij aannemen, dat dit ‘statten’ een volledig werkwoord is, dus geheel vervoegd kan worden, dan zou 3 opleveren: (ik) stadt - stadte (of stadte) - gestadt en 4: (ik) stat - statte - gestat. De dt-verbindingen in 3 zijn niet fraai: men krijgt een ongewone dt in de 1e pers. enkv. en in het volt. deelw. en een lastige combinatie in de verleden tijd. Zullen we het dan maar op ‘statten’ houden? Of het hele werkwoord nooit schrijven? Maar dan moeten we het ook nooit gebruiken... en dat zou tegenover dit typische vrouwenwerkwoord toch niet geheel eerlijk zijn.

Opmerking van de redactie

Deze maand zijn er vele gewaardeerde bijdragen van lezers wegens plaatsgebrek ongedrukt gebleven. Wij hopen ze in het volgende nummer te kunnen opnemen.

Boekbespreking

P. Gerlach Royen O.F.M.: Taalrapsodie. Uitg. Paul Brand, Hilversum, 1953.

De scheidende hoogleraar te Utrecht heeft in de laatste jaren zijn honderden artikelen, die verspreid waren in allerlei bladen, geordend en verzameld. In zijn jongste boek heeft Prof. Royen een honderdtal opstellen verzameld, die meer wetenschappelijk zijn en van blijvende waarde. Ook voor niet-vakmensen hebben deze artikelen hun waarde. De schrijver heeft allermint behoefte aan 'geleerdheid'; zijn betoog verheldert ons begrip bij het vormen van een juist inzicht in de zo ontzagwekkend gevarieerde taalverschijnselen. Een enkele keer spreekt de schrijver ietwat schamper over een uitlating van Onze Taal uit vroegere jaren. Men is geneigd nu, zoveel jaren na de hitte van de strijd, daarover te glimlachen. Ook wij moesten (en moeten) nog heel veel leren.

A. Huizinga: Handboek voor Vreemde Woorden. Uitg. Thieme, Zutphen, 1953.

Aan de rij van 'vreemde-woordenboeken' is weer een nieuw boek gevoegd, deze keer wel een zeer lijvig: ongeveer 40.000 vreemde woorden. Het zal de gebruiker wel zelden in de steek laten. Als zodanig kunnen wij het werk gerust aanbevelen. Twee opmerkingen echter. De schrijver heeft het boek door het opnemen van woorden uit allerlei exotische talen als het Turks, Chinees, Perzisch enz. wel zeer omvangrijk gemaakt. Wie heeft in de gewone en zelfs buitengewone praktijk met deze soort woorden te maken? En ten tweede: de schrijver heeft gemeend woorden te moeten opnemen, die wel geheel Nederlands zijn geworden maar die (soms misschien!) van buitenlandse oorsprong zijn. Daardoor paraderen woorden als 'veelvraat, scheurbeuk, nuchter, maand enz.' tussen de buitenlanders. Dit zou niet erg zijn, als er bij deze woorden geen verklaringen stonden. Bij deze woordverklaringen slaat de schrijver de plank dikwijls geheel mis. Het is bijv. dwaasheid te zeggen, dat 'maand' van het Duitse 'Mond' komt. Slotsom: als vreemde-woordenboek uitstekend, als verklarend woordenboek voor Ned. woorden onbetrouwbaar.

Trivium. Oude Ned. geschriften op het gebied van de Grammatica, de Dialectica en de Rhetorica. Nr. 1. Christiaan van Heule: de Nederduytsche Grammatica ofte Sprac-konst. Uitg. Wolters, Groningen, 1953.

Onder redactie van de Professoren Wille, Caron en Kuiper verschijnt een reeks herdrukken van oude geschriften over de spraakkunst, de redeneerkunst en de welsprekendheid. Het eerste deeltje is nu uitgekomen: de spraakkunst van de 17e-eeuwse Leidenaar Van Heule. Wanneer men kennis maakt met de oorspronkelijke geschriften van onze oude spraakkunstschrijvers, komt men tot een juister waardering

van het werk van deze ijveraars voor een goed taalgebruik. Dr. Caron voorzag het deeltje van een heldere inleiding.

Dr. C.G.N. de Vooy: Nederlandse Spraakkunst. Uitg. Wolters, Groningen, 1953.

De nu 80-jarige emeritus-hoogleraar De Vooy beleeft het genoegen van een derde druk van zijn meesterlijke spraakkunst. In ruim vierhonderd bladzijden geeft hij ons een boeiend panorama van onze taal. De Vooy vat in zijn werk samen de onderzoeken over het Nederlands van nu en vroeger. Hij schrijft niet voor, maar beschrijft. Men kan het zeker aan taalkundig geschoolde leken aanbevelen: zij zullen aan het denken gezet worden over de groei en de aard van onze hedendaagse taal.

Mededeling

De klapper over de jaren 1947 t.e.m. 1951 gaat ter perse. Hij wordt gratis aan de leden toegezonden; lezers ontvangen hem na betaling van f0,60 aan de administratie, zo lang de voorraad strekt.

[Nummer 12]

Moeilijk en lelijk?

Het bestuur ziet zich genoodzaakt aan de lezers, die op de basis van een groepsabonnement ons orgaan ontvangen voor een bedrag van *f*0,60 (van voor de oorlog) en *f*0,75 (van na de oorlog) mede te delen, dat deze bedragen oorzaak zijn van een ernstig verlies op de exploitatie. Wij zijn derhalve verplicht met ingang van 1 Januari 1954 dit abonnementsgeld uniform te verhogen tot *f*1, -. Wij zijn echter van mening, dat allen, die ons blad kennen, voor de 12 nummers wel een gulden per jaar over willen hebben.

Wij verzoeken aan degenen, die zich met de inning der abonnementsgelden hebben belast, met de bovenstaande wijziging vooral rekening te houden.

Om dezelfde reden zal het abonnementsgeld voor individueel ingeschreven lezers à *f*1, - of *f*1,50, worden verhoogd tot *f*2, -. Wie bereid is *f*2,50 te betalen wordt daarmee lid van het genootschap, waardoor hij o.a. op speciale uitgaven reductie geniet.

De secretaris.

Er bestaat een veel verbreide legende, dat voor buitenlanders het Nederlands zo'n verschrikkelijk moeilijke taal zou zijn. Berust deze bewering op waarheid? Wij geloven van niet. Wanneer men het gemiddelde neemt van mensen die bijzonder vlug en mensen die bijzonder langzaam een taal leren, komt men tot de slotsom, dat onze taal niet veel gemakkelijker of neteliger is dan welke andere Indogermaanse taal ook; ja, als men de ingewikkeldheid van een taal zoekt in de vormenverscheidenheid bij vervoeging en verbuiging, dan is de onze zelfs tamelijk gemakkelijk.

Leren en leren is twee. Men kan een taal zo leren spreken, dat men de tramconductor om een overstapje kan vragen en de koppen in het ochtendblad kan lezen. Zo zullen vele buitenlanders, die geruime tijd hier wonen, onze taal wel kunnen spreken. Men kan echter een taal ook zo leren, dat men hierin over abstracte begrippen kan redetwisten en zich een oordeel kan vormen over belangrijke werken, in die taal geschreven. Doordat de meeste buitenlanders zeer veel omgaan met hun eigen landgenoten en de ontwikkelde Nederlanders hun taal meestal spreken en verstaan, komen zij er over het algemeen weinig toe van onze eigen taal een serieuze studie te maken. Diegenen onder hen, die door hun werk of door huiselijke omstandigheden gedwongen zijn veel Nederlands te spreken en.. niet tevreden zijn met een mengseltaaltje, overwinnen de moeilijkheden vrij gauw. Verscheidene buitenlandse vrouwen, met Nederlanders gehuwd, krijgen onze taal, ook voor ingewikkelde situaties, verbluffend snel onder de knie. Met 'buitenlanders' bedoelen wij dan hen, die een Europese taal en voornamelijk Frans, Engels of Duits als moedertaal hebben.

Door toevallige omstandigheden zijn wij in Den Haag, waar vrij veel buitenlanders wonen, in de gelegenheid geweest de inspanning van buitenlanders om Nederlands

te leren van nabij gade te slaan. De geletterde en in het talen leren bedrevene buitenlander vraagt een handig, vooral niet te dik, modern leerboek van het Nederlands in het Frans, Engels of Duits. Deze zijn uiteraard dun gezaaid. Veelvuldig komen zinnen voor als 'hoe vaart gij?' en 'gij moogt mij dit niet euvel duiden'. De bekende boekjes uit de

(Duitse) methode Gaspey-Otto-Sauer geven een Nederlands uit de vorige eeuw. Een gunstige uitzondering is het boekje van de beroemde Amerikaanse taalgeleerde Bloomfield, *Colloquial Dutch*, dat jammer genoeg geen spraakkunst in de echte zin des woords is. Bloomfield geeft ook de uitspraak aan, die hij van Nederlanders in Amerika gehoord heeft: ‘biejeskoop’ voor ‘bioscoop’. Gaat u dit eens na bij uw buurman en u zult merken, hoe precies de schrijver geluisterd heeft! Als Bloomfield in het restaurant om de rekening vraagt, zegt de kellner ‘kom bij U meneer!’. Is dit niet prachtig uit het normale leven gegrepen? Er moesten vlotte spraakkunsten zijn met juist de typische moeilijkheden voor onderscheidenlijk Frans, Engels of Duits sprekenden.

Het ligt voor de hand, dat de graad van verwantschap van de vreemde taal met de onze de studie voor de buitenlander gemakkelijker of moeilijker maakt. Duits is meer verwant met het Nederlands dan Engels en dat weer meer dan het Frans, dat, Romaanse taal zijnde, in bouw wel zeer verschilt van de Germaanse talen. De Fransman heeft met de zinsconstructie wel de grootste moeite. Een bijzonderheid, waarover alle drie menigmaal struikelen, is de toestand van onze buiging. Bekend is, dat de buiging in de gewone Nederlandse omgangstaal zich in een stadium van groei, beter gezegd van verschuiving en afbrokkeling bevindt. Tegenover het duidelijke the, le-la, der-die-das staat wel het Nederlandse de-het, maar daarin klinkt door het vroegere onderscheid in mannelijk-vrouwelijk-onzijdig. De Nederlander bedenkt zich geen ogenblik als hem gevraagd wordt: waar staat je fiets? Hij zegt: die staat daar. De buitenlander weifelt: hij of zij? Heeft hij in het dagelijks gebruik niet opgemerkt, dat de Nederlander deze moeilijkheid niet kent, daar hij wat anders kiest, dan neemt hij meestal zijn toevlucht tot een herhaling: mijn fiets staat daar. Buigingsverschijnselen als ‘een oud(e) man, een goed(e) vakman, het grafisch(e) bedrijf’ (waarvoor zelfs in Nederlandse schoolspraak-kunsten niet de regel is te vinden, die de buitenlander gedrukt wenst) zijn hem een puzzle. Het werkwoord heeft onregelmatige vormen. Goed, zoiets komt in alle talen voor. Het ontbreken van een conjunctief echter roept verwikkelingen op. De hulpwoordjes als ‘wel, wel eens, misschien, maar enz.’ en omschrijvingen als ‘ik zou, het zal wel, ik moest eens, laten we, gebeurde het maar eens dat’ e.a. komen in leerboekjes voor buitenlanders zelden voor. Ze moeten door actieve taalobservatie geleerd worden.

De uitspraak is meestal voor alle buitenlanders lastig. Het Nederlands, tenminste zoals dit in het Westen des lands klinkt, wordt slordig uitgesproken. Wij articuleren slecht, wij spreken achter in de mond. (Een taalgeleerde heeft dit verschijnsel eens hieruit verklaard, dat wij onze mond niet wijd open konden doen, omdat we ons tegen het gure klimaat moesten beschermen...) Duits sprekende vreemdelingen, die goed Nederlands hebben geleerd, moeten er op attent gemaakt worden, dat zij veel te netjes, te geaspireerd en te duidelijk spreken. Spreek wat onduidelijker, krijgen zij in het begin te horen. Dat sommige buitenlanders, die overigens perfect Nederlands spreken, zich nooit van een typisch Frans, Engels of Duits accent kunnen bevrijden, heeft verschillende oorzaken. Men leert nu eenmaal de aangeboren uitspraakwijze van zijn eigen moedertaal niet een-twee-drie af. Het zich kunnen aanpassen aan een vreemde uitspraak, berust op het imitatietalent van de spreker: men moet de anderen kunnen nadoen. Luisteren, bewust en onbewust en dan de klanken vormen zoals men die hoort. Vandaar dat kleine kinderen, wier imitatievermogen ongekunsteld is, vliegensvlug een vreemde taal leren uitspreken. De ij, de ui, de i (van ‘pit’) en de a

(van 'kat') de e (van 'wandelen') zijn beruchte klinkers, de 'g' een heksentoer. Comment ça se prononce: Van Gogh? Een Nederlander, die de typische moeilijkheden van de buitenlander niet kent, staat verbaasd als hij merkt, dat de vreemdelingen geen verschil horen tussen onze f (fel), v (vel) en w (wel). 'Wanneer' zijn zij geneigd te schrijven als 'vanneer' en 'van' als 'fan'. Deze verschillen zijn ook bij de zeer beschaafd sprekende Nederlander zo klein, dat de vreemdeling ze niet hoort. Ze passen niet in zijn fonologische systeem, d.w.z. ze hebben geen onderscheidende waarde, zoals voor ons de o van 'pop' en die van 'kop' gelijk zijn, hoewel het twee verschillende klanken zijn.

Het in ons land nogal op de voorgrond tredende onderscheid tussen gesproken en geschreven taal kan ook lastig zijn. U kent de Fransman, die klaagt: een moeilijke taal, dat Nederlands: men schrijft h e d e n , maar spreekt uit v a n d a a g ! De spelling is overigens voor de buitenlander niet bijzonder lastig: de ij-ei, e-ee, o-oo t-d-dt zijn strikken, die vergeleken met andere spelsystemen in Europa nauwelijks verraderlijk genoemd kunnen worden.

Een vraag, die de Nederlander een buitenlander graag stelt, als hij merkt, dat deze Nederlands spreekt, is: vindt U het Nederlands mooi klinken? Laten we ons geen al te grote illusies maken. Er zijn natuurlijk uitzonderingen, maar de meesten voelen het ontbreken van lange open klinkers als een gemis aan muziek, de harde g als een ontsiering, de 'stomme' e (z e v e r o r b e r d e d e b e l e g d e k e d e t j e s ') als een eentonigheid. Het gemis aan muzikaliteit valt de Frans sprekende het meest op. De Duits sprekende heeft nog een merkwaardige last: hem zit bij het leren van Nederlands de herinnering aan zijn eigen moedertaal dwars, zodat hij geneigd is het Nederlands als een soort verbastering van het Duits te voelen, so etwas wie plattduitsch! Heeft hij nog het ongeluk een Nederlander aan te treffen, die zo welwillend is hem de domme leugen te vertellen, dat onze taal een dialect is van zijn taal, dan voelt hij zich in zijn opvatting versterkt. Onnodig te zeggen, dat de Duits sprekende, die ernstig onze taal bestudeert, deze onware en leugenachtige mening (die, helaas, ook wel eens bij Fransen en Engelsen bestaat, hoewel in veel mindere mate) in het geheel niet deelt. Een dergelijke onrechtvaardigheid, zij het van andere aard, begaan de Nederlanders zelf tegenover het Afrikaans, dat zij

- ek sal jou he, ek sal jou krij - zo'n grappig kleutertaaltje vinden!

De vreemdeling, die onze taal in het geheel niet kent en geen Duits als moedertaal heeft, voelt het Nederlands over zich gaan als een wilde vloed klanken, waaruit hij niet wijs wordt. Zonderling genoeg hebben deze mensen, voorzover onze ervaring op dit punt gaat, geen esthetische bezwaren tegen onze taal. Ze vinden het opgewekt en pittig. Wij hoorden van een student, die onlangs als enige Nederlander in een werkkamp in Finland verbleef, een aardige gebeurtenis. Hij hield voor zijn kampgenoten, buitenlanders van diverse pluimage, een lezing in het Engels over gedichten. Hij las zijn voorbeelden voor uit een Pocket-book of English Verse. Om duidelijk te maken welk een kracht in een gedicht in het stafrijm en het veranderen van maat kan zijn, droeg hij uit zijn hoofd voor het bekende sonnet van Hooft: gezwinde grijsaard, die op wakk're wieken staag de dunne lucht doorsnijdt en zonder zeil te strijken altijd vaart voor de wind, etc. Het effect was verrassend. 'Zeer dichtertlijk, prachtig, het klinkt buitengewoon,' werd hem in enige talen toegeroepen. 'Give us more of that stuff!' Daar zijn repertoire van uit het hoofd geleerde gedichten hiermede ten einde was (typisch vaderlands!), keek hij wat verlegen rond, tot hij aan het volkslied dacht en dapper de eerste en zesde strofe declameerde. Hij kreeg dezelfde toejuichingen: het klinkt voortreffelijk! Er was geen sprake van ironie of huichelarij in hun oordeel. Jonge mensen, die enige weken met elkaar hoge bommen vellen en zware stammen slepen, plegen niet aan een overmaat van burgerlijke beleefdheid te lijden.

Niet alle Nederlanders, wie in den vreemde naar hun taal gevraagd wordt, zijn zulke goede ambassadeurs van hun moedertaal...

Nog iets over jij-u

(Me.) Ik kan mij moeilijk voorstellen dat een jonge man tot een jongedame zou zeggen, of aan haar zou schrijven zelfs, 'ik bemin U', wel dat hij tegenover een vrouw of meisje, met wie hij tot dusver niet op voet van vertrouwelijkheid verkeerde had, de bekentenis zou afleggen: 'ik houd van U'. Saidjah en Adinda spraken in hun landstaal, welke de ass.-res. Douwes Dekker overigens niet meester was; waarschijnlijk had Multatuli de eene of andere reden om éénmaal in hun gesprek uw in plaats je te gebruiken; misschien had de schrijver bezwaar tegen je als bez. voornaamw., waar wellicht ook wel iets tegen te zeggen valt.

In brieven lijkt in bepaalde gevallen Gij, desnoods zonder hoofdletter, mij gepast, in andere is natuurlijk U de goede vorm; in toespraken dito. Overigens kan ik U mededeelen, dat mijn dochter, thans 35 jaar, nooit U tegen haar ouders gezegd heeft; een halve eeuw geleden kende ik reeds gezinnen, waar 'jij' gebruikt werd. U zult ook wel weten, dat de oudere plattelanders den vreemdeling altijd met 'je' aanspreken.

Bogt van Guinee

Een lid van onze Raad schrijft ons nog over deze naam:

Bedrieg ik mij niet al te zeer, dan is er ook een Bocht van Guinee te Leiden, maar als naam van een huis, in een oude gevelsteen in de omgeving van de (St. -)

Pieterskerk. En na dit te hebben neergeschreven sla ik even De Uithangteekens van Van Lennep en Ter Gouw op, II 284:

‘Ook de Bogt van Guinee kwam in vele steden voor. Te Amsterdam waren in 1700, alleen in de Nieuwstraat, twee logementen van dien naam, en toen de Jonkers- en Riddersstraten nog waren opgevuld met matrozenkroegen en speelhuizen, hing ook daar aan meer dan een ook de Bocht van Guinee uit. Van een dezer laatsten komt de afbeelding op het titelblad voor. Op een ander zoodanig bord las men:

Dit's in de Bogt van Guinee.

Men tapt er bier en wijn en men eet er visch meê.

Te 's-Gravenhage, Leiden en in andere steden vindt men straten, de Bocht van Guinea geheeten; doch die zich dan ook onderscheiden door dat zij in een halven cirkel zijn gebouwd, en daaraan kan de naam zijn toe te schrijven, zonder dat wij er stellig bij hebben te denken aan een uithangbord.’

Het opschrift op het uithangbord van het titelblad luidt: D'BOGD VAN GENEË.

Nederlands Engels

(J.L.) U schrijft in Uw artikel in Juli over Nederlandse woorden in het Engels. Nederlands-Afrikaanse woorden dringen nog steeds door in het Engels. Uit een pas uitgekomen boek van een Schotse beroepsjager uit Oeganda haal ik de volgende woorden: veldt, spoor, pad, span, trek (ook aangetroffen in Australische boeken!), springbok.

Om umhin heen

(T.F.) Ergens in Carmiggelt's boekje Allemaal Onzin las ik de uitdrukking ‘hier kan ik niet omheen’. Is dit nu een germanisme of niet? Ook zou ik wel willen weten, of dit bijwoord nu als één woord of in tweeën geschreven moet worden, dus ‘wij gingen er om heen’ of ‘er omheen’.

(Red.) Ergens in C.'s boekje... ja, ja, ergens. Kan hij niet om een huis heen, om een vluchtheuvel heen of...? Goed, wij hebben op een regenachtige Novemberavond het gehele boekje doorgelezen (zeker n i e t tot ons verdriet!) en waarachtig de uitdrukking gevonden. Zij staat in het puntige schetsje Een Overtreding. 's Nachts even over half een, na sluitingstijd, komt iemand in een z.g. broodjeswinkel een haring eten. Een agent treedt, onraad ruikend, binnen en de haringeter stopt van schrik de vis met staart en al zolang in zijn mond. De winkelier doet tegenover de agent alsof de eter een vriend van hem is, die is komen vertellen, dat hij ‘een kleintje’ heeft gekregen. De agent vraagt dan vriendelijk of het een jongetje of een meisje is, maar laten wij C. zelf aan het woord: Ik doe net of ik niets gehoord heb en grijns maar tegen hem, maar hij herhaalt: een jongetje of een meisje? en ziet mij met twee oprecht geïnteresseerde agentenkijkers aan. Er is niets meer aan te doen: h i e r k a n i k n i e t o m h e e n. Ik schep diep adem en dan slik ik alles door: de vis, de graat en de staart. ‘Een jongetje’, zeg ik, met mijn laatste krachten. - De agent was niet de kwaadste: hij wilde de haringeter niet direct bekeuren. Wij wilden ook niet

meteen hoog van de toren blazen en de uitdrukking haar kans gunnen in haar omgeving, maar heus, hier hebben wij met ‘nicht umhin können’ te maken... ‘Ik kan er niet omheen’ voor ‘ik moet wel, ik kan er niets aan doen, ik kan het niet vermijden, ik kan het niet nalaten, ik kan er niet aan ontkomen, ik kan er niet van tussen, enz. enz.’ is een *germanisme*. Het is wel wat ondankbaar van ons, na zoveel geglimlacht te hebben om de speelse onnozelheden en wijsheden van C., hem nu zo'n *plomp germanisme* in de schoenen te schuiven. Daarom opperen wij nog enige mogelijkheden. C. heeft letterlijk bedoeld: ik kan niet om deze hinderpaal, deze agent heen, of: C. heeft gesnuffeld in de elf delen van het Taalkundig Woordenboek, dat Petrus Weiland in 1799-1811 heeft geschreven. Daarin staat dit ‘er omheen kunnen’ wel! Maar de brave Weiland, die schreef ‘in naam en op last van het Staatsbestuur’ was geheel verduist... Het is natuurlijk niet uitgesloten, dat de (gewraakte) uitdrukking zelfstandig, dus buiten invloed van ‘umhin’ in ons land de laatste tijd is opgekomen (plastisch is zij zeker), of dat de schrijver de uitdrukking spontaan gevormd heeft. Overwegende echter het doel van O.T., moeten wij haar afkeuren; er bestaat gevaar voor uitbreiding, zodat ‘er om heen kunnen’ wel eens geheel het Duitse ‘umhin können’ zou worden. Er is overigens, taalkundig gezien, nog iets merkwaardigs aan het door U gevonden germanisme. ‘Hier kann ich nicht umhin’... is geen Duits. Het is ook in die taal fout. Daar wordt de uitdrukking alleen gebruikt als hulpwerkwoord: *ich kann nicht umhin zu sagen...* dus niet zelfstandig. En dan is ‘nicht umhin können’ in het geheel geen gewone vlotte omgangstaal, zoals in het schetsje van C., maar opgeschroefde taal, die voor gevallen van nadruk of ironie bewaard blijft. De gewone omgangstaal zou in een dergelijk geval kunnen geven: *darum komm' ich nicht herum!* Zou het geconstateerde germanisme daarin zijn oorsprong hebben?

Het laatste gedeelte van Uw vraag is gauw beantwoord. Het is ‘wij gingen er om heen’. ‘Om’ en ‘heen’ behoren toch wel gescheiden te blijven, er is evenwel in de laatste jaren een neiging dit te verwaarlozen. ‘Heen’ heeft een zelfstandig karakter, dus niet (gesteld dat U iets dergelijks tegen ons wenste te zeggen): ‘U moet er niet wat omheen praten’ of ‘omheenpraten’ of ‘om heenpraten’, maar ‘U moet er niet om heen praten’. In één geval wel ‘omheen’, nl. in een verbinding met ‘hier, waar enz.’, dus ‘hieromheen enz.’ ook wanneer om een of andere reden deze delen gescheiden worden bijv. in ‘de vijver, waar de jongens omheen gelopen hebben’ of ‘de moeilijkheid, waar U nu een beetje omheen gepraat heeft’. De laatste zin is slechts voorbeeld. Niets achter zoeken.

Onze moedertaal

In een van de nummers van dit jaar van Maatschappij-Belangen, het maandblad van de Ned. Mij. voor Nijverheid en Handel, stond een prachtig artikel (gedeeltelijk van ons lid Mr. J.C. van Sandick) over de taal, die in het Nederlandse moderne bedrijfsleven gehoord wordt. Wij halen er twee stukken van aan. Het eerste is een prachtig voorbeeld van ‘economische’ taal. We moeten onze lust bedwingen om er geen prijsvraag van te maken: wie maakt er ‘on-economische’ taal van?

Wij hebben nu onze advanced management courses, een soort post-graduate courses. Zij zullen gegeven worden in kleine face to face groepen, productivity teams. Niet dat degen die deze volgt dan manager is; zij

moeten vooral industry-minded maken, begrip bijbrengen voor efficiency. voor planning, en voor industrial relations, waarbij de human relations en de voorwaarden voor job-satisfaction (met de mogelijkheid van job-rotation) niet verwaarloosd zullen worden. Zij zullen inside-information geven, teamwork en research verrichten, begrip geven van cost-accounting, de know-how leren, geschiktheid geven voor production engineer, en moeten zorgen voor follow-up. Ook de public relations worden niet verwaarloosd, en aan social welfare work wordt aandacht geschonken. De juiste approach zal in de praktijk gevonden moeten worden meer door een proces van trial and error dan volgens een blue-printsysteem. In gevallen van urgentie zullen korte training courses een soort shockwerking kunnen uitoefenen. Vele bottlenecks moesten overwonnen worden voordat men tot een general agreement hierover kon komen. Een nieuwe institution is hierdoor in het leven geroepen.

Dit onderwerp kan ook van belang zijn in verband met de technical assistance aan de underdeveloped countries (point four). Eveneens in verband met de verschillende mogelijkheden van een sellers of een buyers market, en met andere short-term of long-term problems. Dat men deze dingen niet at face value moet nemen en zich moet onthouden van wishful thinking, is duidelijk. De vraag dringt zich op of deze planning van managerial development een fase is in de managerial revolution; of het hier gaat om nieuwe patterns of behaviour. Een survey kan gewenst blijken.

De zaak eist publicity, zonder show te worden. Een folder er over zal verschijnen, in de dagbladen zullen nu en dan leaders hieraan gewijd worden, zodat ook de general reader er van verneemt. Het moet tot een topic worden, en daarom zullen naast de officiële producers van nieuws, ook free lance journalisten telkens uitgenodigd worden en, in vrije interviews, inside information kunnen krijgen over deze vorm van welfare work.

Wij hopen, dat dit alles, zonder dat men er crazy van wordt, tot een happy end moge leiden.

En onze boeren? Mr. v. S. schrijft hierover het volgende:

Onlangs, in een vergadering van een waterschap ergens in Nederland, vroeg een boer, neen: landbouwer of nog beter: agrariër, het woord. Hij zeide, onder grote bijval van de vergadering:

‘Mijnheer de Voorzitter. Wij hebben verschillende stukken gekregen, afkomstig van het waterschap en van de provincie. De boeren in het waterschapsbestuur hebben hun leven lang hard gewerkt in Gods vrije natuur, maar hebben over het algemeen niet meer onderwijs gehad dan de lagere school. Wij hebben in onze jeugd moeten werken in plaats van studeren.

Welnu, wij kunnen de ons toegezonden stukken onmogelijk begrijpen, want er komen zoveel vreemde woorden in voor, dat wij ze zelfs niet of nauwelijks kunnen uitspreken.

Men oordele: juridisch, technisch, sancties, specifiek, parlementaire, financiering, industrialisatie, probleem, aspect, realisering, object, suggestie, a priori, situaties, classificatie, correctiefactor, industriële centra,

participeren, materie, respectievelijk, concern, gedirigeerd, subjectief,
participatie, technici, perfectionisme, constructieve, genuanceerde,
interpretatie, contribuabel, casuspositie, constituerend, geaccentueerd, ten
detrimente, impliceert, criterium, territoire, coëfficiënt, repercussies, creëren,
geliëerde, urgeren, experimenteren, praematuur, equivalent, verifiëren,
specimen, in casu, juncto, dolose, culpose.’

Het goudland

Het gebeurt niet veel, dat O.T. als scheidsrechter wordt gevraagd bij weddenschappen, maar deze maand was het dan zover. Is 'het eldorado' fout of goed? Wij hebben geen ogenblik getwijfeld: goed! Maar - zo horen wij de andere partij, die wat Spaans kent, al verontwaardigd doen - 'el' is toch al een lidwoord? Waarom dan nog eens 'het' er voor? Het moet toch zijn 'het dorado'? Geduld, wij zullen U onze voorliefde voor het eldorado verklaren. Lidwoord en naamwoord zijn hier voor het Nederlandse gevoel samengevallen. Slechts de kenner van het Spaans weet hier van een lidwoord te spreken en een zeer goede kenner van het Spaans weet zelfs, dat 'dorado' als 'goudland' alleen in de vaste verbinding 'eldorado' voorkomt. Dergelijke 'vergissingen', waarmee een dubbel lidwoord (het-el) ontstaat, komen veelvuldig in alle talen voor. Men herkent en voelt het oorspronkelijk lidwoord niet meer. In *elixir*, *algebra*, *almamak*, *alcohol* e.a. is het eveneens te vinden. Wie weet gaat de weddenschap wel om een fles van dit cohol! Royen, meester in het opjagen van voorbeelden, heeft in een artikel (N. Taalgids 1942) eens een groot aantal van zulke gevallen genoemd. De Fransman spreekt van *le lendemain* (= *le en demain*). De Franse naam voor Rijssel is *Lille* (= *l'île*). Ons woord 'lommer' komt van 'l'ombre'. Geen enkele Nederlander vindt het vreemd, als zijn krant spreekt van 'het Svenska Morgenbladet' of 'de Stockholmse Aftonbladet' of 'de Aftenposten', terwijl in deze Scandinavische namen reeds een lidwoord is genoemd, namelijk -et of -en er achter, gelijk de Scandinavische talen met de bepaalde lidwoorden doen. In het Roemeens gebeurt dit eveneens: 'Timpul' is 'de tijd'. Wij zeggen terecht 'de Timpul'. Maar waarom zo ver van huis? Heeft Gezelle het niet over 'de navond'? Neen, wij stellen kennis van het Spaans op hoge prijs, maar vinden het heus niet zo dom te spreken, gewoon op zijn Nederlands, van 'een eldorado' en 'het eldorado'. Moge het glas of de sigaar van Uw weddenschap U goed smaken!

Boekbespreking

Prof. Dr. C.G.N. de Vooyo: Geschiedenis van de Nederlandse Taal. Uitg. J.B. Wolters, Groningen, De Sikkell, Antwerpen, 5e druk. 1952.

Een prachtig boek voor ieder van ons. De Vooyo schetst op een zeer boeiende wijze de geschiedenis van onze taal. Hij begint met de eerste tijden van de Gallische en Germaanse stammen, die ons land ten tijde van Caesar bevolkten en eindigt met onze dagen, waarin wij onder Engelse woorden bedolven worden. De geschiedenis van de spelling, de taalzuivering, de taalwetenschap, het Vlaams, het Afrikaans vindt men helder en wetenschappelijk in dit boek beschreven, dat van een dertigtal met zorg gekozen illustraties voorzien is. Voor taalgeleerden een handige samenvatting met uitgebreide bibliografie, voor leken een interessant en instructief werk.

Prof. Dr. K. Heeroma: De Nedersaksische letterkunde. Uitg. J.B. Wolters, Groningen, 1953.

Prof. Heeroma, voorheen redacteur van het grote woordenboek, is benoemd tot hoogleraar in de Nedersaksische taal- en letterkunde aan de Rijksuniversiteit te Groningen. In zijn inaugurele rede (7 Nov. 1953), die de bovenstaande titel draagt, gaat hij uitvoerig in op de vraag, wat men onder Nedersaksisch moet verstaan. Hij bedoelt daarmee de taal van de Oostnederlandse ruimte. Prof. Heeroma, lid van onze Raad, is taalkundige en dichter, zodat bij hem het onderwijs in taalkunde en taalkunst in goede handen is. Wij wensen hem, op deze wel wat ongebruikelijke plaats, van harte het beste, nu hij voor de tweede keer wordt geroepen tot het opbouwen van een geheel nieuwe studierichting. Een goede regionale taalcultuur kan ons algemene Nederlands slechts ten goede komen.

Wij lezen

gedurende dit nu bijna afgelopen jaar honderden brieven van lezers, Een gelukkig teken: het werk van O.T. wordt gesteund door leden en lezers! Talloze vragen hebben wij beantwoord, wij hopen niemand vergeten te hebben. Nog altijd ligt op onze tafel een stapel brieven met opmerkingen, die wij gaarne geplaatst zouden zien. O.T. moest meer dan vier pagina's per maand hebben, wilden wij werkelijk worden, wat we wensten: een middelpunt voor discussie over beschaafd taalgebruik. Wij doen op deze laatste pagina's van 1953 een keuze uit artikelen en artikeltjes, die wij dit jaar nog gepubliceerd willen zien. Moge niemand van hen, die ons dit jaar met hun opmerkingen geholpen hebben, zich met de volgende 'kleine lettertjes' te kort gedaan voelen.

Aanspreken

(M.v.D.) Er is een woord, dat ik een afschuwelijk germanisme vind: aanspreken. Dit spreekt mij aan! Dit doet toch de aanspreker: de man, die een overlijdensbericht aan je deur afgeeft! Of iemand, die je op straat ontmoet en je staande houdt. (Red. Natuurlijk. Uw woorden spreken ons niet aan, maar v i n d e n bij ons w e e r k l a n k !)

Betreffende

(H.J.K.) 'Linguaan' van Horeca schreef 'de betreffende zaak'. Toen ik hem op het onjuiste hiervan gewezen had, schreef het blad: 'Wie maakt nu uit, dat men n i e t mag zeggen de betreffende zaak en wel de desbetreffende zaak? Niemand, ja toch iemand, namelijk het gewone taalgevoel en dat gewone taalgevoel zegt, dat er tegen de betreffende zaak geen enkel logisch bezwaar aangevoerd kan worden. Iedereen zegt het en schrijft het'. (Red. Een taalgevoel heeft met logica niets te maken. Dat 'iedereen het zegt', is geen argument. Wie is 'iedereen'? Houden we ons aan de logica van de taal: de betreffende zaak is fout, desbetreffende is goed.)

Woonbeschaving

(J.J.S.) Onlangs las ik in een aan de Overheid gerichte gedrukte brief, dat het de woonbeschaving zal benadelen, indien een hoofdhuurder niet gedwongen blijft extra huur te betalen wanneer hij een groot gedeelte van de door hem gehuurde woning

onderverhuurt. Men mag aannemen, dat, zodra het woord ‘woonbeschaving’ zijn intrede in onze taal heeft gedaan, ‘eetbeschaving’, ‘spreekbeschaving’, ‘optredenbeschaving’ en dergelijke woorden daarop zullen volgen.

Knipsel

(v.d. T.) De volgende advertentie trok mijn aandacht:

Spreken in 't openbaar. Iedereen kan vlot, boeiend en angst-vrij voor-de-vuist-weg leren spreken in het openbaar. Woon Vrijdag 9 October a.s. in Rest. ‘De Koophandel’, zaal Koot, Beestenmarkt 26 te ....., gratis onze interessante proefles bij. Aanvang 8 uur. U kunt U eigen stem horen.

Instituut ..... 't Spijt mij, maar ik heb, gezien deze advertentie, geen hoge dunk van dit Instituut, waarvan ik de naam maar

weggelaten heb. In de eerste zin zou ‘leren’ beter voor ‘vlot’ kunnen staan. De tweede zin is helemaal rommelig, ik zou hem aldus willen formuleren: Woon gratis onze interessante proefles bij, welke gegeven zal worden Vrijdag 9 October a.s., des avonds om 8 uur, in Rest. enz. Waarom die opsomming tussen Woon en gratis? En de laatste zin: ‘U kunt U eigen stem horen’, doet de deur dicht! Als men iemand wil leren spreken in het openbaar, nog wel vlot, boeiend, angstvrij, voor-de-vuist-weg, moet men toch zelf een advertentie goed kunnen opstellen. Het tweede lijkt mij minder moeilijk dan het eerste!

Spoorwegtaal

(J.L.) In de courant lees ik, dat bij de N.S. voor het ‘krachtvoertuigenpersoneel’ nieuwe dienstroosters zijn samengesteld. ‘Kraftwagen’? 't Is om je er als Nederlander voor te schamen.

(J.J.V.) De N.S. houden blijkbaar van indrukwekkende woorden. Het ‘kantoor Stationschef’ is bij ons veranderd in ‘Stationschefs-kantoor’. (Red. Van de Kraftwagen naar de Wehrmachtsbefehlshaber, ce n'est qu'un pas.)

Weekwende

(El.) Er valt een zeker streven waar te nemen het woord weekend te vernederlandsen. Men gaat dan spreken van weekeinde. Ook door de radio kan men deze vorm wel horen. Nu lijkt mij deze vertaling toch geen erg geslaagde taalzuivering. Het woord staat te dicht bij het oorspronkelijke en is bovendien, evenmin als het Engels, juist. De Zaterdag is immers de laatste dag van de week en de Zondag de eerste. Dus het woord weekeinde dekt eigenlijk niet het hele tijdsbestek.

Meer verantwoord is het woord ‘d e w e e k w e n d e’, dat de overgang van de ene week in de andere aanduidt. Bovendien staat het ver genoeg af van het woord weekend en is het naar mijn gevoel niet onwelluidend.

(Red. Het woord gunnen we een kans. Wij hebben het eens in vriendenkring geprobeerd. Reactie: wat is dat nu voor een oud-germaans feest..?)

De Friese babybox

(Prof. v.d. B.) In O.T. Sept. '53 staat dat babybox in Friesland ‘bernejister’ is. Dit is niet waar. Het woord is op een studentenkamer ontstaan: baby = bern, box = jister. Maar zó wordt noch bern noch jister gebruikt. De Friese boer zou raar opkijken: de bolle is yn e jister! Zouden we, als het moet, het woord dan maar niet vertalen met het Friese ‘popperin’? Zo leert de poppe (= baby) it rinnen (= het lopen).

Een prachtzin!

(P.v.d.H.) Mag ik U een mooie zin aanbieden uit ons bedrijf? ‘Een belangrijk gedeelte der gevraagde verbindingen van op de telefooncentrale binnenkomende locale en interlocale telefoongesprekken kunnen de telefonistes eerst tot stand brengen, nadat door haar het gewenste nummer is opgezocht, omdat dit, aan de aanvrager niet bekend

zijnde, door deze dus niet aanstonds aan de telefoniste kan worden gevraagd.’ (Red. Waarom gemakkelijk, als het moeilijk kan?)

Unicaat

(de Vr.) Het woord ‘unicaat’ wordt reeds jarenlang gebruikt voor pottenbakkerijen voor voorwerpen, waarvan maar één exemplaar vervaardigd is.

(E. Dr.) PTT heeft wel honderden modellen, waarop de woorden unicaat, duplicaat, triplicaat en tevens quadruplicaat voorkomen.

Is te

(E.P.) Uit een verslag van de examencommissie Ned. Handelscorrespondentie (1953) blijkt, dat deze commissie van oordeel is, dat de constructie ‘is te’ een mogelijkheid uitdrukt. ‘De schade is aan het weer toe te schrijven’ moet volgens haar zijn ‘de schade moet aan het weer worden toegeschreven’. Er is, lijkt mij, geen reden aan de juistheid van het oordeel dezer commissie te twijfelen. (Red. Wij hebben deze constructie reeds meer dan eens besproken en telkens het gebruik er van in de betekenis ‘moet worden’ ontraden.)

Meemaken

(J.J.V.) In O.T. Aug. lees ik: ..een congres, dat wij meemaakten.. Ik meen, dat dit ‘meemaken’ in ons blad ‘een der ergste Germanismen’ is genoemd. (Red. Ja, het is inderdaad een lelijk germanisme en daarbij een nietszeggend cliché.)

Park (O.T. '53, p. 36)

(Prof. P.) Het woord *perk*/*park* is in Vlaanderen inderdaad nog bekend (niet: wordt gekend!) met de betekenis ‘afgepaalde ruimte’, o.a. als benaming voor een babybox. De vocaal is een korte *e* (normale vorm) of korte *a* (jongere vorm: *park*, wsch. uit het Fr. en ouder *perk* zijn door elkaar gelopen). In bepaalde gebieden worden *e* - *a* voor *r* gerekt. Het woord komt ook voor in talrijke plaatsnamen en in samenstellingen als *hinkelperk*, de naam van een kinderspel, waarbij allerlei combinaties van ‘hokken’ op de grond worden getekend. Daarenboven is het haast overal bekend met de betekenis *bloembed*. Het door uw correspondent opgegeven *mot* heb ik nooit gehoord of gezien en het zal dus wel slechts in een zeer beperkt gebied thuishoren.

Achterlijk

(H.v.V.) In een verslag stond: ‘de wind was niet al te hard, omdat wij hem *achterlijker* dan dwars hadden’. Is het niet beter: omdat wij hem meer achter dan dwars hadden? Ik heb die woorden dikwijls gelezen, ‘voorlijk en achterlijk’, bij een beschrijving van wat er zich voor en achter in een vliegtuig bevindt. Is het goed Nederlands? (Red. Wanneer twee eigenschappen bij één zelfstandigheid worden vergeleken, moet het zijn ‘meer *x* dan *y*’. De twee woorden behoren tot de scheepvaarttermen. Bij de luchtvaart kennen we ze (nog) niet.)

Soda

(Gr.) Weet U, dat er een gezellig Nederlands woord bestaat voor ‘soda’? Althans bestond, althans in Amsterdam, althans onder de gewone mensen. Het woord is ‘droogwater’. Vindt U dat niet eindeloos veel aardiger dan dat dooie laboratoriumwoord ‘soda’? (Red. Het woord moge ‘aardig’ zijn, sodakundigen moeten er niets van hebben; als U het echter wil verbreiden, ..soedah!)

Sets (O.T. '53, p. 40)

(Versn.) Natuurlijk is het geen laster van die ‘sets’ voor schoolbanken. Het woordje klinkt goed en drukt iets anders uit dan ons ‘stel’. Is het nu zo erg, dat wij een praktisch, kort en ons goed in de mond liggend woord uit een vreemde taal overnemen? In dit geval is er van aanstellerij zeker geen sprake. (Red. Wij doen niet mee..)

c/o

(Dr.) Er is geen enkel bezwaar c/o in het buitenlands verkeer te bezigen, integendeel. In Nederland echter behoort de afkorting p/a te luiden. Het is toch immers te zot, dat men van een Nederlands brievenbesteller op de vraag: wat betekent c/o?, als antwoord ontvangt: per adres, terwijl de goede man geen flauw benul er van heeft waarvan c/o een afkorting is.

De k van cent

(Rut.) In O.T. Oct. '53 lees ik iets over ‘Koningrijk’ op een rijksdaalder van 1928. Ook op oude koperen centen staat dit. Ik heb er echter een van 1901 en daarop staat: Koninkrijk. Andere centen van hetzelfde jaar hebben weer: Koningrijk. (Red. In 1901 zijn er 10 miljoen centen vervaardigd met k. De minister was hierover zeer boos. In hetzelfde jaar kwamen er weer 10 miljoen, nu met g. Overigens is die rijksdaalder van 1928 een spookrijksdaalder. Bedoeld zal zijn 1938. Tussen 1874 en 1929 zijn geen rijksdaalders gemaakt, behalve 100.000 stuks in 1898. Wat een stom geluk, dat wij dit alles zo maar wisten...)

Mededeling

De klapper over de jaren 1947 t.e.m. 1951 gaat ter perse. Hij wordt gratis aan de leden toegezonden; lezers ontvangen hem na betaling van f0,60 aan de administratie, zo lang de voorraad strekt.